

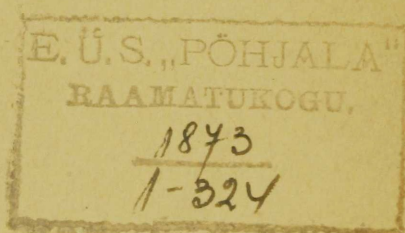

Uno Toffelman
Diplum

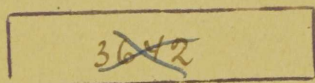
M. SILLAOTS.

KODUKÄIJAD.

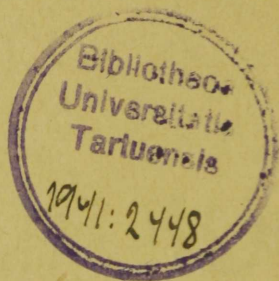
JUTUSTUSED JA PILDID.

:MAA:

KIRJASTUS-ÜHISUS „MAA“ TALLINNAS.

A-2793

Trükitööstuse o.-ü. „Waba Maa“ trükk, Tallinnas

1169

i 1602820x

SISU.

Matthias Kõrge.
Esimene armastus.
Mäng.
Aimre.
Raudpea.
Wari.
Peipsil.
Ando Wilepill.
Pipin Pisikene.
Lahutus.
Rendide Jaagu romaan.
Juhan Aguraiuja.
Purustatud wiik.
Saatus.
Dagobert Jonatan Anilane.
Reisija.
Nüüd ja enne.
Pärandus.
Willu.
Hauatagused.

Matthias Kõrge.

Noore poisina tuli Madis Kõrge maalt paljajalu linna, saapad õlal ja komsuga leiwapäts kaenlas. Ta oli waese wabadiku poeg, harimata, mõistis ainult natuke lugeda, kirjutada mitte.

Linnas sattus ta juudi-plekksepa õpipoisiks, käis wabal ajal õhtukoolis ja pühapäiwiti uuris oma lõbuks rehendus-ülesandeid. See oli ta armsam aja-wiide.

Õpipoisist sai Kõrge pikapeale selliks. Warsti pärast seda hakkas ta omal käel töötama. Teda huwitasid iseäranis lambid, tal oli peaaegu õrn armastus lampide wastu.

Paar aastat hiljem awas ta wäikse lambikaupluse. Ta töötas ööd otsa, käis wanas ja kulunud riides. Tüdrukud naersid teda, rumalad poisikesed pilkaskid. Aga ta ei hoolinud millestki; tüdrukuid ei pannud ta tähele; tal polnud aega ega raha nende jaoks.

Muidugi ei teinud ta ise enda müüdawaid lampe; need tulid wabrikutest. Aga ta nokitses järjest nende kallal, mõtles mitmesuguseid parandusi ja täiendusi wälja, sepitses mingi uutmoodi lambipea kallal. See lambipea saigi wiimati ta rikkuse aluseks; kõneldi, ta olewat sellega head äri teinud.

Kümne aasta pärast oli tal juba korralik kauplus kesklinna lähedal; ta käis wiisakalt riides ja oli lugupeetud mees. Siis tahtis ta maja osta; kas sel põhjusel wõi mõnel muul, tõi ta korjatud raha-waranduse pangast ära koju. Muidugi ainult üheks ööks: tal oli seda wist järgmisel hommikul wara tarwis. Wõib ka olla, et ta kogu omandust kord silmaga näha ja enda lähedal tunda tahtis!.. Aga

öösel juhtus linnas suur tulekahju, mitu uulitsatäit maju põles maha: ka see, milles Kõrge elas. Ta raha jäi tulle, teda ennast päästeti suure waewaga; ta oli juba uimane, kui ta süngist välja toodi.

Nii pidi ta siis uuesti otsast algama. Ta asus teise suurema lambikaupmehe ärril müüjaks, tõusis ajajooksul ärijuhiks, töötas wäsimata ja wahetpidamata. Lõpuks oli ta jällegi nii kaugel, et ise wäikse kaupluse peremeheks sai. Muidugi oli tõusmine seekord natuke kergem kui toona, kus ta alles lihtne küla-poiss oli. Aga see wõttis siiski palju aega.

Kui Kõrge parajasti tahtis oma kauplusega alawist kesklinna kolida, kaotas ta teistkorda kogu raha. Juhtus mingi suurem pangaõnnetus — omal ajal oli sellest palju juttu! — kümned ärimehed jäid selle tõttu pankrotti.

Pidi weel kord algusest peale hakkama. Kõrge oli siis juba wiiekümne ligi, käis weidi küürus ning oli näost wäga kõhn ja tõsine. Aga kes teda lähemalt tundsid, imetlesid ta wäsimatust: ta ei näinud õieti rõhutudki olewat õnnetuste puhul. Peaaegu nagu oleks ta just selleks loodud, et alati aina otsast alustada. Kes teab, ehk tegi talle igawene raske algamine rohkemgi lõbu kui teistele õitswate äride laiendamine.

Lõpuks jõudis ta pika waewa ja kokkuhoidmise peale ometi nii kaugele, et wõis kesklinna uhkemas tänawas suurepärase sildi lasta püstitada: Matthias Kõrge, Lambikauplus!.. See oli kõige pidulikum päew ta elus.

Teadagi ei kaubelnud ta enam lampidega üksi; ta poes müüdi mitmesugust kaupa, nagu nii suurtes ärides tawalikult: köögiriistu, anumaid, iluklaase ja muud. Aga kui keegi tuli lampi ostma, siis teenis peremees ikka ise; muidu istus ta puldis ning juhtis ainult müüjate tegewust.

Wanas põlwes wõttis Kõrge naise, kellegi endise kaupmehe tütre, wäga ilusa ja elurõõmsa inimese. Aga ka selles asjas polnud tal õnne: juba mõne kuu pärast kadus naine kellegi näitlejaga wäljamaale.

Pärast seda jäi Matthias Kõrge ruttu halliks, wa-

jus kätüru ning läks näost kõhnemaks kui iial enne. Aga ta ei kaotanud wisadust; ta ei kurtnud ega pahandanud, kui awalikuks tuli, et naine milgi kombel oli mõistnud ta järelt nii palju raha warastada, et see äriseisule wõis tuntawalt kardetawaks saada. Tüdimata hoole ja waewa kaudu tasus ta kõik wõlad, kitsendas isiklikka wäljaminekuid wiimse wõimaluseni ja päästis kaupluse hädaohust. Selle peale kulus hulk aega; kuid tema ei nurisenud, elas ainult tööle.

Ja kui wiimaks äri alus oli täiesti kindlustatud ega enam põhjust olnud midagi karta, kui kõik arwasid, et Kõrge nüüd wiimaks ometi hakkab «elu maitstma» ja päiwi oma lõbuks mööda saatma, — siis suri ta korraga. . . Nagu poleks tal enam põhjust olnud edasi elada!

1912.

Esimene armastus.

. . . See juhtus teadagi siis, kui ma weel noor olin.

Olin ühtewiisi wilumatu armastuses ning reismises. Lydia oli mu esimene arm ja Prangli saarele sõit minu esimene merireis.

Lydiaga sain talwel heategewal peol tuttawaks, kus temaga kaks waltsi tantsisin; õppisin teda hiljem üheskoos jalutades tõsiselt austama, siis jumaldama ja lõpuks — kui õhtuti ööpikud laulsid ning jaaniussid rohus wirwendasid — häbelikult igatsema. Lydia oli lésk ja minust kaheksa aastat wanem; olin joobnud ta pehmelt-sulawast paenduwusest ja naisekelmusest. Kui ta suwe algul Prangli sõitis suwitama, nõudsin talt põlwili maas luba teda kahe nädala pärast sinna üksindusse tohtida waatama minna. Nende kahe nädala jooksul harjusin lootusega, et mind saare luulelikus üksinduses kõige suurem maa-pealne õnn ootawat.

Merele minnes oli ilm ilus; laewalael rahulist paika wafides hakkasin unistama üliinimlikkudest rõõmudest, mida lootsin ühesolekust Lydiaga. Maalisin tulewast õnne kuumemais, kirjendawais wärwides ning iseenda ees häbenedes püüdsin wärwide eredust nii õrnaks pehmenada kui wõimalik.

Kuna ma nii istusin ja mere sinawasse näkku wahtides kujutlesin jumaldate Lydiat mind ootawat kaugel nägemata rannikul, — seltsis mu kõrwale noor neitsi, aralt luba küsides seal aset wõtta tohtida: ta kartwat mujal salakawala merihaiguse kaldaletükkimist. Laewa paras wõiwat kõige julgem olla, öeldud kodus.

Aitasin mõnusal istet wõtta; sain teada, et te-

magi esimest korda merel, waigistasin neiu haigusekartust ning jagasin huwitust laia wesise loodusme wastu. Ja et mu hing täidetud oli Lydiast, awasin südame ning jutustasin kallima headusest, kaunidusest, tarkusest ja pikast ajast, mis oli lahus oldud, ning oodatud jällenägemise-õnnest. . . Mul oli siiski nii palju mõistust, alguses tähendada, et jutt mu tädist, keda ma ainsa sugulasena lõpmata kalliks pidawat.

Neiult sain teada, et temagi Prangli sõitwat, kus teda wend ootawat: üliõpilane, keda mitu aastat polnud nähtud, wõörast linnast teenimast tulles.

Sõbralikult juttu ajades ei pannud meist kumbki tähele, kudas tuul järjest paisus, kuni wäikse laewa tuntaw õõtsumine sundis ühes waatama: kahwatades nägime endist ühetasast merepinda nüüd lõhki kistawat kõrgeist walgeharjalistest laenekaartest.

Püüdsin kohutawat pilti nähes hirmunud reisikaaslast mehiselt julgustada ning trööstida, sundisin teda merelt ära taewasse wõi laewalaele wahtima, et laente nägemisest mitte peapööritust saada, westsin lugusid õnnelikult tormide käest pääsnud laewust ning seietasin merihaiguse põhjusi, mis muud ei olewat kui hirmu ja kartuse tagajärg.

Ikka kollasemaks kahwatades kuulas ta mind, kuni mõlemad järsku jõuetute ning surmani wäsinutena olime sunnitud üle walge parda kummardama, — et selle jõukulutuse tõttu weel rammetumatena teineteise najale tugeses ahastama ja pikisilmi randa ootama jääda.

Olime mõlemad kannatuswõime wiimsel piiril, kui laewaninas kõrge männik paistma hakkas ja seda märgates mu kaitsealune rõõmsalt pead tõstis, et siis häbelikult punastades juukseid korraldada ning pluusi kaelust kinnitada. Siis hakkas ta lähenewat randa läikiwal pilgul silmitsema.

Minagi kohendasin kraet ja maneskit, silusin riided siledamaks ning pöörasin mõtted otsustawalt Lydia poole, kes wahepeal oli meelest läinud. Maale waadates arwasin juba punase päewawarjugi ära tundwat, mille all ta mind pidi ootama; walmistasin teda kohtama kogu õrnuse ning tu-

lega, mis päewa ja tunni wääriline. Lähemalt waadates märkasin aga päewawarju all koguni wõõra daami ega leidnud sillalt kogu otsimishoole peale waatamata Lydiat üleüldsegi mitte. Pöörasin sellepärast endise kaaslase poole, et teda aidata pakke kokku korjata.

Lasksin ta siis wiisakalt kõrwale taandudes eelmaale minna ning astusin tõsiselt tema järele puusillale. Ja siis alles sain teada, et merihaigust põdedes tähelepanemata olin lasknud mööda minna Prangli saare ja lootsiku, mis teised sinnasõitjad maale wiis. . .

Nõrgalt wajus wäike neitsi mu öla najale, kui talle järele tõtates äpardusest teatasin, mis tedagi ühes minuga oli tabanud. Abiotsiwalt waatas ta mulle otsa ja kinkis kohmetult-hädise pilguga mulle mehise tegu- ja otsustamiswõime tagasi, mis esimesel ehmatuswilkel minulgi oli ähwardanud kaduda. Sai me teada, et olime wäiksesse suwituskohta sattunud; asusime üheskoos öömaja ning peawarju otsima: õe-wennana, nagu ma ette olin pannud.

Leidsimegi warsti õnnelikult warjupaiga. Kui mu kaaslane ennast ülemistest rõiwist wabastades kohmetult küsis: «Te tädi on nüüd küll wist wäga mures Te pärast? . . .» ei mõistnud ma muud kui talle silma waadates paluda:

«Utle mulle sina . . . sa oled nii armas! . . .»

1912.

Mäng.

... Kuum kesksuwi. Olin isakodus Tallinna-
maal suvitamas: Kose kihelkonnas, Paunkülas.
Nagu wast kuulnudki olete, on see üks metsikumaist
nurkadest Põhja-Eestimaal: mitmekümnewerstased
kuusemetsad ulatawad Paideni, metsade wahel on
põhjatunud sood ja rabad, aukad ning järwed...
Ei ühtegi suuremat inimeste-asukohta lähikonnas.
Tööst wäsinule kõige mõnusam puhkepaik; ent
pikapeale igaw koht.

Wiibisin seal siiski juba kolmat nädalat, laisk-
lesin, lamasin tundide kaupa metsas ja wahtisin
taewasse. Tuju oli kõige parem; oleks ehk weel
kaua selkombel jõude elutsenud, kui täitsa ootamata
poleks ühel hommikul kirja saanud.

See tuli Tartust, oli mind nähtawasti juba mit-
mes paigas käinud otsimas ja lõpuks wallamajas paar
päewa wedelenud, pooleni lahti kistud ning tublisti
määrdinud, musti sõrmejälgi täis. Orna paberilehe-
kese küljes aga tundus siiski weel tuttawa lõhna jälgi.

Tund aega hiljem olin teel, wäike reiskott kõr-
wal, käed sügawal tolmkuue taskutes, nagu kõrwe-
tawa päewapaiste eest laia kübara alla warjunud.
Wedruta wanker pörutas halastamatalt, jaakobi-päi-
ne tolm rippus hammustawa pilwena kõwaks kui-
wanud ja lõhki pakatanud maantee kohal, taewas oli
ergaw nagu kuumaks kõetud teras, metsast imbus
palawat leitset.

Lähema raudtee-jaamani oli kolmkümmend
wersta maad. Hirmu ja lootuse wahel waakudes ki-
hutasin küüdipoissi järjest kiiremale sõidule, logi-
sewa sõiduriista tõugetest hoolimata. Iga werstaga
tundsin ennast lammatawa palawuse käes rohkem

närbuwat; aegajalt wajusin rammetusse pooluina-
kusse, mille läbi nagu eemalt kaugelt kuuldusid woo-
rimehe piitsa-laksud ja hobuse tülpinud sörkimine.

Wanust mälestusist, ootuse-lootusest ja waldawa
une kirjuist nägemustest ehitas ettekujutus weetlewa
pildi. Pildi, mis wahel katkes, kui raskepärane wan-
ker üle sügawa roopa komistas, ning siis pikkamisi
jälle edasi argnes aina kaunimate võimaluste
kangastuseks. Ilusad mälestused kaugetest esimes-
test kohtamistest Elsaga ühinesid üliluuleliste kaju-
telmadega arwatawatest jälleenägemise-rõõmudest.
Kartusega, et wast õigeks ajaks raudteejaama ei
jõua, seltsisid mälestuses hirmuwärinad, mis tunti,
wanasti Elsa abikaasa äraolekul põgusaid õnnewil-
keid warastades, kui iga kahtlase hääle ja wähema
kõbina puhul arwati tüssatud meest äkki silmapiirile
ilmuwat. . .

Praegu oli Elsa teist aastat lesk. Mu tutvus
temaga uiatas aegadeni, mil ta alles noor neiu oli :
tol ajal ei loetud m i n d weel meeste sekka. . . Elsa
abikaas oli lühelane paks mees, heasüdamlik, rikas
ja põdes weresoonte lubjanemist. Sedamööda, kudas
ta paksemaks ning ühtlasi järjest heasüdamlikumaks
muutus, tihenes mu sõprus Elsaga.

Hallide tühjade laikudena tumenesid kolm-neli
pikemat ja hulk lühemaid lahusolekuid selle sõpruse
kestwusel; need olid aga kuristikud, millest alati
oli pikameelse ootamise ja kannatliku külmwere abil
üle saadud. Mitugi korda oli otsuseks tehtud jääda-
walt iga lähemat ühendust katkestada ning edaspidi
— kui meid juhus weel peaks ühendama (mida
see ka iial ei jätnud tegemata!) — edaspidi ainult
ilmsüütas, luikwalges tutvuses kokku saada. Aga
neist otsustest oli alati mõni kuu hiljem — teadagi
ränga seesmise wõitluse järele! — üle saadud ja
wähemast iga Suwistepühast sügiseni õnnelaentell
purjetatud; kuni Elsa abikaas igaaastaselt supelus-
teekonnalt tagasi jõudes me südametunnistused üüri-
kesest warjusurmast äratas ning jälle sundis murtud
kasinuse-töötust uuendama. Mida siis ka jõudumööda
pidasime —, niipalju kui abielumehe ääretu usaldus
ja lapsik aimdusetus lubasid.

Pärast õnnetu abikaasa surma ei olnud ma Elsat enam näinud; esmalt hoidsin kõrwale, ta leinatundeid kartes haawawat, — hiljem wiisid tarwilised asjatalitused mu kaugele ja wiimaks ei tulnud teda wõõrsil muu seas nii sagedasti meeldegi. Seda suurema rõõmu ja laiemate lootustega täitis mind hommikune kiri, mille üksikuid lauseid mälesades tundsin südant kõwemini tuksuwat, et selle tagajärjel hakata woorimeest kiirusele kihutama, jootraha kõrgust järjest kergitades.

Elsa kirjast oli päew nimetatud, mil ta mind näha igatses — ning see päew oli homme! Täna-sin saatust, et kirja siiski weel õigeaks ajaks oli kätte saanud.

Raudteejaama jõudes oli parajasti nii palju aega, et küüdimehele jõudsin lubatud sõiduhinna kätte wiisata ja wagunisse karata. See wähemast oli nüüd kindel, et õhtuks Tallinna saab — ja kui saatus tahab, sealt õise rongiga edasi! . . .

Järgmisel hommikul Tartus pärale jõudes ruttasin ennast tolmust ning reisuwäsimuse jälgedest wiisipäraselt puhastama, walisin igaks juhtumiseks paremas ning julgemas wõõrastemajas korteri ja läksin — enne tellisin weel õhtuks kimbu punaseid roose! — läksin tiiwustatud sammudel Elsa poole.

Esimeseks üllatuseks oli külaliste hulk, mis mu paleuse asukohta pakil täitis; teiseks Elsa wilu terwitus. Kui wiimaks wilkeks üksi jäime, awaldasin tagasihoidlikult wõõrastust mõlema asjaolu kohta.

Elsa näis imestawat:

«Mida siis teie õieti soowisite?»

«Teie?» . . . küsisin omakorda ja katsusin Elsat kaenlasse tõmmata.

Haawatult pörkas ta eemale:

«Mis teil meelde tuleb?»

Ta jäiseks muutunud nägu oli otse kohutaw.

«Miks sa mind kutsusid, armsam», küsisin ettewaatlikult: «kui sa nii kalk oled mu wastu?»

Nüüd näis tema wõõrastawat:

«Kas teil jällenägemisest heameel ei ole?» imestas ta.

«Jah. Aga siiski. . .»

«Pealegi on täna mu sündimispäew!»

Selle olin küll unustanud; aga ometi:

«Muud midagi? . . .»

Ta ei saanud mu'st aru. Ta oli nii ilmsüüta, nii puutumata-puhas ning aimdusetu, et minewikku enam ei julenud hakata meelde tuletamagi.

«Ja peale selle pühitsen täna oma kihlust herra Kanepiga», lobises ta wäledalt edasi: «Mäletate wast weel: wäga meeldiw herra, eks ole?»

Mäletasin küll, — oli samasugune lühelane, paksuwõitu, heasüdamlik mees kui Elsa kadunud abi-kaaski, põdes wist sama haigust ning oli sama rikas.

Soowisin südamest õnne, suudlesin ilusa mõrsja kätt ja matsin seks korraks lootused maha. Kahju oli sõidukuludest ja kasuta raisatud ajast.

«Nii hea on säärasel päewal wana sõbra kätt suruda», tõendas Elsa õhates: «Hea, et te tulite! . . . Aga wabandage, mu perenaise kohused kutsuwad...»

Wõluwa peanikutusega kadus ta külaliste sekka.

Jäin ohtra õhtusöögini; jõin mõrsjapaari terwi-seks, kuulasin kannatlikult laua-naabri — keskealise neiu, endise tuttawa — asjalikka seletusi pikalise kõhukatarri üle, mis ta hiljuti põdenud ja millest senini weel täitsa polnud toibunud.

Oösel sõitsin maale tagasi. Tellitud lilled olid wahepeal ära toodud; saatsin nad kõhuhaigele neiu-le, kelle aadress kunagi kogemata oli meelde jäänud.

1913.

Aimre.

«Aimre» oli Randwerest Peeter Keewalliku oma: väike, tugew, alles wõrdlemisi uus luup, käis kergelt ja oli juba mõneski tormis katsutud. Peeter oli tubli ning terve mees, aasta neljakümnene. Omal ajal oli ta ühes teistega Kaukaasias käinud maad kuulamas, rääkis Wene-keelt, luges lehti ja wihkas usu-märatsust, mis rannamail nii harilik. Ta oli mõistuselt külm ja iseloomult kahtleja. Wähemalt peeti teda selleks; kogu ümbruse silmis oli ta julge ning mõistlik mees, tubli salakaubawedajana tuntud.

Abielus oli Peeter lähedasest naabrusest peretütrega, kellelt ta kolm last oli. Naine oli priske ja tugew, tökkas ning arusaaja inimene. Lastest oli kõige wanem juba aasta kümnene.

Siis tuli õnnetus. Sügisestel kalapüükidel külmetades jäi Liisa põduraks, kidus talw otsa ja suri kewadeks. Enne surma muutus ta imelikult kalgiks ja kiuslikuks, ei hoolinud lastest enam, oli peaaegu waenulik nende wastu, wahel korraga liialt hell ning ärras. Pühapäiwiti nuttis ja palwetas ta laste eest, ohkas nende päid siludes.

«Mis teist küll saab, mis teist küll saab!...» kurtis ta üksisõnu. Paar korda katsus ta palweliste koosolekutel käia, kus ta esimestes ridades märatsedes ning huludes «usklikkudele» lootust andis, et ta wast enne surma weel «ärkab». Ent ka sellest tüdines Liisa warsti.

Mehe suhtes oli ta haiguse algul tagasihoidlik nagu alati, kandis ta tarwiduste eest perenaiselikult hoolt, aitas muresid muretseda ning andis tarbekorral nõu. Kuid mida selgemini ta tundis haigust halwenawat, seda waiksemaks ta jäi; esialgul kõneles

ta weel surmast, seletas, kudas üht ja teist tuleks korraldada, kui ta «ära kutsutakse».

«Riia saaks lastega toime», kinnitas ta wane-mast, kümneaastasest türest kõneledes: «ta juba suur tüdruk... Wõõrast inimest majasse wõtta — see teeb kulu ja tüli. Kui laseksid esialgul sauna-eite süüa keeta, siis saaks läbi...»

Hiljem ei kõnelenud ta enam. Muutus näost ikka müllakarwalisemaks ning waatas aineti Peetrile otsa. Sõnalausumata, wihasel, kinnisel, kalgil pilgul.

«Ega sa ikka naist wõtmata ei jäta!» ütles ta kord lõikawal, kõhast karedal häälel: «sa ju noor mees alles... lapsed wäiksed...»

Oigades ning hädaldades hakkas ta jälle laste juukseid siluma:

«Mis teist küll saab, oh Jumal, mis teist küll saab...»

Siis waikis ta jällegi mitu nädalat; ainult silmad käisid mehe kannul: ahned, õõnsad sureja-silmad.

Kui ta enam sängist wälja ei saanud, mõni päew enne surma, seletas ta Peetrile, kudas teda mätta: käskis linase pulmasärgi ja tumesinise wil-lase pühapäise kleidi selga panna ning walge siid-räti pähe.

See kleit ja siidrätt olid Peetri kingitused: mõlemad salakaubana mere tagant toodud; kallist peenest riidest kleiti hoidis Liisa nagu silmaterana, mõnigi küla-naine oli juba kadedalt riide ilu ja pehmüst kiitnud.

Kõik see tuli surejale meelde; kaeblikult ja nagu armu paludes lõpetas ta:

«Ara wõta, Peeter, pärast mind teist naist; ära wõta... Kõik mu kogutud wara, mu linad ja padjad ja tekid, mu kujutud wõrgud, mu willased lõngad ja lambad ja lehma-mullikas ja mu lapsed... ära anna neid wõõra kätte, Peeter... Küll Jumal sind aitab ja õnnistab...»

Pisarad silmis, lubas Peeter kõik, mis naine tahtis.

«Ma tulen kodukäijaks, Peeter, kui sa teise nai-

se wõtad!» ähwardas Liisa: «wiin su'lt une ära... söön su hingerahu... wiin su merepõhja...»

«Ei ma wõta!» töötas mees uuesti.

Aga sala-kahtlus ning hirm ei kadunud sureja silmist. Ta tundis ju mehi küll; oli näinud, kudas lesed weel enne leina-aasta lõppugi uued naised koju tõid. Ta teadis ka seda, et lesk mees wäikeste lastega teisiti ei saanudki kui pidi jälle naise wõtma. Aga selle peale mõtelda oli raske. Hirmu- ja ahastuseilme silmis, Liisa surigi.

Peeter oli esite troostitu, nuttis ja käis ümber kui uimane, tõrkus söömast, ei kõneleunud ühegagi. Kuid pikapeale lahtus walu, ja poolteise aasta pärast astus ta uuesti abiellu. Ta oli ju alles liig noor igaweseks leseks, ja wõoraste hoole all ei tahtnud majapidaminegi hästi edeneda.

Noorik oli kaugemalt rannast, turd ja tugew tööinimene, ka ilusaks peeti teda; endist perenaist polnud ta iial näinud. Peeter wõis uue naisega rahul olla: töös oli ta hoolas, laste wastu nii tähelepanelik kui noor wõõrasema olla saab; peremeest katsumus ta koguni hellitadagi: oli ju Peeter meeldiw mees, alles paremas eas ja üldiselt mehise tubli merimehena tuntud.

Aga Peetris näis abielu peagi mingi tabamatu muutuse tekitanud olewat; wälispidi oli ta rahulik-ühtlane nagu ennegi, ka muud silmatorkawat midagi ei juhtunud. Ainult «Aimrel» sõidud läksid sagedamaks ja silmis oli wahel nagu mingi erutu ärewusewine.

Kord pikemaält sõidult tagasi tulles leidis ta nooriku iseäranis lahke ja mahedana; mis aga mehele kohe silma torkas: Annel oli kadunud Liisa sinine pühapäine kleit seljas. Imelikul ihnuse- wõi kokkuhoidetungi kihutusel oli Peeter pärast esimese naise surma selle kleidi alles jätnud, kadunu soowi kiuste. Wõib ka olla, et ta tahtis midagi mälestuseks alal hoida, mis naist meelde tuletaks. Wahepeal oli kleit ammugi ununenud.

Nüüd uut noorikut ses nii tutawas rõiwas nähes, kohmetas ta esmalt: kokkumist warjata püüdes näis ta wihasena, hakkas mingi pisukese hooletuse pärast waljusti tõrelema. Ei olnud aga julgust

kleidi kandmist lausa keelata — ei nüüd ega edaspidi —, kuigi selle nägemine igakordseks piinaks oli. Wahel noorikut seljatagant waadeldes wõi talituse juures ootamata tabades oli Peetril tunne nagu peaks järgmisel silmapilgul sinise riide kohal kadunud Liisa nägu wälgatama.

Tahtmata andus ta paenawatele mõtetele; sundis meelega end wõimalikult selgesti ette kujutama ehmatusi, mis ta tunneks, kui noorik ümber pöörates talle Liisa näoga otsa waataks. . . Liisa surmaeelne ähwardus ei tahtnud meelest minna; järjest oli mees põnewa hirmu meelewallas, mis kui salahaigus ta jõudusid uuristas ning rammu kehast imes. Oõseti nägi ta kadunu nägu enese kohale kumardawat, nägi pimedikus Liisa surmaeelses walus ning ahastawas meeleheites laiali kistud silmi endale aineti otsa wahtiwat, — selle puuriwa, õõguwa palwega: «ära wõta mu järele teist naist, ära wõta!..» Palwe sõnadki kostsid ajuti selgesti kõrwu.

Peeter katsus juua; aga wiina-auru tõttu muutusid õised nägemused aina selgemaks ja hirm kaswas tugewamaks.

Wiimaks ei suutnud ta kodusolekut enam kannatada. Nagu ratsanik teele minnes hobust saduldas, nii warustas ta «Aimre» purje ning aerudega, ajas sooja nahkse wammuse selga ning läks merele. See oli sügise algul, alles lõikuse kuul.

Wast ehk mäletab teist keegi neid järske tuuli ja torme, mis me rannikutel lõikuse-kuu algusest peale nii sagedased, mis nii ootamata wõiwad tulla ja minna, nii kardetawad igale merimehele. . . Kui Peeter teele läks, oli ilm waik; kui ta mõni päew hiljem kauba-koormaga mere tagant tulema hakkas, oli sajune ja tuul wõisutas laente-kaaresid, katkus purjesid merele ning pani kuiwal maal akned wabisema.

See polnud siiski weel torm, ei iseäranis kõwa marugi; wilunud mehele ja kindlale alusele ei olnud ilm hädaohtlik. Alles kodu lähedal läks asi tõsiseks. Tuul muutus tujukaks, alus ei kuulanud sõna. Rannale pääsmata pidi mees õhtuni awamerele loowima, karisid kartes: neid merimehe salakawalaid armuta waenlasi.

Oõ jõudis. Tuul kõwenes, jooksis mürinal üle wesilagendiku, laened kerkisid ja tõusid, nagu mingi sala jõu paisutusel kaswades. Kobrutawate lakka-dena lehwisid walgewahused, tuulest kihutatud laen-teharjad. Nagu klaasseinte terawail kallastel rippus ajuti paat; kadus wahel pimedaisse sügawikkudesse jäälibedate müüride wahel.

Peetrit waldas hirm. Tuule kohinas ja wooga-wa mere mühinas kuulis ta oigamist ja nuttu, ähwar-dawaid kaebehääli. Pimedikust waatasid põlewad silmad täis ahastust ning wiha.

Taewast enam ei näinud, Pilkses sügisöö pi-meduses hüpatas meri üksikut sõitjat, paat jooksis wett täis, wihm ja tuul sulgesid silmad ja kiskusid purjepesti käest. Tugewa weepaisutuse wastu mur-dus tüüri elmar, puri jooksis tuulest tühjaks: wiimse jõupingutusega wabastas Peeter masti kardetawaks saanud abimehest. . . Ikka selgemalt seisid ähwar-dawad silmad ta ees; ta teadis: nüüd oli kätte-maksu-tund tulnud. Ennast saatuse hooleks andes, lõpetas ta wõituse. Nagu tiiwatu lind maas, wisk-les jõuetu luup läentel, tõusis ning wajus, keerles pööraselt, kihutas wastupanemata mingi kõrwujuku-tawa mürina poole, mis marust kõwemana pimedik-ust kuuldus: seal eel pidid karid olema.

Mürin lähenes; Peeter ootas tuimalt. Pilbas-teks purunedes kadus paat urgu.

Aga Peeter Keewallik ei saanud surma. See oli ime — enam kui ime, et ta ellu jäi! . . . Teda leiti hiljem ranna lähedalt leetseljalt, kodukülast wae-walt mõne saja sülla kauguselt. Anikarjused leid-sid ta, wette kahlama minnes.

Onnetu oli meelemärkuseta, kui ta koju kanti; toibus aga warsti ning nõudis süüa. Peas ja õlas olid sügawad haawad ning jalg murtud. Ta para-nes ruttu; kogu haiguse ajal ei kõnelenud ta An-nega. Niipea kui oma jalgel sai liikuda, põletas Peeter teatud sinise kleidi.

Ta elas weel mitu aastat, kuid jäi kõhnaks ja näis järjest millegi kallal juurdlewat. Inimesed pi-dasid teda «põrunuks» pärast ränka õnnetust.

Raudpea.

Künka Pearn oli tüüakas, tugewa kerega wanamees. Mitte liiga pikk, aga tüse; tiheda laia habemega, walgete luitunud juustega — nagu prohwet. Tema oli üks neist kolmest meie kodu-wallas, kes wiimsetena wanust kombeist kinni pidasid ja wisalt kandsid kitsaid jutlisi wasknööpidega kaunistatud kintspüksa, kahe nööbireaga ehitud lühikest wammust ning wanamoodi joonilist westi.

Loomu poolest oli ta wali ja kange, ei sallinud vähematki wasturääkimist; walitses kodutalus nagu raudne wits. Poegadele oli ta omal ajal ise naised walinud, tütardele mehed, ja kaheksakümne-aastasena juhtis ta weel iga sammu täiskaswanud laste elus, — need kuulasid sõna, kuigi mõned ise juba hali-pead ja kõik mitme lapse wanemad olid.

Ainult üks poeg polnud isa tahtmist teinud, — ei olnud naiseks wõtnud, keda wanamees soowitas, ning oli kodust paendumatuna lahkunud. Mis ta'st sai, ei teadnud keegi; kõneldi, ta olewat linnas ja elawat seal jõukalt: kauplewat ja teeniwat suurt raha. Aga teised teadsid rääkida, et ta wõõrsil hukunud ning ammu surnud olewat. Wiimast juttu usuti enam, aga küsida ei targenud keegi; kuigi kindel oli, et wanamees tõtt teab, ei juletud tema kuuldes wastase lapse nimegi suhu wõtta.

Pearna talu oli lahutatunata, lapsed elasid kodus wõi lähemas ümbruses. Ka laste-lapsed tegid wanaisale sulastena tööd. Neist oli üks juba jõudnud ise naise wõtta, teine mehele minna; kolmas, Kärt — keskmise poja poeg — oli kahekümne kolme aastane ja naisewõtmise ealine. Sõjawäeteenistusse minekut tal karta ei olnud: sellest ohust oli wanamees ka

need lapsed ja lastelapsed mõistnud päästa, kes «üksikud» polnud, — oli nad aegsasti waestele saunikutele «kasulasteks kirjutanud».

Kärt oli pikk ja sale poiss, ümariku, weidi naiseliku näoga, tumesiniste niiskete silmadega. Töös oli ta wisa ja lepliku iseloomu tõttu igalpool healmeelisel nähtud. Wanaisale oli ta lapsest saadik iseäranis armastatud: taat oli teda pisut hellitanudki.

Pearnal oli Kärdile ammugi mõrvoja walitud: see oli Altoru Mai, töökas inimene ja mõistlik tüdruk, rikka naabri ainus tütar.

Wanamees ei pannud esite tähele; aga kuulujutud kaswasid pikkamisi tugewamaks: räägiti, Kärt pidawat teisest külast kehwa wabadiku tütreaga saia-sõprust. Wiimaks kutsus Pearn poisi aru andma: kas tõsi olewat, mis rahwas rääkis.

Poiss ei hakanud salgama.

«Tõsi küll».

Wanamehe silmad löid kurjalt helendama:

«Ja mis sest sis õige soama peab?»

«Ei midagi. Tiinast soab mo naine», wastas poiss.

Teine hakkas põlgawalt naerma:

«Poisikese narri-jutt!.. Reede sõidad Altoru Maiele kosja. Ja nüüd mine tööle!»

Kärt ei liikunud; rahuikult waatas ta taadile otsa ja sõnas aeglaselt:

«Maie ma ei wõta.»

«Mis sa ütled?» jäi wana kuulama.

«Ei wõta. Ma olen Tiinale oma sõna and, ma jään temale ustawaks koa.»

Wanataadi nägu leekis; tugewa käega haaras ta poisi turjast kinni ja wiskas ta üle läwe kambrist wälja.

Aga reede õhtul jäi Kärt koju.

Poolteist kuud ei kõnelenud Pearn pojapojaga. Siis tähendas ta kord nagu möödaminnes:

«Kus Kärt on?»

Kärt ilmus tahakambrisse.

«No kas oled nüüd küllalt jo põrnitsend?» küsis wana: «Milla sa akkad kosja sõitma? Altoru peremees ootab.»

Näis, et wanamees wägise püüab lahket nägu teha.

«Mina Maie ei wõta!» vastas poiss kindlalt.

«No wõta's mõni teine, — wõi tüdrukuid wähe!»

«Ma wõtan Tiina.»

Wana kähwas üles.

«On ta so ä teind wõi mis? ..» hakkas ta kaebama: «See arakas nisuke!»

Siis wõttis ta üle jällegi wiha wõimust. Lugu lõppes riiu ning tüluga. Poisil keelati ära wanataadile nägu näitamast, kuni ta meelt pole parandanud.

Aga Kärt oli isaisalt paendumata meele ning sitke wisaduse pärinud. Oösel pani ta oma waranatuksese kimpu, wõttis weidi raha ühes, lahkus kodunt ja läks... Tiina nuttis ja kahtles esite, aga andis warsti järele. Kaugel wõõras kihelkonnas laskisid noored ennast laulatada; Kärt asus kuhugi mõisa moonakaks.

Kodus ei tohtud kadunust sõnagi lausuda; wanamees oli kuri kui surm, karistas iga wähemat ekstitust kolmekordselt. Pisemad lapsed ei julenud wanataadi silma alla sattuda, kartsid ta wiha kui tuld.

Ent pikkamisi hakkas wiha lahtuma; wana oli sagedasti mõttes, järjest näis tal midagi puuduwat. Ei ta saanud poissi unustada, oli ju see ta kallim ning jutuajamised Kärdiga ta armsamaks ajawiiteks. Ka polnud taat enam nii noor kui kord poja lahkumisel: süda ei olnud enam nii kõwa.

Ettewaatlikult hakkas ta lepituse-need sillutama. Pool aastat hiljem tuli poiss koju tagasi: Tiinaga ühes.

Noorik oli arg ja hirmul. Aga wanamees oli ta wastu lahkem kui keegi teadis arwata. Elu läks warsti rahulikult edasi: nagu poleks midagi juhtunud.

Weel paar kuud hiljem käis Kärt uhkel, hiilgawal näol ümber: ta ootas esimest last, kiitles juba enneaegu pojaga. Wanataat heitis poisi lootuste üle nalja, oli kõigi majalistega leplik ja silmapaistwalt hea iseäranis noorikuga. Oli peaaegu isalik hellus, millega ta waikse ja tasase naise eest hoolt kandis, palju kõnelemata. Isegi tohtri lubas ta kutsuda lasta,

kui raske tund kätte jõuab : sellesarnast polnud Künkal ega ümberkaudu veel kuulnud.

«Ei see kõik ead tähenda»... kahtlesid wanamead naised : «waname'l on midagi meeles ; kis tema mõtteid iial tiab...»

«Tiina on ta ära teind,» sosistasid kadedad.

«Tiina on ea inime,» kaitsesid teised : «aga wanamees on nõid ; seda tiab igaüks...»

Wiimaks jõudis oodatud aeg. Tiina suri nurga-woodisse. Kärt oli kui meelest ära. Wanamees wiibis kambri, ei lasknud kedagi sisse.

Juba kui noorikut maeti, hakkas asja kohta kahtlasi jutte kuulduma. Warsti kõneles kogu ümbrus lausa, et wanamees nooriku oli «ära teinud».

«Tugew noor inime, — mis ta mudu oleks surnd?»...

Paari nädala pärast suri ka laps. Kärti ei näinud see huwitawatki ; pärast nooriku matmist oli ta kõhnaks ja kolletuks jäänud, silmad mustasid inetult.

Kui laps ära surnuaiale wiidud ning peied peetud, tuli Kärt wanaisa kambri. Tummalt jäi ta ukse juurde seisma.

«Tule ligemale, poja!» kutsus taat : «reagi, siis on kergem...»

«Mis ma reagin? Said sa nüüd, mis tahtsid! Wana nõid! Were-imeja!...»

Taat waikis.

«Pojast põl'd sulle weel küll. Sõid Tiina koa ä... ja lapse koa. Nõid nisuke!»

Kärdi nägu oli rohekas-hall. Tagasi waatamata läks ta ja wiskas kambri-ukse hoolimatalt kinni.

Teisel hommikul leiti ta lakast : Kärt oli enese öösel aampalgi külge poonud.

Künka Pearn elas weel aastat kümme.

1913.

W a r i.

Raskem igast wõimalikust kannatusest oli teadmatuses waewlemine. Pime kahtlus näris hinge, wäsitas, tüütas, kiusas, paenas järeljätmata. Ei andnud uneski rahu.

Päewast päewa wõitles Pedak selle kättesaamatu ja kinnipüüdmatu vastu, mis järjest nagu wari ta kannul käis. Kahtlased mõtted puistasid okkaid kaugemaisse mõtte-urgudesse; tegid abituks waenlase vastu, kes — tabamatu nagu suitsuwing — enast kudagi püüda ega kõita ei lasknud.

Kahe nädala eest sai ta esimese nimeta kirja:

«Noored naised on kergemeelsed,» kirjutas tundmatu: «ja nende meel muutlik. Sellepärast hoidke oma naist: parem on karta kui kahetseda.»

Põlgliku pahameele hoos oli ta alatuma saadetuse toona puruks kiskunud; aga enne kui tükid jõudsid maha kukkuda, oli kuri idu juba pead tõstnud — ning uhkust unustades noppis ta närused lipakad jälle maast üles ja pistis põue taskuraamatusse. Nii andis ta ennast ise waenlase meelewalda.

Nädal hiljem tuli teine sedel, nime ning allkirjata nagu eelminegi:

«Austatud herra! Hoidke oma naist. Noored naised on kergemeelsed, ja keelatud wili on magus. Kaide käib tihti linnas, ja tal on palju sõpru. Järeldage sellest ise, kas Teil kahtluseks küllalt põhjust ei ole...»

Uhtegi pidet ei aptud, millest kinni hakata; ühtegi asjalikku tõendust, mille peale toetada: kahtlased kirjutused wõisid lihtsalt olla — rumal nali. Kiusaja ei nimetanud midagi, mis tarwilisel korral ta enda vastu oleks wõinud tutnnistada. Pimeda ja

käsituna lasti kahtlusel tööd teha : wõib olla meelega ; wõib olla, millegi eest kätte maksta tahtes ja teades, et just nii wõidi ohwrit kõige walusamalt piinata : teda ennast sundides tuld õhutama, milles ta põles.

Oige ju oli, et Kaide sagedasti linnas käis, et tal palju tuttawaid oli, ta seltskonda armastas ja meestele meeldis . . . Kuid lõpuni mõtlemata pidi Kristjan alati tunnistama, et Kaide kõigepealt aus ja otsekohene õi, endast lugu pidas ning abielu peale küllalt tõsiselt waatas, et mitte mehe seljataga salaja kergemeelseid lõbusid otsida. Enda austajaid ning jumalajaid oli ta ühes abikaasaga enam kui ükskord naernud, oli pilganud ühede pikameelset kannatust wõi teiste püsimata kergemeelt ; niisama oli ta enam kui ükskord kinnitanud — kuigi pool-nalja pärast — tema tahtwat Pedakule surmani truuks jääda, olgu wõi tõenduseks, et mitte kõik naised ilmas kergemeelsed narrid ei ole.

Kogu abielu kestwusel ei olnud Kaide iial rahu-tuseks tõsist põhjust andnud. Märgatawat põhjust ei olnud ka nüüd. Ei olnud nähtawalt midagi muutunud — ja ometi ei leidnud Kristjan enam hingerahu. Ei suutnud ega jõudnud enam endistwiisi wääramata kindel olla ; ei saanud naist enam usaldada. Kes teab, kui teist oleks otsekohe millegis süüdistatud, talle selgel sõnal midagi ette heidetud, siis ehk oleks kergem olnud usmataks jääda. Nüüd kujutles aga tühi kahtlus kümneid ja sadasid wõimalusi : kergeid wääratusi, andeksantawaid silmapilkseid endaunustusi, «lubatud» ebelust, — pilta, mis kui nõgese-tuli kõrwetasid. Igasuguse kindelkujulise süüdistuse wastu oleks ehk sõjariistu leidunud ; pimesi kobades ning paelawas teadmatuses waeweldes ihkas kannataja lõpuks ainult ühte : päästwat selgust, kui see kõige halwemgi oleks.

Kristjan Pedak oli neist kirglikult-kadedaist, kes tulisemalt kui keegi teine armastawad kinnitada, et nende loomus kadedust üleüldse ei tundwat.

Lapsena oli ta wahel haige walust ja pahameel-
lest kärsitumate kooliwendade wastu, kes lapselikus
püsimatuses temaga sõprust murdsid; üliõpilasena
lõi ta seltsimeestele kahewõitlustel haawu, kui need
temast tüdinedes hakkasid muudega seltsima; ning
peiupõlwes kannatas ta lõikawaid piinu, nähes mõrs-
jat onu- ja tädipoegadega naljatawat wõi tuttawate
noortemeeste seas lõbutsewat.

Kuid harwa tihkas ta oma tundeid lausa paljas-
tada. Kuna süda salamahti werd jooksis, terwitas ta
naise weetluse kummardajaid alati eriti lahkelt ning
sõbralikult; kiitis neid, kui nad Kaidele meeldisid
ja naeris kaasa, kui abikaas nende töotuste üle nalja
heitis. Ent iga pilk naise silmist mõnele teisele —
wõõrale — oli terawaks pinnaks, mis rinnas kibedalt
walutas ja kauaks meelde jäi.

Pärast paariaastast abielu asus Kristjan naisega
maale, kartes pikapeale oma laia turja ning mehiste
kättega ometi waibuma pidawat wõistluses linna kiilas-
peade ja sabakuubedega. Harjunud ning armsaks saa-
nud ametist loobudes andus ta isalt päritud põllule
ja karjakaswatusesele.

Kuid siingi — olgu küll suurlinn kaugel — jäi
wäike maakonnalinnake kättesaadawasse lähedusse.
Kuna ta ise päewad otsa wäljal, kiwilööwis ja sawi-
kojas wiibis, oli naisel aega ning mahti küll tühjust
ja igawust tunda. Kuhu mujale pidi Kaide neil
puhkudel minema meelt lahutama, kui mitte lähedas-
se wäikelinna, kus pealegi ta ema hulga sugulastega
asus?

Teades naist üksinda eemal wiibiwat, kahetses
Pedak wahel kibedasti enda mõtlematust asukoha
walikul; majanduspõhjused oli aga wõimata elupaika
weel kord muuta. Ka uus töö-ala oli warsti nii
armsak- saanud, et sellest enam ei raatsinud lahkuda.

Ta tegi siis, mis wõis, et Kaidet kodu külge si-
duda: muretses talle raamatuid, pilta ja noote, ra-
jas aeda wäikse kaswuhoone, kutsus noori naissu-
gulasi külle ja suwitusele, korraldas koduseid pidu-
kesi ning oli igal ajal walmis abikaasa soowe täit-
ma, kui need wähegi täidetawad. Kõige waewa ta-
suks oligi pikapeale naise wõordumine linnast ning

maa-waikusega harjumine; aja jooksul jäid linna-sõidud märksa harwemaks, omandasid wiimati ainult äri ning asjaliste tarbe-käikude laadi — nii näis vähemalt! — kahanedes lühidateks reisudeks õmb-leja, kübarsepa ning ehtewalmistaja poole ja tarwi-listeks tuttawate-sugulaste sünni- wõi nimepäewadel tehtawateks külaskäikudeks.

Hoolega hoides välispidi märgatawat umbusal-dust näitamast, ei küsinud Kristjan pea kunagi naise sõitude sihti ega eesmärki, kui teine neist ise ei kõ-nelenud, — mida küll naljalt ei juhtunud: wast ai-nult, kui naise majas oli, kellega linnanähtusi wa-balt wõis arutada. Mehe usalduse sala-põhjuseks oli kindel teadmine, et Kaide linnas käies iga kord ema pool peatas: kristlik-kõlblise ämma arwas mees õi-gusega nooriku paremaks ning ustawamaks walwa-jaks olewat, kelle silma eest waewalt midagi saaks peita.

Wähem kui enne iialgi, oli Kristjan just praegusel kesa-ajal midagi mõistnud karta: olid ju nüüd linnakese noorsandad enamasti kaugemal suwitamas ning hoolis Kaide kuumaga kõrweks kuiwanud lin-nast üleüldse vähem kui talwisel lõbude-hooajal. Ootamata ja walmistamata hoobina tabasid aga waenlase nimeta pisted seda walusamini; seda suu-rem oli õnnetu abielumehe segadus, et ise vähemat-ki ohtu ei olnud aimata teadnud...

Järgmise pühapäewa hommikul sai Kristjan kol-manda kirja. Wõõras algas endise ühetoalise hoia-tusega.

«Sõber!» kirjutas ta haawaw-lähedaselt: «Hoid-ke oma naist! Teate Teie, kellega ta linnas koh-tab? Kellega ühes ta jalutab? keda ta saatjaks wa-lib? Teab ükski mees üleüldse midagi oma naisest? Olge sellepärast walwas ja pidage silmad lahti...» Allkirja ei olnud jällegi.

Pedak surus paberinäru pihus kägarasse; mul-jus seda wihaselt, nagu oleks piinaja ise ta käes.

Paar korda käis ta erutult edasi-tagasi; siis läks ta otsustawalt naise kambrisse.

Kaide luges käsipõsakil, ahne romaani-lugeja põnewus näol.

«Mil'hl sa wiimati linnas käisid?» küsis mees järsult.

Teine waatas heitunud üles.

«Mis sul wiga on?» küsis ta imestades: «Reedel», wastas ta siis pealiskaudselt ja pööras raamatu lehte.

«Mis sa tegid linnas?» nõudis mees.

«Midagi. Ombleja pool käisin. Kodused saatid sulle terwiseid!» lisas ta juurde, silmadega edasi lugedes.

Kristjan jäi wait. Küsida enam midagi ei osanud: pealegi häbenes ta weel rohkem ärewust awaldamast.

Päew läks rängas pikalises piinas mööda. Ohtu tuli linnast külalisi: Kaide wend Mikk, algaja üliõpilane, paari endawanuse seltsimehega; näitleja kaugemalt suurlinnast, keegi wanem ametnikust-herra ja kolm-neli walges riides tütarlast.

Kaide oli lõbus ning erk nagu seltskonnas kunagi; lobiseti wilkalt, wäikeste rühmadena jalutati aias, lauldi üksikult ning üheskoos. Lõpuks tantsiti, wanaherrat pannes klawerit mängima. Pedak uuris iga meeskülast nagu weriwaenlast, waiwas naist wihase usaldamatusega ning juurdles kadedalt, kellega nende meeste seast ta wast wõis olla hiljuti käinud linnas jalutamas.

Kes küll nendest wõis Kaidet huwitada? ega ometi see sileda näoga wanapoole ametnik? Wast lapseohtu koolmeister siniste kalasilmadega? wõi käharpa-üliõpilane? wõi ehk näitleja? . . .

Kui Kaide rääkides kellegi otsa waatas, waa-nis Pedak ta piikusid ja kujutles, mis moodi ta ehk teiste nägemata samale mehele silma waataks. Kui Kaide puiestikus näitleja kõrval kõndis, üleõla wahel seljataha abikaasale mõnda tähendust hüüdes, nägi teda Kristjan kusagil pimedas pöösastikus selle-sama kergemeelse poisiga hellitsewat; kui ta tantsides üliõpilase kätes wiibis, öördas mees neid sala-

jas teineteist suudlewat . . . Ta pea põles, meelekohti rõhus tuim valu ; wõimetu kauem waikides kannatama, hiilis ta teiste nägemata alla aeda ning hakkas — niiskesse rohtu heites — närwiliselt nutma.

Siis katsus ta kainelt järel mõtelda. Mis oli õieti juhtunud ? Kõik oli sama kui ennegi, vähemalt tema teada, — wiirastusi ja pettekujutusi laskis ta ennast paenata ! . . . Ta manitses ennast mõistusele ning tõusis üles.

Majast kostis hõljuw-õhkne waltsi-wiis ; taewas wilkused harwad tähe-sädemed ; kastene õhk oli karge ning wiludalt niiske. Pikkamisi jäi süda rahule ; Pedak istus weel natuke pimedas, läks siis saatis külalised ära ja kustutas tuled.

Mis ta homme teha mõtlewat, küsis ta naiselt, kui puhkusele mindi.

«Ei midagi tähtsat. Ohtupoole pean linna minema õmbleja poole.»

Juba jälle õmbleja poole ! mõtles Kristjan tussaselt ning tundis kahtlust uue jõuga pead tõstwat. Kudas Kaide ennast täna lõbustanud, küsis ta, häält rahule sundides.

«Kaunis hästi !» wastas naine kergelt : «Eks Mikk ole palju mehisem sest saadik, kui ta üliõpilaseks sai ?» lobises ta edasi ; ta oli noorema wenna peale alati weidi uhke olnud.

«Jah,» wastas Pedak ükskõikselt ja küsis luurawalt, kas Kaide wiimsel ajal linnas uusi tutwusi teinud.

«Nüüd suwel ?» imestas naine : «Linnas pole ju praegu kedagi.»

«On sul wahest igaw olnud ?» uuris mees.

«Ei. Miks ?» küsis Kaide uniselt.

Ta näiski juba uinuwat, hakkas aga järsku läbi poolune naerma :

«Naljakas mees see suurlinna näitleja ! Kudas ta liigub ja kõneleb : iga sõna nagu mõnest kurbmängust laenatud. Tarwis teda talwel waatama sõita : kudas ta näitelawalt mõjub ! . . .»

«Tema rääkis mulle, ta näinud sind hiljuti lin-

nas kellegi nooremehe seltsis!» waletas Kristjan korraga.

Kaide aegutas.

«Tema?» küsis ta loiult: «millal? . . . Mikk saadab mind wahel õmbleja poole; muid noorimehi pole ma näinud. . .»

Sellega jäi ta magama.

Pedakule ei tulnud und. Oine umbne waikus kihutas aiju meeletuid kujutelmi; lõi kümneid kobawaid küsimusi, mis wastamata jäädes uuteks puuriwateks kahtlusteks lagunesid.

Järgmisel päewal ei läinudki ta tööle, õeides ennast haige olewat. Kui Kaide peale lõunat linna sõitis, kihutas ta salaja rattal temale järele.

Amma pool õeldi, seal olla Kaide ainult wilkeks peatanud; wist läinud ta otse õmbleja poole. Kristjan lubas sinna minna küsima.

Teel tuli talle Kaide wastu. Meest märkamata läks ta teisele pool tühja tänawat muretalt mööda: kuhu? . .

Ta kõndis ruttamata-rahulikult nagu alati, weidi laisalt luusides. Turule jõudes näis ta wilkeks aru pidawat, waatas kella, siis käänas aeglaselt puiestikku.

Kartes, et teda wõidaks näha naist waritsewat, pööras Pedak teisele teele ja läks ringi Kaidele wastu. Tagasi tulles nägi ta teda lahtises lehtlas kellegi kõrwal istuwat; kuuldus naeru.

Oli widewik; paistis ainult mehe walwakas peakate ja ettepoole kummardatud turi ning pikk must sulg naise kübaral.

Pedak jäi seisma: siis oli ometi kõik tõsi! See istuja seal — toonane näitleja see wist oligi! . .

Weri mõõnas pähe ning silmadesse, käsi kobas taskus pistolit: wõi nii jultunud oldi juba, et ei peljatud päise päewa aegu awalikult ühes istumast. . . Seda ilget häbematust.

Ta laskis huupi mehele pähe. Järsu nõksuga
wajus keha kokku, hele kübar kadus lehtla wõre ta-
ha; naist kuuldi kohutawalt kiljatawat. Laskeriista
kaugele kõrwale wisates jooksis Pedak lehtlasse.

Meeletuil silmil wahtis Kaide talle wastu; maas
lamas purustatud peaga ta wend Mikk.

1914.

Peipsil.

«Uks laewuke läks üle wee,

«Läks üle wee ja laenete...»

ümises Kärp, — «igawene üliõpilane.»

«Kas te Peipsit olete näinud?» küsis ta ja kõneles wastust ootamata edasi:

«Oli suwe lõpp. Olin jälle kord puupaljas. Tartust talweks teenistust leida ei lootnud, igatahes mitte niisugust, millest oleks wõinud -kahekesi elada.

Nii siis pidime lahkuma — Tema ja mina.

Tema oli noor ja hea, julgete sõstra-silmadega ja muretu meelega. Meil oli kindel nõu, kord abiellu astuda, kui olud pisutki paranewad.

Seniks pidas Ta kõige mõistlikumaks taha Pihkwa kellegi Wene suurkaupmehe perekonda lastekaswatajaks minna. Mina nõutasin enesele walla-kirjutaja-abilise kõha. Ehk oleks kohti paremaidki saadawal olnud; aga mul pole iial oskust oinud häid kohti saawutada: puudub selleks anne.

Käisime wiimast korda Tähtwere pargis; tagasi tulles istusime käsikäes «Kassi Doomel», töötasime teineteisele igawest truudust. Järgmisel päewal pidi Ta sõitma: aurikul üle Peipsi.

Läksin Teda saatma ning sõitsin Emajõe suuni ühes. Udendas peent wihma; me õhukesed ülikonnad olid läbi niisked, lõdisesime külmast, surusime endid teineteise wastu ja waikisime.

«Nagu kaks külmanud warblast!» kuulsin kedagi heasüdamlist wanaemandat oma isandale ütlewat.

Jõgi oli raudhall ja kahwatu; taewast ei näinud uduste pilwede taha. Laew liikus aeglaselt, et-

tewaatlilikult; mõlemal pool kallastel ulatasid madalad lagedad heinamaad kaugele ja kadusid vihmasegase liniku taha. Oli nii kurb ja igaw; hinge-põhjust ihkasid ulualust, peawarju ning sooja.

Wiimaks ilmus Peipsi. Lai, ääretu ja hall. Hall ja tõsine — nagu mure, nagu surm. Pikad lamedad laened weeresid aegamisi üksteise järele, iialgi eelmisi saawutamata; ümberkaudu wajus kallas kaugele ja kadus halli raske weekogu taha. Ainult wäike kadakane poolsaar jäi kogu ilma määnermaast nähtawaks ja ribake liiwast, niisket randa.

Ohk oli jäine. Litsusime seljad vastu laewa korstent, et ratsuke sooja saada.

Wiimaks peatas laew. Külmast kanged, tulime maha.

Ümberkaudu oli wesi ning liiw; sadas tugevasti. Teed ei olnud.

Teadsime, kusagil läheduses pidi Warnja küla olema. Sinna olime otsustanud ööseks jääda; hommikul pidi laew edasi minema, järgmisel öhtul mind teine Pihkwa poolt tulles peale wõtma ja koju wiima.

Hakkasime minema. Keset märga liiwa ootas vihm käes weest läikiw hobune, pea norus, ja kaks ennenägemata sõiduriista: kaks lahtist katusega kasti — wagunit — wärwimata, luitunud laudadest; üks pinkidega, teine ilma. Wiimsesse laoti laewalt kaste ja tündrid, esimene oli reisijate tarbeks. Istuti kannatlikult libedail pinkidel, tõmmati vihmakuubi koomale ning oodati; meil mõlemal polnud vihmawarju ega kuube. . .

Siis hakkas hobune liikuma: waewaga, raskel sammul, kahte ränka wagunit kitsaid märgi roopaid mööda järele wedades, — mingi niiske tühjuse poole. Mu kõrwal istus wõidunud rüüts preester ja nuuskas aegajalt punasesse rätikusse nina; teisel pool oli Tema, Ta kõrwal tüse Wene naine, kullunud rätikusse mässitud laps kaenlas. Hoidsin külmast kangel käel. Ta ümbert kinni; tundsin, kudas weetired kübara serwalt kaeluse waele jooksid. . . Eel ei paistnud ühtegi hoonet.

Olime ligi pool tundi sõitnud, kui pimedikust

midagi mustama hakkas, mingi ait wõi kütin; paar meest tulid vastu, hobune jäi seisma, kraami hakati wagunist maha laduma. Siis rakendati hobune eest.

Seisime keset paljast kõledat wälja; eluhoo-
neid polnud näha. Peipsi kohises tusaselt, hallid
laened sulasid märjale kaldale, kajakad karjusid;
taewas polnud tähti ega paistnud kusagilt tuld.

Paks naine ja preester hakkasid sügawat liiwa
mööda edasi sompima, teised reisijad nende järele.
Läksime meiegi.

«Kus Warnja on?» küsis Tema.

«Seal!» kostis Wene naine, käega kauge tüh-
juse poole tähendades.

«Saab seal uluaarust?»

«Miks ei!..»

Tülpinud jalad wajusid sügawale märja liiwa
sisse; teed ei olnud näha.

«On sul külm?» küsisin.

«Ei!» wastas Tema ja naeratas.

Olen Talle tänapäewani tänulik selle naeratu-
se eest.

Wiimaks hakkasid sinised Wene kiriku tornid
paistma, siis paar poolpaljast wihma-tilkes pihelgat,
üksikud majad tänawa weeres; algas küla. Wene
küla: pikk ja ühetaoline kui uni. Teeseltsilised
hakkasid ükshaawal kaduma. Me ei teadnud, kuhu
minna.

«Sinna wõite ööseks jääda!» näitas preester:
«seal on wõörastemaja!»

Siis kadus temagi uttu.

«Wõörastemaja» oli lihtne kõrts. Meile anti
puhkepaigaks suur tühi tuba roosa-punaseks wärwi-
tud seintega ja kahe kitsa kõwa sängiga. Nurgas oli
puutünnis mingi laialeheline kõrge toalill; keset
põrandat linata laud. Selle peale toodi warsti
huugaw teemasin. Missugune õnn — rohelisteks
roostetanud ja paiguti mõlki löödud samowari
huugamist ja suminat kuulata, kui läbi-märg ja kül-
manud oled!..

Jõime, jõime kuuma teed, sõime wahel ning
jõime jälle. Soendasime angunud sõrmi tulise klaasi

ümber, sulatasime külmanud südamed jälle elurõõmsaks. . . Joime aurawat wedelikku, naeratasime mõteta-õnnelikult; teemasin laulis. . . Ei olnud enam ühtegi soowi.

Oõ otsa kohises Peipsi taga akna; ta weed ulatasid peaaegu seinani. Tuul wingus väljas ja kajakad kisendasid. Istusime käsikäes ahtakese sāngi serwal ja kõnelesime tulewikust: aasta pärast, kui meil raha on, kui me rikkad oleme, kui enam lahkumist pole, — missugune õnn siis! . . .»

Jutustaja ohkas.

Õnnelikumad pole me iial olnud kui sel õöl! . . .

Hommikul kell neli pidi laew minema. Taevas oli ikka weel pilwes, aga enam ei sadanud. Riided olid wahepeal tahenenud; jälle rupjasime läbi liiwa, istusime külmast lõdisedes wanas kärisewas «wagunis», meie kõrwal kulunud kuues preester.

Pisarate ja nututa lahkus Tema, mehiselt nagu Ta kõik tegi. Laewa-kruwid hakkasid tiirutama, wahutades taganesid Peipsi wood kitsa keula eest. . . Ta lehwitas walget rätti, ma keerutasin kübarat. Järjest kaugemale ruttas laew, muutus ikka wäiksemaks. Ei näinud enam lehwitaja nägu; ainult walge rätt wälkus weel — järjest kahwatumalt, järjest kaugemalt. Wõi oli see juba walendaw suitsuwine laewa-korstnast? Oli see ainult helkiw kääkatiib õhus? . . .

Siis kadus seegi. Suur ja lai, tõsine ja kurblik, puhkas Peipsi taga liiwase ranna».

1914.

Ando Wilepill.

Kõige ilusamaks järguks enda elus pidas Wilepill karjapoisi-põlwe. Ta oli kolmkümmend wiis aastat wana; oli pärast karjaskäima linnas koolis õppinud, siis maal mitmes kohas koolmeistriks olnud, hiljem wallakirjutaja ametit pidanud, lõpuks kodumaa «suurlinnas» mingisuguses kroonukontoris paiga leidnud, kus ta peategewuseks teejoomine oli ja wahetewahe! mõnesugustele «paberitele» oma nime allakirjutamine. Aga unustamata mälestusena pidas ta weel karjapõlwe meeles ja unistas koduküla karjamaa kadakasest mäestikust.

Koduküla mätastel — mida ta wiieteistkümmendal eluaastal wiimati nägi! — neil mätastel koondus Wilepilli arwates peaaegu kõik, mis ilmas kaunist ja luulelist wõis olla: nende mätaste kohal heljus ta teades heleroosiline, koidukarwa kuma; nende peale mõteldes tundis ta hinges kõige peenemaid keeli helisema hakkawat. . . Liigutusest wärisewal häälel kõneles ta wedrutawatest, kanarpiku ja walgewil:ase jäneshainaga kaetud mätastest, kuiwast männikust nende taga ja kitsast umbjäärwest metsa ning soo wahel. . . Tal tulid pisarad silmi neist ränkides.

Ando waba aeg ei olnud kasin; «töö» kestis waewalt kuus tundi päewas ja seisis pühapäewil täieste. Ja see oli hea, sest Ando terwis oli nõrk ja nõudis ettewaatlikku hoolitsemist.

Juba esimesest nooruspõlwest peale oli Wilepill raskete haiguste all kannatanud. Kõigepealt — kui ta alles linnas koolis käis — tulid teda just lõpupeksamite eel «mustad» rõuged katsuma. Kaks nädalat oli ta nende wintsutusel sängis, hoigas ja ootas

surma. Aga surm seekord weel ei tulnud; mingit märki järel jätmata läksid rõuged oma teed. Ainult eksamid jäid tegemata.

Nooremehena pödes Ando kaua tiisikust; käis ümber kui wari, jalutas arsti juurest arsti juurde, kirjutas oma «wiimse tahtmise» surma ootel mitu korda puhtalt ümber ning lõpetas igasugused tulewiku lootused ja kawatsused, — peaaesjalikult aga «edasi õppimise», millele sõprade nõuandel wahepeal oli andunud. Tundis ta ju surma eel iga ülearu-se jõukulu asjata ja kasutama olewat. . .

Hiljem jäi Ando kollatõppe, pödes jällegi mitu aega, oli töowõimetu kõiges peale selle, mis just ülespidamine hädasti nõudis, kõneles kurbmeelselt «elu tühisusest» ja «tühjusest» — ning kirjutas wahepeal soetatud mõrsjale jumalaga-jätte kirja. Siis oli ta mõni aeg suhkruhaiguses, poolteist aastat mingi kardetawas ja kohutawas «teatud» tõwes, mille nime ta kellelegi ei tihanud ütelda; kaks kuud soojastõwes ja pool aastat pödes weresoonte lubjanemist. . .

Praegu ei juhtunud tal mingit iseäralikku häda olema; ainult üleüldine närwinõrkus ja werepuudus tegid muret ja sundisid ettewaatusele.

Huwitõus wõõraste keelte wastu oli Wilepilli nõrgem külg. Wene keele õppis ta koolis käies selgeks, hiljem oli ta haiguste waheaegadel mitmele korrale Inglise keele õppusega katsed teinud; aga terwis nõtrus — see sundis alati õpitööd pooleli jätma. Nüüd himustas ta Saksa keelega algust teha: kel Inglise keel poolteist tuttaw, see olewat kerge Saksa keelt ära õppida, oli ta kuulnud.

Nii siis nõutas ta enesele hulga õpperaamatuid, soris raamatukaupluste ja kirjastajate hinnakirju ja raamatukogude nimekirju — ootas ainult kewadet, et tööd alustada, sest külmal ajal töötamine oleks teadagi terwisele halwaste mõjunud. Pealegi wawas õpihimulist südant ränk mure, mis poleks lasknud wabalt tööd teha: Ando ei olnud oma korteriga rahul! . . .

Ses korteris elas ta juba neli aastat. Keegi sõber oli talle selle omalajal soowitanud, — õieti

ei meeldinud see Andole algusest saadik: aga et paremat «järsku» ei mõistnud leida, leppis ta «esi-
algul» sellega. Iga kewadel mõttes ta uut hakata
otsima, aga põlnud seni veel parajat aega leidnud.

Ando asukoht ei olnud ka tõeste kuigi mõnus: oli pime ja niiske, hoowist kuuldus kõra ja täna-
walt wankri-mürin, lähedane parkali-töökoda saatis
akna awamisel wastikut läpastawat haisu toad täis...
Ohtuti ajalehest korteri-kuulutusi lugedes armastas
Ando arutada, kuhu poole oleks kõige parem tulewi-
kus asuda, mitme toaga ja missuguste mõnudega tu-
lewane elukoht pidi olema: aknad wastu aeda, toad
kõrged ja walged, heledate lilleliste seiniega, ahjud
hästi sooja andwad, — niisugune pidi uus korter
olema ja kõigepealt wagune, et hea oleks õppida ja
m õ t e- l d a !

Nii unistas Ando talweõhtuti; unistuse täitmi-
sele wõis ta muidugi alles kewadel asuda soojaga,
et mitte terwisele liiga teha.

Jõulust saadik oli Andol weelgi üks mure. Kord
sai ta sõbra poolt noore tütarlapselga tuttawaks, kel
tumehallid silmad olid, ruuged sõledad juuksed ja
wäiksed lohukesed põskedes. Neiu nimi oli Amanda
ja ta meeldis Andole üliwäga. Wallatu saatus juh-
tis noored inimesed nagu kiuste ikka jälle kokku.
Siis jutustas Amanda naljakaid koerustükkide-lugu-
sid koolipõlwest ja naeris sealjuures edewalt. Ando
kuulas ja naeratas wahetewahel; hakkas siis oma-
kord lapsepõlwest kõnelema: kirjeldas künklist kar-
jamaad, looja minewat päikest ja krapa kõrinat kari-
elajate kaelas... Ta lõpetas igakord wihas ja paha-
meeles.

«Nüüd olla säääl turwast lõikama hakatud!...»
(Ando oli Tartu poolt päri! ja kõneles sealt-maa
murrakut).

«Kuulge!...» kurtis ta, «wõõrad kauge't tul'd
inimesed kaewanuwad ja uuristanuwad kõik soo-
ära!... Ega's nemand mõesta looduse-ilust hoolida
ega kedagi... Neile on ükskõik, mis nad näewad»,
pahandas ta ikka kurjemalt: «muudku teewad aga
oma tüüd. Jüstku mõned masinad: pane käima, siis
käib. Kuulge!...» ta pööras laialt awatud silmade

sügawmusta pilgu otse Amanda osawõtlikku näkku: «ütelge Teie, — kas nisuke tüüloom võib ühte nähtust maa peal tundelikult waadata? . . . Neil nagu polekski hinge sehes», arutas ta murelikult: «mis nemad ka wõewad aru saada wõi. . .»

Ando jutt oli enamasti murelik, pikaldane, juurdlew; iga asja uuris ta kui rasket lahendamata küsimust. Seaifuures oli ta pilk pinew ja püüdis nagu nägemata müüridest läbi tungida. Ta kandis laiade mustade weertega näpitsprilli, — see tegi silmad weel sügawamaks; mustjas-sinakate koobastena mõjusid nad endi liia tõsidusega wahel otse hirmutawalt.

«Ei tia, — mulle tuletawad nisukesed inimesed ikka nagu mõnda eluta asja meele. . .» juurdles ta tumedal, kõlatul häälel: «Mis teie arwate? . . .»

«Jah, aga niisugused peawad turbalõikajad oiema!» wastas Amanda nõutumalt; muud ei mõistnud ta oma tütarlapse-kohtluses ütelda.

«Piawat! . . .» nurises Ando põlglikult ning waikis, mõttesse wajudes.

«Kuulge! . . .» hüüdis ta siis korraga tumedal häälel: «Kas Teie's wõite niisugustele kaasa tunda, kis ainult tüüd tüiwad? Mudku igawesti tüü piäle mõtlewad? Neid ei liiguta ükski asi», arutas ta edasi: «nad ei ole ikka inimesteks nagu loodud».

»Kes teab», arwas Amanda: «Teie teete ju kah tööd, aga siiski. . .»

«Mina! Mh! . . .» Ses hüüdes kuuldus, kui palju enamaks Ando Wilepill ennast salaja pidas kõigist põlatud masinaist inimeste näol.

«Mina», hakkas ta seletama: «mina tiin tüüd nii pallu ku' elamisest tarwis!»

Ta käed liikusid lödwalt; liigutusi tehes ei raatsinud ta küünarnukke keha küljest lahutada nagu kartes kaenlast midagi maha kukkuwat; sõrmed jäid poolkõweras pihku nagu peaks rusikaid awades sealt mingi warandus wälja pudenema.

«Te arwate, et sii mul mõni lõbu on — sii tüü?» nõudis ta nohisedes: «Istu sial kontoris ja kirjuta sada kõrd päewas oma nime — sii mõni amet! . . . Piaski ära minema siit linnast, kohegi

looduse sülle, kos wabalt wõiss elada! Siin ole nigu mõni ori!...»

Ando hääles oli nii palju walu ja pahast nurinat, et neiu Amanda katsus teist juttu teha.

Aga weel kaua tundis Ando säärastel kordadel rahunust ja wiha südames liikumat; öhtul süngi heites ei saanud siis tükil ajal uinuda ja ööselgi oli hing rahutu.

Amandas arwas Wilepill seltsilise leidnud olewat, kelle kuuldes wõis keelmata kõiki mõtteid arutada, mis teda pikkadel talwe-öhtupoolikutel käisid kiusamas.

Ta kõneles enamasti pikalt ja tõsiselt, aegajalt õhates ja rängalt hinge tõmmates. Kui suured ületõlised mured muretsetud, rääkis ta heameelega enda igapäistest wähehaist muredest; kewade lähenemisel iseäranis korteri otsimise tarwidusest.

See wajadus rõhus kui luupainaja ta rahuar-mastajat hinge, kahandas söögiisu ega lasknud peale lõunat puhata. Pealelõunane uinak oli seni Wilepilli armsamaks lõbuks olnud: nii mõnus oli tunda laiska wäsimust liikmeid waldawat, süngi heites silmi raskeks minewat ja pikkamööda kinni wajuwat, kuna läbi une weel kõögist ema talitusekõlin kuuldus ning järjest waiksemaks raugew kära wäljast tänawalt... Nüüd kewadel pöinud uinumine enam nõnda kerge: nüpea kui silmad hakkasid kinni minema, tuli korteri otsimine meelde ja peletas rammestuse liikmeist ning une silmist.

Ajalehti lugedes waatas Ando salahirmuga kuulusteküljelt, kuspool linnas juba tühje korterid saada oli; seni oli kuulutusi wähe — aga kui pea ei wõinud suwe algul arw rohkeneda!...

Ometi oli otsimine ja käimine just nüüd ütlemata wastik; nii palju oli mõelda, — nii heameelega oleks aina waikses rahus unistanud, ette kujutades neitsi Amanda sinakaid silmi ja ruugejuukselist pead. Selle asemel hakata poriseid tänawaid mööda ümber jooksuma, ülbete majaperemeestega korteri hindade pärast kauplemas; siis kõiki kolimise-eelseid ja -pealseid waewu kannatama — h-õh-õu... .

ohkas Ando hingepõhjust: oli see kõik üleüldse tarwilik? . . . Pea hakkas walutama selle peale mõteldeski!

Wahepeal edenes tutwus Amandaga ja maa peal wõttis kewade wõimust. Päike helendas taewas nagu emalik lahke nägu, ilmad läksid soojaks ja linna taga haljendasid heinamaad.

«Mis herra Wilcpill tulewal pühapäewal teeb?» küsis Amanda wahel jutu sees; küsis järjest sagedamine.

«Pühapäewal puhkan,» wastas Ando.

Amanda naeratas ja päris edasi:

«Kudawiisi Te puhkate?»

Wastust otsides kujunesid Wilepilli meeide armsad pühapäewad, mis nii pikad ja mõnused olid kodus mööda saata, süües, magades ja mõteldes ilusate kaugete asjade peale. Hommikupoole enamasti luges ta woodis pikutades lehte; siis kutsus ema sööma; pehmed kingad jalas, istus ta lauda, sõi palju ja pikkamisi; siis uinus paar tundi pärast sööki, unistas ja mõlgutas mõtteid ilmaasjade üle sängis waiba all soojas; siis sõi õhtust ja läks magama . . . Pühapäewad olid paremateks päewadeks Ando elus.

«Kudas siis Teie puhkust piate?» küsis ta wastuse asemel Amandalt.

«Ah! Talwel käin liuwäljal, pidudel ja teatris — ja suwel, siis on nii ilus mööda metsi luusida. Kas Teie metsas käia armastate?»

«Mh! Missuguses metsas?» wiskas Ando: «Niid siin mõned metsad wõi asjad!» hüüdis ta põlastusega käsi laotades.

»Mis neil metsadel wiga?» kohmetas Amanda.

Wilepilli silmad muutusid suureks ja kurwaks.

«Metsad,» seletas ta: «õiged metsad on kümneid wersti suured . . . Kos kõrged kuused kaswawad, kased . . . haawad . . . Kos rähn toksib, linnud laulawad ja . . . jänese jooseb ja . . . Aga siin! H-öö! Mul neis linnaweersetes metsades igaw olla, — sial pole muud ku' liiw ja puudealune pudelitükka täis. Werista käed ära! . . .»

«Meie metsades on aga siiski kah ilus olla!» punnis Amanda.

«Kuulge!... Kas tiate, kui mina peass metsa minema, ma lähess senna, kos loodus alles waba on! Senna, kos wiil suurepärast luulet on!... Lähess senna, kos ma täiesti üksi saass olla, — oi sial oless ma omaette, teess wahel tuule üles... magass ütisel puude all sambla sehes... pääwai pikutass...»

«Linnainimene seda ei saa», jonnis Amanda: need suured metsad on liiga kaugel.

«Mh! Siis ei lähe ma üleüldse kohegi, ku' seda ei saa, mis ma tahass! Linna lähedane mets pole kellegi mets!...»

«Kas Te Nõmmel olete käinud?» küsis Amanda.

«Ei ole. Ega lähe ka.»

«Aga Pirital? Ah, teate: seal on nii ilus: kõrge jõekallas ja ilusad heinamaad teisel pool! Kägu kukub ja... Minewa aasta käisime seal iga pühapäew, tantsisime... Poisid mängisid pilli, — kan gesti ilus oli!»

Wilepill naeris põlgawalt:

«Minul ei ole sii kõik midagi! Sii pole enam puhas loodus, sii kõik on juba inimestel ära rikutud!»

Kui Amanda sellepeale tükk aega oli waikinud, hakkas Wilepill — nagu tasuks haawade eest, mis ta oma karmusega teisele löönud — uue hooga kõnelema:

«Teate, neiu Amanda! Ma tunnen, et mina üleüldse ei kõlbagi linnas elama...»

Ta kõneles pikkamisi ja õpetawalt nagu koolmeister:

«Sii kõik ei huwita mind põrmugi siin — sii ümbrus ja niid inimesed. Sii on kõik mulle liig igaw... Tiate, ma tahass kohegi Ahwrikasse minna, — sial oless alles mu pärismaa! Sial palmide all, metsiku looduse sehes, sial tahass elada. Pikutas sial muudku, mõtless... H — õõõ!... Kui ma laps olin, siis lugesin raamatutest kõiksugu looduse kirjeldusi ja reisisjutte Ameerikast ja Ahwrikast; ja kui siis kodumetsas olin, siis kujutasin omale seda kõik ette ja mõtelsin, et niid künkad nüid ja sii mets ja kõik sii ümbrus ja järw — et sii oli põlise metsa

maastik! . . . Kujutasin ennast mõne metsareisija olema . . . Mõne pühkli-küti . . . (Ando naeratas häbelikult :) Wõi wägewa sõjamehe wõi . . .»

Waikides ja uudishimukselt kuulas Amanda. Tahtmata tundis ta aukartust kõneleja vastu, kel nii suured igatsused olnud. Wilepill rääkis:

«Ahwrika! . . . Sõidass kaamelite sellas läbi kõrweleliwa. . . Ohtal jõwwass kohegi palmide alla, teess tule üles, ehitass telgi, laotass kuiwe oksti külle alla ja heidass magama . . . Mis mul sial wiga oless elada?»

«Aga kui lõwi tuleb?» ehmatas Amanda.

«H — õõ u! . . . Seda toredam!» hüüdis Ando: «Siis tules hirmus wõitus, — wõib olla saass ma surma,» lisas ta kurbtõsiselt juurde: «Mis mu kiratsemisest siingi on? Sii oless omete õige mehesurm. Aga siin — mis must siin ikke saab? Mitte midagi! . . .»

Kui ilmad järjest soojemaks ja puud haljamaks läksid, ei suutnud Wilepill wiimaks Amanda pealekäimisele vastu panna; ühel pühapäewahõmmikul mindi seltsis Piritale. Amanda oli õnnelik ja kergejalgne kui kitsetall, jooksis wallatades põõsa juurest põõsa ja puhma juurest puhma juurde, näitas, kiitis ja lobises wahétpidamata.

Ando oli tuim ja nukker. Ta ei ütelnud midagi; aga silmist paistis rahuolematus ja tüdimus.

»Istume!» pani ta warsti ette: «puhkame!»

Sügawalt ohtes lasi ta enese männi warju maha ning heitis küljeli. Amanda punus nobedate näpude wahel mustika-wartest ja kewadlilledest pärga. . .

«Tuhandete aastate eest mässas meri siin kohal!» tähendas Ando haua-häälel: «Ei olnud inimest ega looma maa pial . . . Tühi ja kole kõik! . . .»

Amanda waatas üles; ei mõistnud midagi niisama tarka wastata.

«Mis määratu jõud sii küül piass olema,» ütles Ando mõne aja pärast: «mis ühe hoobiga suudass selle suure männi maha lüüa. . .»

Siis jäi ta jällegi wait.

«Te peaksite luuletajaks wõi kirjanikuks hakka-

ma,» tähendas Amanda: «Teil on alati nii imelikud mõtted.»

«Oh-hôu! . . .» ohkas Ando: «ei minust saa midagi. Ma oless ehk hakanud ka, aga terwis on nõrk, ei lase . . . Ei maksa katsugi.»

Korterit otsimine edenes wisalt. Rohkem kui kunagi enne oli Andol mõtlemist; kõnelemised Amanda-daga jätsid sügawad jäljed hingesse, tõsiselt ja pikalt kaalus ta tütarlapse iseloomu, arwustas teda jõudumööda ja tundis imelist südamewalu ta peajä mõteldes. Oleks õigem olnud põgeneda selle rahunuteallika lähedusest, mis meeled ärewaks ja hinge haige-geks tegi; aga mingi salajõud kiskus teda ikka jälle Amanda poole. Saksa keele õppimist ja muid elumuresid unustades otsis ta kokkusaamisi ruugejuukselise neiuga, kelle hallsinakad silmad nii lapselikult lõbuihkajad olid.

Kord õhtul linnapuiestikus kõndides kõneles Wilepill umbkaudu oma uutest igatsustest ja waiksematest südamesoowidest:

«Kohegi kaugele tahass minna, kos inimeisi ei oless . . . Ainult tähed paistassid taewas ja puudeoksad liigussiwad nii tasa — nigu praegu . . .»

Ando silmad awanesid laialt, hää l wärises; sügawalt hinge tõmmates jäi ta wait.

«Kas te Ahwrikasse enam ei taha minna?» küsis Amanda kawalalt.

«Oõh! . . . Ahwrikasse? . . . Teate, — sinna ma wist lõpust pian ikke minemagi! Ma olen alati nagu tunnud, et ma ikke kodumaale õigesse surma ei sure; koskil Ahwrika liiwades — sial mu haud on . . . Kõrgete palmide all, — kos kõik lõwid ja tiigrid mõirawad ja . . .»

«Tahate's juba surema hakata!» nõudis Amanda naerunäol.

«Eh! Ega sest elustki midagi ikka ei saa! . . . Tulise hobese sellas läbi kõrwe kihutada, püss õlal ja laia weerega kaabu pian — sii oless elu! . . . Sii oless tore!» arutas Ando: «siis maksass elada. Wõi läbi põliste metsade tungida, kirwes käes . . . Aga nisukest põlwe ei saa mina maapial kätte! Ja mis muudki õnne ma saan? Midagi ei saa . . .»

«Miks mitte?»

«Miks!..» Ando lõi wäsinult käega: «ei saa jo keagi seda kätte, mis just tahass...»

Ta hakkas korraga mõrudalt naerma:

«Ela aga surmani siin linnas — pimedas ja ummuses, mõnes niiskes ja seenetanud majalöksis — nagu sunnituuline! Sii Ahwrika wabadus — ega sii minu jaost loodud ole... Uksinda ole ka nagu ronk!.. ô — hõô — h!..»

Aegamööda oli Ando unistuste sisu teise kuju omandanud: Ahwrika liiwad ununesid ja silmi ette kujunes sagedasti wäike mõnus koduke kahe pehme tugitooliga, ümmarguse sohwalaua ja kõrge kummuiga. Seintel suur peegel, seinakelli, poleeritud raamides ilusad pildid, põrandal kirju waip... Teises toas lai walge woodi, woodi weerê all kaks paari pehmeid sooje kingi: teised teiste kõrwal päris wäikesed; akna ees walged kardinad...

Nõnda unistas ta nüüd. Ja ühel pealelõunal pani ta riidesse, wõttis woorimehe ning sõitis wälja tühje korterid waatama.

Esimesest majast, kus walge sedel aknal, astus ta kaheldes mööda: ehk leidub edaspidi paremaid. Teise maja aknast waatas ta sisse: kaunis kena korter, — aga wistist liiga kallis, ei maksnud minna küsimagi. Kolmandas kohas astus ta hoowi, kõhatas, waatas natuke ja läks jälle ära: perämeest wist polnud kodus...

Neljandas paigas oli tüse wanainimene uksel, nägi Andot juba eemalt ja hakkas ruttu rääkima:

«Herrad wist otsiwad korterit?... Jah, meil on saada küll: ilus puhas ja kõik, teisel korral, wesi ka ülewal ja... Eks tulge waadake! Ei lähe herradel kallis maksma ega!.. Naabrid kõik head rahulised inimesed ja... Tulge aga siit üles: natuke pime on, aga... Ega herradel lapsi ole? — Kus nüüd: herrad alles noored! Lastega inimesi me ei wõta...»

Ando oli nagu uimane; ei mäletanud isegi, kuidas ta wiimaks trepist jälle alla ja uulitsale sai. Kõrwus kuuldus kaua weel pahandatud wanaeide kõwa sõnelemine... Poolhaigena jõudis Ando õh-

tul koju. Paar nädalat sai tal sest õnnetumast käigust jutustada: ta oli kui mees, kes pika reisu teinud.

Siis katsus ta weel kord õnne: Amanda oli ju nii ilus, nii hea, nii tark. . .

Aga majaperemehed olid kurjad. Kolmat korda Ando enam ei läinud, — ta oli wäsinud ja haige . . . ja kes teab . . . Kes teab . . . Endiste ilusate piltide asemel kujunesid meeles uued: abieluliste kodused riiud ja tülid, laste kära ja nutt, raha-puudus, naise pisarad. . .

Uhel ilusal pühapäewal jättis ta määratud koh- tamisele minemata. Amanda kiri jäi wasta- mata. . .

Sügisel asus Ando ikka endises majas poolpi- medas ja niiskes urkas, unistas peale söömist woo- dis lamedes Afrika põlistest metsadest ja maitses pühapäiwiti magusat une-rahuh. Saksakeel jäi õppi- mata: Ando leidis endal uue haiguse, mis rahu ja puhkust nõudis. Noortest neidudest hoidis ta hoo- lega eemale.

V. 1914.

Pipin Pisikene.

Meie tütarlapsed kutsusime teda Pipin Pisikeseks, enamasti lihtsalt Pipiniks.

Ta õige nimi oli Emanuel Karl Weering; ta oli meie gümnaasiumi keemia-õpetajaks.

Ta oli madal ja paks, meist kõigist hulga lühem ja tuletas neid piparkoogi-mehekesi meelde, mis turul jõulu eel müüakse, mõni penn tükk. Ta oli just samasugune lai ning lame, suure ja pundunud peaga, laest weidi lossi litsunud; käed-jalad rippusid lodewalt keha küljes.

Pealagi oli tal paljas, otsaesine tömp, walgjad wurrud alati puretud; lõtwade wärwita wurrude pärast kutsusime teda wahel ka «hülgeks». Tal oli tõepoolest hülgega sarnadust; ainult hülgesilmad on wast ilusamad, Pipini silmad olid kollakas-pruunid ja läikiwad, — tuletasid midagi raswast ning ilget meelde.

Ta sinine kuub oli õlgadest kitsas, ülemine nõõp ripnes lohakalt. Pipinil oli kombeks ärewail silmapilkudel nõõpi katkuda ja näpu wahel weeretada: esite pikkamööda, siis järjest kiiremalt, kiiremalt.

Iga lause algul kõhatas ta õredalt kõrge, peenikese kana-häälega.

«Kh-kh-öö . . . preilid . . . Palun tähele panna... Kh-kh-öö. . .»

Nii alustas ta oma esimest õpitundi — ja sellest silmapilgust oli ta meile kõigile wastik.

Ta kõne oli pude ning tükeldatud, seisis üksikuist katkenud lausejagudest koos. Wahetpidamata kostis jutu sekka õre ja piiksuw: «kh-kh-öö». Ta jutt oli nagu mõraga kella hää.

Waewalt sai tund lõppeda, kui wihaselt osatama hakkasime — enne weel, kui ta jõudis klassist lahkuda: «kh-kh-ôô... preilid... palun waikust...» Tema tegi nagu ei kuuleks ta, sest ta kartis meid; aga kollased silmad läikisid tigidalt nagu wäiksed libedad wihased loomakesed puuris.

Teistel õpetajatel — ka kõige halwemalgi — leidus alati poolehoidjaid; ainult Pipini ei sallinud keegi. Sest peale kõige muu oli ta kasimatu ja must: paljas pealagi läikis nilbelt, käed olid pese-mata, sõrmed tindised, kütined harimata, kuub tol-munud ja kriidi-plekke täis, saapad wiksimate. Ena-masti oli tal musta pesu lõhn küljes. See tegi ta meile tütarlastele jäledaks. Olime nii noored, et ei suutnud sellesarnast andeks anda, weel vähem ta poissmehe-wiletsusele kaasa tunda.

Lõpuks oli Pipin weel arg, ja see tegi ta me silmis ka naeruwääriliseks. Ta kartis iga kõbinat, tuksatas kohkudes iga ukse-paugatuse puhul; kah-watas, kui mõni raamat maha kukkus wõi aken kõ-linal kinni tõmmati. Tarwitasime seda nõrkust, et te-da narrida; waewasime teda järeljätmata igasugus-te ootamata mürinatega ja kolinatega.

Iseäraliseks ristiks olid talle keemia-katsed: ta armastas ilmsüütaid, millede juures «plahwatusi» ega ootamata tagajärgi polnud karta, tundis nähta-wat headmeelt ning uhkust nendega esinedes; seda enam wihkas ta neid, kus waenulised ained susinal ja wihinal eri-loomuomadusi awaldasid wõi pauku-des uuteks ühendusteks liitusid. Tal oli alaline hirm tule ja «plahwatuste» ees.

Jutustaja teadmata liikus põlgav naeratus ta-huul-tel ja silmis peegeldus endine, aastate jooksul unu-nematu koolitüdruku-pilge õpetaja üle, kellest lugu ei peeta. Weidi wilkamalt kõneles ta edasi:

Koolipoistest-wendade käest saime õpetusi, kuida sarnaseid «plahwatusi» toime panna ja kohutasime nendega Pipini järeljätamata. Kui jälle mingi segu ta käes äkitselt suitsema löi, kärgatas, paukudes kat-se-anuma kaane lakke paiskas, — siis oli Pipin ühe

hüppega klassitoast väljas. Kahwatu nagu laudsein, lõdises ta wööruses, lõug rippus jõuetult, silmad läksid niiskeks, käed värisesid . . . Kaua pidi siis teda palutama, et ta õpituppa tagasi tuleks, enne kui ta julges tulla.

Niisugune oli Pipin. Juhtumisi elas ta just minu kostiwanemate maja kõrwal; ainult madal kiwimüür ja tihe põõsastik meie pool müürt lahutasid awarat hoowi suurest aiast naabri-maja taga. To-maja oli kellegi wana lese päralt, ning lesel oli tütar, — suur, sirge, täidlane tüdruk. Ta wõis umbes aasta kahekümne wiie wõi kolmekümnene olla; uhke, ligipääsemata näoga, tumedate mustlase-juustega, mustjate sügawate silmadega, mis ajuti wõikalt särasid, — nii awaldas ta wöörapärest, erutawat mõju. Ta tuletas mingit salalikku, kirjut looma meelde: ukutawat ning ilusat. Ainult wäga harwa hiilgasid ta silmad; enamasti oli waade kalk ja rahulik, nii rahulik — üksluine, et hirm hakkas, nähes pilku enda poole pöördumat, — kuigi teadsid, et ta läbi tihke lehestiku ei wõinud waritsejaid märgata.

Minul oli tol ajal lähedane sõbranna, sama klassi õpilane kui minagi ning mu wanune. See tuli sagedasti minu poole; siis istusime enamasti hoowis müüri juures põõsaste warjus ning wahtisime naabri-aeda. Meid huwitas ja paelas mustapeaga saladuslik tüdruk müüri taga; waatlesime teda hinge kinni pidades, kui ta tundine kaupa sama teed mööda siiasinna jalutas, pilk kuhugi kaugele pöördud, ehk liikumata paigat istus: küünalsirgelt, kaed rüppes, pea püsti ja tumedad silmad poolkinni.

Me mõlemad andsime talle nimeks «Amarik». Midagi õiselt-amarat oli kogu ta olemuses.

Wahel ilmus ta aeda imetaolistes kirewais ülikondades, jäme wanamoodi kuldkest kaelas ning paisaja jalu. Enamasti kandis ta aga lihtsaid ühewärwiliisi riideid. Sõrmest ei lahkunud iial sile, kitsas wöru. Naabrite teada polnud neiu waimult täitsa terwe.

Meie mõlemad uskusime kindlasti, tal olewat kusagil merede wõi maade taga kauge kallim, keda ta igatseb, luuletasime pikki keerulisi lugusid sest armastawast kangelasest, kelle koju-tulekut me sama

ägeda kannatamatusega ootasime, kui meie arwates aia-tagune igatseja.

Uhel suisel pealelõunal nägime naabri-aias Pipini kõndivat. Ta jalutas aeglaselt. Ennast hoolega warjates, kuid Amarikku silmist laskmata, hüüis ta ettewaatlikult samu radu; peatas, kui arwas teist seisatama jääwat ja tegi käies kohmakaid hülgeliigutusi. Näost oli ta kui seletatud; õndsalt-hiilgawa lõusti all näis lai nägu tawalikust weel wastikum.

Seni polnud meile meeldegi tulnud, et ka Pipin seal naabrimajas elas: huwitas ju meid üksi öiselnukker Amarik. Pipini polnud ka waremalt kunagi weel aias nähtud. Nüüd hakkas ta seal warsti iga päew käima, — ikka samal ajal, mil Amarik tuli, ning alati ennast hoolega tema eest warjates, kaugele nagu koer wargsi ta järele luurates.

Kord jäi ta kauemaks aeda. Kui Amarik ära oli läinud, langes Pipin masajalt maha põlwili, silitas jälgi, mis Amariku saapakontsad järele jätnud, ja naeratas... Seda naeratust! Wabisesime läilusest, naerataja ihar-õnnelist nägu nähes, ega julenud kaua pärast seda teineteisele otsa waadata. Esimest korda häbenesime sala-wahtmist aia taga.

Siiski, — nüüd teadsime: Pipin armastas Amarikku. Ent kumbki meist ei tihanud sellest kõnele da; ainult weel sagedamini hakkas sõbranna mu pool käima, weel pikemat aega wiibisime müüri warjus, wõõrasse aeda piiludes.

Pipin näis aegamööda julgust koguwat. Kord astus ta kõhatades warjust wälja Amarikule vastu:

«Kh-kh-öö...» algas ta: «Wabandage, preili! Kh-kh-ööö... Tohin ma Teile ennast... kh-kh... seltsiliseks pakkuda?...»

Amarik waatas küsija otsa pilguga, mille all ta kõssi ja küüru wajus.

«Kes te olete?» küsis ta külmalt kui raud.

«Mina? Kh-kh-öö... Emanuel Karl Weering (Pipin kummardas), selle maja elanik... kh-kh... õpetaja... Teie alandlik austaja,» lisas ta juurde ja naeratas abitult: «kh-kh-ööö...»

Ses naeratuses oli koera-alandus ja koera-häbe-matus.

«Jätke mind üksi!» käskis Amarik, ümber waa-tamata edasi minnes.

Pipin tõmbas sõnalausumata turja wimma ja kadus.

Kuid sest saadik ei lasknud ta päewagi mööda, ilma ennast Amarikule meelde tuletamata. Ootama-ta ilmus ta, teretas ning läks jälle... Kõditawa uudishimu põnewus ei lasknud meid müüritaguseid enam õõseti magada. Ootasime lõppu.

Uks kord haaras Pipin Amariku käe ning sundis teda seisatama.

«Kuulake mind!» palus ta: «kh-kh... kuulake mind! Ma ei saa enam rahu... h-kh-öö... ei saa hinge rahu... Halastage! Heitke armu... Ainult üks pilk... kh-kh... üks sõna!...» kogeles ta.

Põlastawa liigutusega tõmbas neiu käe ta pihust.

«Jätke mind üksi,» ütles ta, häält kõrgendamata, külm-ükskõikselt nagu koerale.

»Te peate mind kuulama...» kogeles Pipin: «ma ei wõi... Ma armastan teid... kh-kh...» Amarik hakkas laginal naerma.

«Teie!» naeris ta: «Teie!... Kas teil häbi pole!... Teie!» kordas ta: «Waadake ometi kord peeg-lisse! Teie julgete armastada!»

«Mina... Kh-kh-öö... Te teotate mind, te haawate mind!... Mina... kh-kh...» kähistas Pipin.

Amarik naeris weelgi.

«Ma armastan teid siiski!» hüüdis Pipin kor-raga; wäledusega, mida temalt poleks oodanud, haaras ta Amariku kaenlasse ning suudles teda mitu korda.

Tarretanu^l, waewalt hingates istusime müüri taga.

Järgmisel silmapilgul kõlas ere laks ja taaru-des kahmas Pipin lähemast pingist kinni; Amarik andis weel teise hoobi, — ta oli Pipinist hulga suu-rem ja kindlasti tugewam: Pipin tuikus ja kukkus raskelt põlwili.

«Seda saate kahetsema», kähises ta: «Seda...
saate kahetsema... kh-kh-öö...»

Amarik oli ammu läinud. Raskepäraselt koper-
dades ajas Pipin ennast maast üles.

Järgmisel hommikul leiti ta pärna oksalt kõlku-
mast, kuhu ta ennast musta käteräti külge oli poo-
nud. See oli ta kättemaks; punnis hülge silmad
waatasid otse Amariku aknasse.

1915.

Lahutus.

Proua pastor Maisemaa pool joodi kohwi; kõneks oli väga erutaw lugu.

«Seni on see muidugi alles saladus», kinnitas proua: «ja peab esialgul veel saladuseks jääma. Aga ma wõin tõendada, et see kindlasti tõsi on...»

«Ei tahtnud seda esmalt uskudagi», rääkis proua Maisemaa edasi: «olin otse põrutawalt üllatatud, kui mu armas abikaasa sellest eile õhtul kõneles. Ah, mõtelge ise: pärast wiieteistkümne aastast abielu lahku minna, — ons see wõimalik?...»

«Kellest on jutt?» küsis preili A kärsitult.

«Wõi abielulahutus!» ei suutnud proua B toibuda.

Perenaine heitis maanitsewa pilgu ennatu preili poole ning wõttis jälle sõna:

«Jah, abielulahutus! Jutt on prowisor Ehas».

«Uskumata!» kohkusid kuulajad: «Ei wõi olla: nii meeldiwad, mõistlikud inimesed...»

«Eks ole!» pahandas proua Maisemaa: «Ma ütlesin ju: see on otse uskumata! Aga pastor ise kõneles sellest...»

Proua waatas musta tanu alt auwääriliselt kuulajate poole:

«See lugu lõikas mulle nii walusalt südamesse!» õpetas ta.

«Waene proua Eha!» arwas proua B.

«Kumb neist siis süüdi on?» küsis preili D.

«Jah — süüdi olewat õieti mõlemad!»

See oli kõige imestuswäärilisem:

«Mõlemad? Arusaamata!»

«Nad olla jumal paraku mõlemad püha abielu seaduste wastu eksinud...»

- «O!... Oo!... Ooo!...»
 «Ja leppimine on võimata?»
 «Päiesti. Kumbki pool ei anna järele.»
 «Missugune pahandus!»
 «Missugune häbi me seltskonnale!»
 «Ja kogudusele!»
 «Kahetsuseväärt mees!»
 «Onnetu naine!»
 «Olgu neile taewas ise armuline!»
 «Ja andku neile andeks!»

Prowisor Eha astus omal ajal armastuse pärast abiellu.

Ta kosis kaheksateistkümne aastase Lilli, suurkaupmees Kallase noorema tütre, wallatuma, kogu linna noorte meeste jumaldatud neiu. Pulmad olid suurepärased nagu jõuka mõrsjapaari kohane; abiellu algus wiideti Itaalias — Lilli kaaswara võimaldas seda —; esimese poja ristsed peeti pillawa toredusega.

Ent kahe aastasena suri poeg: õnnetu juhtumise, hoidja ettevaatamatuse tõttu. Nooriku ehmatuse tagajärjel tuli teine laps enneaegselt surnuna ilmale.

Pärast seda oli Lilli kaua põdur, audus kurbmeelseid mõtteid, unistas wahel kloostrisse minekust või enesetapmisest: romantilisel ning elutundmata kombel nagu kunagi tema wanune «parema» seltskonna proua. Pikapeale harines ta olukorraga, andus majapidamisele ning näis olewat saatuslega leppinud.

Mees oli wiisakas ja korralik, raha pärast polnud majas iial tülitsemisi; ka muidu ei näinud põhjust olewat kodusteks ebakõladeks. Aga pikkamisi imbus kibedus ellu: nagu mürgine põhiwesi puh-tasse kaewu.

Lilli oli alles noor ja kaunis, ta wõis meeldida — kuid ainult wõõrsil; kodus ei hoolinud ta endast ega oma wälimusest. Mees ei tundnud sellepärast suuremat huwi ega armastust kodu wastu: tuli sööma ja puhkama ning läks jälle. — kahetsuseta, nagu

ta igatsuseta tulnud. Külmal ning üksluiselt elati kõrwu.

Päewad weeresid lugemata: ammu enam ei mõõdetud aega, sest et aja-wool rõõmusid ei toonud, mille najal seda mõõta oleks wõinud, ega suuri wäpustawaid walusid, mis ta käiku oleksid waheidandud. Ainult tuim wiha ja meelemõrudus kaswasid, pikkamööda ning alatasa. Sõnadeta pureti teineteist, kiusati kalkide pilkude, põgliku naeruga, hoolimata ükskõiksusega. Teine haawas teist, kus wähegi sai.

Nii kulusid wiisteist aastat käest.

Oli kewad ja kodune kale wimm kahekordselt rõhuw. Igapäew leiti pistwamaid sõjariistu; otsiti järjest uusi kohti, kust saaks walusamalt tabada. Kui õhtuti koos istuti, siis oldi timukatena teineteist salwamas.

«Seda igawust! . . .» kurtis proua.

«Ja . . . Just lõbus ei ole . . .» aegutas mees.

«Teistel on lõbusam!» hammustas naine.

«Ka meil kummalgi, kui me ühes pole!»

«T- jah!»

«Sa tunnistad selle õigeks?»

«Wäga!» lõikas naine.

«Sul on siis lõbusam ilma minuta?»

«Sinul wähest mitte ilma minuta?»

Mehe silmis kiilustas wiha.

«Siiski; ka minul on lõbusaid tunde . . . olnud, — sinust eemale!»

«Sõ-oh? Kõnele ometi kord lähemalt! Jutusta!» torkis proua.

«See huwitab sind?»

Naine aegutas.

«Natuke ikkagi. Ja siis on meil wähemalt kõneainet. . .»

Mida kaugemale wäljas kewad edenes, seda lämmatsawam õhk oli umbsetes tubades. Ohtuhiljani paistis päike; ja kui ta wüimaks oli looja läinud, kumas agu taewas kui punane kirk ning kuldas läbi akna koduse igawa harjunud ümbruse nii

helkiwaks, et kogu see wärwide mahedus tolmunud hingedele hirwitawa pilkena tundus.

Kord niisugusel õhtul hakkaski mees kõnelema. Jah, tal olewat tõepoolest ilusaid lõbusaid silmapilke olnud :

«Ta oli noor je ilus», kiitis ta : «heledate juustega . . . mustade kulmudega . . . Tal olid head, sõbralikud silmad . . .»

Kirjeldus oli abitu, kõneleja ruttas edasi, sõnalst saamatust wõita katsudes :

«Ta ei olnud weel kahekümne wiie aastane, kui teda õppisin tundma. Ta polnud iial kuri ega tusane, Ta naeris hea meelega ; ja see kõlas kui puhta allika helin . . .»

«Ah, sul on luuleauet!» naeris naine põlglikult : «allika helin!»

«Sa ei usu, et allikad helisewad? . . . Olen seda ise kuulnud : kewadel, kui wesi kõlinal üle kiwikeste jookseb. Ei pruugi luuletaja olla, et seda teada».

«Mina ei teadnud!» pilkas Lilli.

«Riides oli ta alati wäga rõõmsalt», rääkis mees edasi, wahelhüüdest hoolimata mõõda minnes : «Tal oli üks heleroheline ülikond, see tuletas kaste wärsket heina meelde. Punase lindiga kübar käis sinna juurde. Nagu maguna õis rukki põllul».

«Jumal, kui maitseta! Oli ta mõni kõõgitudruk?»

«Pühapäiwiti kandis ta walget riidet : sinakate wõi punakate paeltega. Alati oli tal mõni õis wõõwahel».

«Sinu annetatud muidugi! Wõi kaswatas ta neid ise oma katuskambri aknal?»

«Oige! Ta elaski katuskambris. Ta oli wae-ne! . . . -Aga ilus oli see kamber. Walwakad paberid seintel, walge lina laual. Kummuti peal wärsked lilled . . . Wäike kirju riie põrandal. Ja kitsal woodil walge waip . . . Selle all oli teine, wõõdiline».

«Häbemata!» tuksatas naine.

«Palju päiksepaistet oli seal toas».

Mees jäi mõttesse.

«Sa käisid sagedasti seal?» küsis naine wiimaks.

«Nii sagedasti kui sain».

«Ja lõpuks?»

«Kuda: lõpuks?»

«Noh: mis ta'st wiimaks sai? Läks ta mehele wõi?»

«Mehele? Tema?» imestas teine.

«No jah! Kuhu ta's jäi?»

Mees naeratas.

«Kuhugi. Ta ootab mind».

See oli hoop, mis naise uhkuse üles piitsutas.

«O!... Siis mine ometi! mis sa weel kõheld? Mine sinna! selle õmbleja juurde rohelistes kleidis! selle kõõgitüdruku juurde luulelises katuskambris!... mine!...»

Meeletult nuuksudes põgenes ta magadis-tuppa; üks paugatas wihaselt, kuuldus kukkuwate asjade kõlminat.

Mehe pihtimine ei andnud Lillile enam rahu. Igapäew leidus uusi küsimisi: kas «teine» sinisilmaline olnud wõi mustawerd? kas suur wõi wäike? Kudas ta käinud? Kudas kõnelenud? Kudas naernud? Kas ta tark olnud, paenduw, terawmeelne?

Mees wastas ja wastas. Tal kulus päiwi ning nädalaid kõigi küsimiste wastamiseks. Lõpuks tahtis naine «selle õmbleja» aadressi. Siis jäi mees wait. Seda ei võivat ta ütelda.

«So! Mitte?»

«Ei?»

«Aga kui ma nõuan?»

«Siiski mitte».

«Sa pead!»

«Ei!»

«Ei?»

«Ei!»

«Ei!!» Ta naeris järsult ja kaledalt: «Heaküll, siis mitte. Aga nüüd kuula ka sina minu pihtimist. Sa imestad? Ha!... Muidugi!»

Ta hakkas jälle eredalt naerma, pikalt ja piinatult:

«Jah, ka minul on oma «saladus»; ka mul on oma «eralõbu» olnud. Kuule aga! Imesta!... Ilus oli ta: musta peaga ja tumedate silmadega; noor ja kuum nagu suine paike. Ja rikas oli ta. Kuninglik rikas. Ta koduks oli uhke loss. Kõrgete aken-dega, maalitud seintega, peeglitega... Teenrid oli tal arvamata hulk. Kallid maiustusi, wiinasid!...»

Ta peatas hinge tõmmates. Siis kõneles ta kirglikult edasi:

«Me käisime kahekesi merele: tal oli oma laew. Me jalutasime kaugel tema parkides: tal oli oma suwimaja ning auto. See oli nõiduw, joowastaw õnneaeg».

«Ja siis?» küsis mees: «Lõpuks?»

«Lõpuks?» naeris teine: «kas lõpp sind huwita-b?»

Siis ütles ta korruga tüdinult:

«Minu lool ei ole labast lõppu. Ta on surnud, hukkunud, kadunud, — minu unistus. Teda ei ole enam. Ta ei tule iialgi tagasi».

Pisarad weeresid silmist koltunud kätele ja rüppe, niisutasid musti riideid, kukkusid põrandale maha.

Wahe walu lõi kas mehe hingest läbi.

«Kunas see oli?» küsis ta.

«Ammu. Sa olid reisul. Mul oli kodus igaw...»

«Sina!» kordas mees abitult: «Sina!...»

«Jah, miks ka mitte mina!» uhkelt ajas naine ennast sirgu.

«Olen sinusse alati uskunud», ümises mees.

«Ja mina sinusse!» wastas teine mõrudalt.

Nagu kiskjate küüntega rebestas neid walus wiha; kade kurjus pani õõseti sonima. Wäsinult ja roidunutena liikusid nad päiwiti — tigidate warjudena teineteist walwates ning waritsedes.

Lõpuks murdus mehe jõud.

«Teeme kõigele lõpu!» palus ta: «Olgu see piinotsas. Argem ajagem teineteist enneaegu hauda».

Ta wõttis kogu süü enese kanda, et aga waba-

neda ja teist wabastada. Nagu kalli kingituse wiis ta naisele lahutuse-tunnistuse.

Siis kõnelesid nad uuest elust. Kõnelesid rahulikult nagu mitmel aastal polnud teine teisega räägitud.

Enne lõpulikku lahkumist palus mees luba üht süüdi pihtida . . . Kõik olnud w a l e, tunnistas ta : kõik, mis ta teatud õhtul enda «eksimisest» jutustas. lial ei olewat ta ühtki naist lähemalt tundnud peale abikaasa. Ta kõnelenud ainult, et teist piinata — ja selle wale abil silmapilgukski ennast uskuma panna, et temagi kord õnnelik olnud.

Naine kuulas esite imestusega ; hele puna tõusis ta näkku, siis hakkas ta kõwasti naerma.

«Mis sa naerad?» küsis teine, ootamata wastusest haawatuna.

Naine naeris edasi.

«Ara pahanda», ütles ta wiimaks : «Ka minu tolekordne «pihtimine» oli ju paljas luuletus. Ja et sa sellest juba siis aru ei saanud, — kas see tõepoolest naeruwäärt pole?»

1915.

Rendide Jaagu romaan.

Rendide Jaak oli kolme aasta eest linna tulnud ümariku, laia näoga poiss. Aripäewadel müüs ta turul heeringaid ja soola-räimi, — peremehe wana, wõidunud «tulupi»-tükk seljas, läki-läki peas, säärtega saapad jalas ja nõelutud labakindad käes. Aga pühapäiwiti pani ta poest ostetud palitu selga, «sonimütsi» pähe, «kroom»-nahka, kriuksuga saapad jalga, wõttis jalutuskepi ühte kätte, teise wenelaselt ostetud naela kompwekka ja läks Kristinentali tänawale Mahwalda Lõhmuspuu poole.

Mahwalda elas wanas wiltuwajunud ja halliksluitunud majas, küüraka katuse all madalas pööningkambris. Katkise ruuduga akna kõrwal oli punakaspruuniks wärwitud laud; selle peal õmbles Mahwalda hommikust õhtuni «sakstele» pesu, palistas peeneid linu ja märkis õrnu taskurätte. Aknal õitsesid kaks kidurat mirti, heljendas lopsakate iihawate lehtedega «kummipuu» ja kiratses apelsiniwõsu, mille weel Mahwalda kadunud ema oli omal ajal istutanud. Seintel rippusid kaks ilusat õlitrüki-päiti kitsastes, mustades raamides, mitu piiblisalmu woodi kohal — muist hõbetähedega musta papi peale trükitud, muist klaasi peale maalitud — ja salmide all Jaagu näopilt

Mahwalda ootas Jaagu tulekut ja tõttas ust awama, kui kitsal järsul trepil sammusid kuulis. Walwakasroosa willane pluus seljas, helawalge põll ees, seisis ta läwel ning naeratas.

«Ah, juba jälle tood midagi!» tõreles ta, Jaagu käest kompwekka wastu wõttes: «Mis sa muidu kulutad raha...»

«Mis kulu see riikid!» urises Jaak õnnelikult, kis-

kus palitu seljast ja riputas ühes mütsiga ukse kõr-
wale naela otsa. Siis astus ta käsi õõrudes tupp-
waatas ümber ja tähendas muheledes :

«Küll ikke sul siin on ilus elada!»

«Mis nüüd ilus wõi . . .» wastas Mahwalda : «Tu-
le istu lauda, joo kohwi, — sul külm wäljast tulles.»

«Ei külm ei ole. Aga üks kohwi joon küll!»
arwas Jaak, laua otsas punutud põhjaga toolil istet
wõttes.

Kuna Mahwalda kohwi küld-weertega, «kabjaga»
tassidesse kallas, waatles Jaak ta nägu ja käsi : nägu
oli kitsas, pisut kadwatu ; aga see just Jaagule meel-
diski, — punaseid pakse põski oli ta maal wiljalt näi-
nud. Iseäranis meeldisid Jaagule Mahwalda juuk-
sed — need olid kudagi kergelt ja kohewalt ümber
pea seotud : nais alati, kui peaksid nad järgmisel sil-
mapilgul sootuks lahti argnema, aga lahti nad ei aru-
nenud kunagi. Mahwalda käed olid wäiksed ja wal-
ged, pikkade peente sõrmedega ja libedate küün-
tega ; sõrmeotsad olid nõelapistetest koredad, — selles
oli Jaagu tundes midagi liigutawat.

«Kas saia tahad wõi leiba?» küsis Mahwalda,
kui kohw tassidesse walatud.

Jaak teadis, et saia ainult külalalise auks oli mu-
retsetud, ning wastas käega lüües :

«Oh, ma saia ei hooli — tööinime . . . Anna
leiba, küll sa saia sööd ise. — Sina nagu rohkem
naisterahwas ja . . . Ega mehel kõlbagi saia süüa!»
lõpetas ta, leiwatükki kohwi sisse kastes ja sööma
hakates.

«Miks ei kõlba, linnas sööwad kõik herrad saia!»
naeris Mahwalde. Naerdes ilmusid talle pisukesed
augukesed põskedesse — nagu nõelaotsaga pistetud
tärked, ja silmis hakkasid koldsed sädemed wilkuma:
tal olid sõstrapruunid silmad.

«Ega sul enam pea ole walutanud?» küsis Jaak,
wiimast märkust tähelpanemata jättes.

«Ei, nii palju ei ole . . . Wist pole kordagi enam
walutanud!»

«Eks ma üteld, et ahjust tuleb see peawalu!»
rõõmustas Jaak : «nii kui ahju ära parandasin, pea-
walu kohe nagu pühitud. Need majaperemehed ka

ise ei näe ahju parandada!» lisis ta poolpahaselt juurde: «inime jäägu wõi terwisest ilma!..»

Aga tal oli siiski heameel, et tema oli ahju parandanud ja teise terwise päästnud.

«Mis me täna ka teeme?» küsis Mahwalda, kui kohw joodud.

«Ei tea? Kas oleks esite siinsamas,» arwas Jaak: «eks siis näe, — läheks pärastpoole pildi-teatrisse wõi...»

«Marinas» on «Parisi salakoobaste» järg!» tähendas Mahwalda.

«Iltsjoonis» pidi ka üks uus tore mäng olema. Näe: «Wiin ja weri ehk ta armastab, ise kannatab, wali draama kolmes järgus», luges Jaak taskust wõetud punase lehekese pealt: «poiss pistis uulitsal pihku,» tähendas ta seletuseks.

«Utle Illusjoonis», parandas Mahwalda: «Eks wõi sinna ka minna. Aga ma tahaks «Pariisi salakoobaste» järge näha... «Walwajasse» tahaks kord minna!» ohkas ta järsku: «Tantsida üle mõne aja...»

Nukker pilweke wajus ta näole nagu loor.

«Ma ju tantsida ei oska!» kohmas Jaak.

«No jah, sa ei wiitsi õppida!» Mahwalda hääles kuuldus nurinat: «Ja teistega tantsida ka ei luba».

«Mis sa nüüd jälle sellest... Wõi sa lubaks, et ma teistega pildi-teatrisse läheks wõi kuskile pidule, — ega sinagi lubaks...»

«See on teine asi!»

«Mis ta teine on!.. Tule parem istume, ja ajame mõistlikku juttu».

Mahwalda käest kinni hoides istus ta sāngi serwale ja tõmbas hoiukassa raamatu taskust:

«Näe, eile wiisin jälle wiisr ubla sisse. Poole aasta pärast on kakssada täis ja siis...»

«Sul on jälle kala-hais juures!» wingus Mahwalda jonnakalt.

Jaak ohkas:

«Sa muudkui nurised! Kui inime turul kalu müüb, siis on tal muidugi kala-hais juures, — mis sellest? Peaasi: inime teeb tööd ja teenib raha... Ma wõiks ka ütelda: Sul on näpud puruks turgitud, — kas ma olen seda ilmas öeld?... Oota, kui mul

kakssada rubla on ja ma wirtspoe wôtan, waat siis. . .»

«Seal hakkad niisama jälle silku ja heeringaid müüma», kiusles Mahwalda: «ega see kala-hais sinust siis ka kuhugi maha jää».

Jaak waikis natuke aega, silitas ettewaatlilikult Mahwalda kätt ja küsis nõutalt:

«Mis Sa's tahad? Mis ma pean tegema?»

«Mis Sa ikka teed?» wenitas Mahwalda: «Aga õmblema mina siis enam ei hakka, — ega?»

«No ei.» Seda olen ma ju alati üteld».

«Aga mis ma siis päewad otsa tegema hakkakan?» küsis Mahwalda ja waatas wallatult naerata-des Jaagu silma: «mis? . . .»

Jaagu nägu lõi särama selle pilgu all:

«Siis oled perenaine!» ütles ta ruttu: «Kas perenaisel wähe tegemist? . . .» Tugewalt surus ta Mahwalda kitsast kätt: «Ja pärastpoole. . . ;

Mahwalda pani talle kärmesti käe suu peale:

«Mis sa. . . Ara hakka jälle oma rumalat juttu ajama».

«Pärastpoole tulewad lapsed», lõpetas Jaak aeglaselt: «see pole kellegi rumal jutt. See on wakt ja tõsi».

«Aga seda ei pea mitte ütlema!» waidles Mahwalda: «ja ma ei tahagi lapsi».

«Mis seal nüüd tahta. . . Kuule, mängi õige natuke», palus Jaak üles tõustes ja woodi-päitselt seinalt gitarri maha wõttes: «Näe, pael teisel kaelas üsna ära tolmunud, — põle wist ammu enam kätte wõt.»

«Ega ole aega saanud. No mis ma siis mängin?» küsis Mahwalda, keeli põnksutades ja kruwisid käänates: «Häälest üsna ära läinud. . . .» pomises ta: «Ma panen Itaalia stimmungisse?»

«Mängi seda kurba, — mäletad? Ma ei tea, mis ta nimi oli, käis wahel nii ruttu ja siis lõpul pikkamisi. . .»

«Murtud süda wõi?»

«Ei, seda, mis sa siis mängisid, kui me ükskord Nõmmelt tulime; wihma sadas weel ja. . .»

Mahwalda hakkas mängima ja laulis tasakesti kaasa :

«Ukski ei koo-si mind,
«Surm ka ei wõõ-ta mind,
«Oh, kus ma jää-en?..»

«See wõi?» küsis ta.

«Ei wist. Aga mängi edasi. See ka ilus kurb».

«Teised kõik puul-mad teind,
«Mind pole üüks-ki näind,
«Oh, kus ma jää-en?»

laulis Mahwalda, sõnu pikalt ning ärdalt wenitades. Siis mängis ta «Mustlase polkat», «Tangot» ja «Waese-lapse nutulaulu».

Jaak kuulas ja õhkas wahel sügawalt. Aknast hakkas pealelõunase päikese kuma sisse paistma.

Nädalast nädalasse, kuust kuusse käis Jaak iga pühapäew Mahwalda pool, wiis neiule naela komplekka, jõi kohwi, unistas würtspoest ja kuulas gitarrimängu. Siis lagunes põõningkambri ahi sootumaks ära ning Mahwalda asus uude korterisse. See oli kesklinna lähemal, suures tänawas päratu kiwimaja keldris pooleni maa all.

Samas majas elas hõbenööpide ja läikiwate õlgappidega postiametnik; tal oli rõõsk roosiline nägu, waltjad, hoolega lõigatud juuksed, weereta prillid ja siidpehmed siledad käed. Ta suitsetas «Jaawa» paberosse ja tarwitas odawat lõhnaõli; alati oli tal walge paberkrae kaelas ja must kitsas lips. Hoowis Mahwaldast mööda minnes kergitas ta tarniga ametnikumütsi.

Hiljem tuli ta Mahwalda tuppa — see oli puhas ja kaunis walge, aknal õitsesid mirdid ja seinetel rippusid kaks õlitrukupilti — ning tõi tööd: mõned linad ja käterätikud olid paistada. Paari päewa pärast tuli ta tööle järele, — see polnud weel walms. Siis tuli ta uuesti ja tõi weel midagi õmmelda... Tehti juttu ühest ja teisest; ametnik kiitis Mahwalda tuba ja küsis, kelle pilt see woodi kohal olewat.

«Ah, niisama», wastas Mahwalda ruttu: «On üks — sugulane... maalt...»

Kui ametnik jälle tuli, tõi ta tantsuõhtu piletid ühes: «Ega neiu Lõhmuspuu pahaks pane?» küsis ta.

«Täna!» naeratas Mahwalda: «mis seal pahaks panna? Aga Te teete enestele ilmaaegu minu pärast kulu...»

«Tühi asi! Nii kauni neiu meeleheaks wõiks enamgi teha!» wastas ametnik.

Mahwalda põskedele ilmusid augukesed ja silmis hakkasid sädemed wälkuma.

Järgmisel pühapäewal tuli Jaak asjata: Mahwaldat polnud kodus. Nädala pärast oli Mahwalda küll kodus, aga kompwekka wastu wõttes ei lausunud ta sõnagi ja kohwi juues wahtis ainult Jaagu ere-rohelist kaelasidet.

«Sa wõiks ka korralikumalt riides käia, kui linnas elad!» sõnas ta wiimaks ninakalt.

Jaak kahwatas:

«Mis ma siis... Ma ei tea enam midagi puudu olema... Kõik on nagu teistelgi...» kogeles ta.

Mahwalda kehtas waikides õlgu.

Järgmisel pühapäewal kurtis ta järjest kalahaisu. Kui Jaak ette pani wälja minna, ütles Mahwalda, et tal pea olla walutama hakanud. Samal õhtul nägi Jaak teda ametnikuga kinost tulewat ja woorimehe saani istuwat: «Kadriorgu!» hüüdis ametnik woorimehele; Mahwalda naeris õnnetik-uhkelt.

Kewade lähenemisel nägi Jaak Mahwaldat ikka harwemini; tema seltsis oli neiu sõnaaaher, aegutas wõi kurtis igawat. Tulewikust ei tahtnud ta enam kõneleda. Kui Jaak teatas, et tal kahestsajast ainult paarkümmend rubla weel puuduwat, siis naeris Mahwalda halwaks panewalt ning ajas huuled põlglikult torru... .

Suwiste-pühade eel nägi Jaak Mahwaldat autos endast mööda kihutawat — muidugi üüritud autos ja kahekümnendal kuupäewal — ning ametniku hõbenõõpe tema kõrwal sätendawat. Kaua seisis Jaak

uulitsal, süda walu täis ja wahtis tuimalt ammugi tänawa-nurga taha kadunud autole järel. Siis läks ta koju, otsis kirstu põhjast puhta paberilehe ja sullepea ning hakkas küünlawalgel kirjutama — kuigi wäljas alles päike oli looja minemata. Ta kirjutas kaua, sulge raskelt mööda paberit wedades, pea ja keelega naljakaid liigutusi tehes, kuna silmist ajuti kuumad piisad paberile kukkusid.

«Armas Mahwalda», kirjutas Jaak: «et meie olime kindlasti töotanud ja nõuks wõt endi elu ühendata ja sa tahtsit minu naiseks saada ja nüüd ei wõta sa mind enam jutulegi aga ma olen raha korjanud nagu ma lubasin ja põle kuskile kopkad kulutand mudku et siinube wahel döin komwegi ja käisime kahekesti piliteadris majale põle ma midagi raisand ja otasin milla 200 rup. täis sab. Aga sina sõjdad selle amedniguga ringi ja kui ma tulen põle sind kodu aga temaga käid tiadris ja tea kus kõik ja mint oled maha jät ega taha must midagi tiada. Aga seda ma ütlen seel põle kül kalaisu juurdes aga ära ta sind ika ei wõta mudki sadap äbise ja teb õnetuks ja se on sulle ka paras kui sa mu ausa mehe maha jätad. Aga mo süda walutab ni wäga sa oled jo ni ammas minu galis Mahwalda aga kui sa most enam ei ooli, sis on me wahel kõig lõpetut. Ole pühapä kodu kui ei ole sis on lõp. Sino armas peidmees Jaak».

Hommikul wiskas Jaak oma kirja postkasti; siis käis ta weel mitu pühapäewa asjata Mahwalda pool: neidu polnud enam iial kodus. Kui ta wiimast korda sinna läks, kuuldus ukse tagant selgesti sosinat ja naeru; aga koputamise peale ei wastanud keegi ega tehtud ust lahti. Jaak sülgas südametäiega ja pörutas wihaselt jalaga wastu lukus ust; siis läks ta wandudes kõrtsi ning jõi ennast esimest korra elus täis.

Kodus nuttis ta õõ otsa ja wiskas hoiukassaraamatu ahju. Onneks ei leidnud ta tikkusid ega saanud ahju tuld teha; paari päewa pärast wõttis ta raamatu ahjust wälja, läks tõi oma kakssada rubla hoiukassast ära ja jõi, kuni enam kopikatki järel polnud. Siis läks ta jälle maale sulaseks.

Juhan Aguraiuja.

Aguraiuja oli kellasepp, kui mina ta'ga tutta-waks sain. Ta oli siis waewalt üheksateist aastat wana, imepikk ja ridwana kondine, hallide wäikes-te nirgi-silmadega, peene kaelaga, kitsa kollase rauga-näoga. Hiljuti alles maalt tulnud, oli ta liikumises kohmetu ning paendumata; siiski mitte nii tõmbilt kohmakas kui me harilikud maapoisid.

Tema «äri» asus kesklinna lähedal, wäga käidawal tänawal, kus waewalt maja leidub, mille alumine kord poleks kauplusi wõi mitmesuguseid ärisid täis. Ma olin siis alles kooliõpilane; pidin asja pärast iga päew seda tänawat kaudu käima ning olin harjunud ajawiiteks kaupluste aknaid wahtima. Aguraiuja äri-aken äratas mu tähelepanu kõigepealt wäljapanekute kawala korralduse tõttu: kaup oli aknal koguni wähe, aga nii nupuka järelkaalumisega oli iga üksik asi paigutatud, et pealiskaudsel waatlusel kogu õige kirjut ja mitmekesisist nägu näitas. Iseenesest polnud asjakestel mingit suuremat wäärtust: seal olid jämeda traadi peale lükitud tühjad plekist uurikapslid, klaas-«kiwi»dega wasksõrmused, wäärkorall-ketid, hõberistikesed ja muud sarnast. Oli ka uure, — musti ja hõbedasi; ajuti koguni mõni kuld-kapsliga. Kõik kokku tuletas lapsi meelde, kes wahel «kaupmeest» mängiwad; midagi nagu puudus sel wäljapanekul: wõib olla, kandew mehisus.

Aga mind huwitas to laste äri; kui mu taskukellas kord midagi rikke oli läinud, astusin sisse. Ruum oli kitsas; ei mäletanud särast äriuumi enne olewat näinud: waewalt mahtus sinna kolm-neli inimest. Wärwimata wäikse laua juures istus aasta wiineteistkümnene po'sike ja nokitses mingi ratastiku

kallal; «peremees» ise — kondine ja laeniulataw pikk — käänas seinkellu üles. Neid oli seintel tüki wiis. Kambrikesest tagumisest otsast wiis uks kuhugi kaugemaisse ruumidesse.

Utlesin, mispärast olin tulnud. Aguraiuja silmitses wigast uuri weidike ning tähendas, mulle ot-
sa waatamata :

«Nädala pärast on walmis!»

Pidin parajasti küsima, palju parandus maksuma läheb, kui teisest toast käre kõlin kostis.

«Pardong!» ümises ärimees ja kadus taharuumi.

«Alloo!» kostis sealt: «kes see reagib?.. (kõneleja hääldamisel oli weel maa-keele jumet). Ei, täna ei soa. Tellisin kaks tosinad; kui kätte soan, siis saadan. Ah naisterahwa uurisi?.. Kui nädala lõppus soaks, oleks ea küll. Wekreid kulub tüki wiisteist ä'! lase Saksamoalt tulla!..»

Kuuldus weel mõnda suurtest tellimistest, hindadest, maksu-õiendamisest, lõpuks terwitus ja kõlin.

Tagasi tulles ütles Aguraiuja lühidalt, mis mulle weel ütelda oli, ja ma tulin ära.

Kui määratud ajal uuri järele läksin, oli äris juba enne mind paar inimest; mu'ga ühes tuli weel eegi: kaunis pahase näoga mees, nähtawasti tööline.

«No kas on walmis?» küsis ta kurjalt, teistest ootajatest hoolimata.

«On küllalt,» wastas Aguraiuja üles waatamata: «oodake silmapilk...»

Taha tuppä minnes, hõikas ta kedagi, käskis «töötoast» mingi «wärksa» ja «kruwisid» tuua; ilmus siis musta terasuuriga, mässis selle roosa siidpaberi poognakesse ning ulatas pahasele mehele kättc. Ta liigutustes oli midagi puiselt-kanget. See ei tulnud kohmetusest: oli näha, et ta kohmetu just polnud; aga pikad kõhnad ämbliku-liikmed olid talle endale otseku wõõrad ja tülitawad.

«Ometi kord sai walmis!» urises uuri-saaja, minekut tehes.

«Mis parata, tööd pal'lu...» tähendas Aguraiuja. Ta ei waadanud kõneledes iial üles, enamasti oma käte peale wõi maha; wäga harwa nähti

ta väikseid terawaid halle silmi. Kõne oli katkew ja peaaegu liiga kasin.

Jälle helises teises toas kell. Aguraiuja läks sinna.

«Kust reagitakse? ah tööko'ast... jah, eaküll. Täna? Ei täna ei soa enam. Utle, et omme omiku... Jah!... Kui soab, saatke kohe kümme kuld-uuri; ma sain uue tellimise.»

«Tööko'ast mehed tülitawad järjest; ei soa ise toime,» tähendas Aguraiuja tagasi tulles, kellegi otsa waatamata: «Ah teil oli uuri kloasi waja?» pööras ta noore tüdruku poole mu selja taga: «Oodake silmapilk, ma lasen ko'e ladust tuua. Käidakse järjest nõudmas — ma ääris suuremad laadungid ei pea; otsa said ennist... mine joose ladusse!» käskis ta poissi: «toõ nii, et mõneks päewaks soab...»

Wiimaks sain oma asja õiendatud ja tulin ära. Saladuslik «töökoda», «ladu» ja kahtlase kõlinaga telefon panid mu mõtlema; kogu äri oli mu meelest weider-imelik.

Udishimu kihutas mõne päewa pärast jälle sinna sisse astuma; küsisin midagi tühja asja. Toodi «ladust». «Telefon» seekord ei kõlisenud.

Katsusin peremehega pikemalt jutu peale saada. Küsisin, kudas äri läheb.

«Ikka weikest wiisi...»

«Olete wist alles lühikest aega linnas?»

«Ega kaua küll põle...»

«Kas maal ka kellasepaks olite?»

«Sai peetud seda ammetid koa...»

«Ise õppisite ameti ära või olite kellegil õpi-
poisiks?»

«Tea, kel see seal õpipoisiks oia? Meil seal pagana pime nurk. Pole uurmaakert ligemal kui kahekümne wersta taga... Nisamma ise akkasin seda ammetid pidama. Sai wahel nokitsetud mõne kella-lõksu kallal. Mis seal suurt õppida.»

«Kust poolt te pärit olete?»

Ta ütles. Oli tõepoolest üks pimedamateist nura-dest, kus rahwas üleüldiselt alles suitsutubades elutseb. Olin kord suwel sealt läbi rännanud.

«Teil on seal ilusaid kohti,» ütlesin : «Palju suuri metsi.»

«On koa. Raudtee on kaugel.»

«Selle eest on hea jahil käia.»

See näis sütitawat. Aguraiuja uduhallides silmis helgatas mingi säde. Aga kaunis ükskõikselt vastas ta, käes olewa ratastiku kallal edasi sepitsedes :

«Eks wõi jahil käia, — kui püssi on.»

«Teil olla seal metsades põtrugi!» tähendasin mina. Jälle walgatasid Aguraiuja silmad.

«On koa.»

Et mul endal tol ajal ka jahi ning metsloomade vastu huwitust oli, siis saime sellest ainest weel ligi weerand-tunniks juttu. Aguraiuja wastused olid endist-wiisi lühikesed ; aga ärist lahkudes ei tundnud ma ennast siiski enam päris wõõrana.

Hiljem hakkasin seal sagedasti-käima. Pikkamisi wõitsin ärimehe usalduse, lõpuks saime sõpradeks.

Juhan Aguraiujal oli haiglane kalduwus kõigeks erakorraliseks, igasuguseks tüssamiseks : «inimeste e liiwa silmi riputamiseks». Ta oli loomu poolest haruldaselt kerge käega ; uuride kokkuseadmisel oli ta meister, ehk küll kusagil polnud õppinud. Niisama wõis ta igasuguseid muid ratastikka, mida enne iial polnud näinudki, lühikese uurimise järele weata kokku panna, parandada, neile mõnest traadi-otsast wõi katkisest kellawedrust puuduwad jaod sisse meisterdada. Ta parandas uuride kõrwal piirituslampe, jahipüssa, grammofone, wäntorelid, pikksilme, wahel ka wiilulid ja lõõtspille ; sepiitses õmblusmasinatele rikki läinud osade asemele uusi, walmis'as ajawiiteks kilutoosidest wäikseid aurukatala-mudelid, seadis tarwekorral elektri-kellu üles, ehitas endale kord jõudeajal päewapildiaparaadi, millega õige häid üleswõtteid mõistis teha.

Meid lähendas teineteisele muu seas mu tolle aegne armastus igasugu mehaanikaliste katsete ning wigurite vastu, mis oma lõbuks «käima panin». Osalt nende wigurite tõttu saimegi sõpradeks. Mõ-

ni aeg pidasime omamoodi kaksikwõitlust: kumb kumma keerulisema masinawärgiga üle lööb. Suuremate teadmiste tõttu [äin wahel wõidumeheks; aga sagedasti pidin Juhani wäljamõeldusi imetlema. Nii walmistasin kord isekäiwa kohwijahwatuse weski, tema sellepeale isetöötaja tolmukloppi'a; siis wabritsesin mina iseliikuwa lihalõikemasina (mis muidugi ainult eelmise wäljamõelduse teisend oli), selle peale tema isepuhuwa pasuna!...

Tal olid enamasti lapsikud mõtted; aga kole keerulised «masinawärgid» pani ta mõte käima. Kord seadis ta mingi riistapuu üles, mis liikuwate plekktükide ja laksuwate nahkriibade abil hirmsat kära tegt ja inimesi pidi arwamisele sundima, et kaupluse taga tühjas kambris ilmatu «wärkstuba» asuwa. Teinekord mõtles ta wiguri wälja, mis klaaskupli a'll tiksudes kirjuid paberilippe pani türutama. Ja palju muid niisuguseid mänguasju. Ta «telefoniks» oli lihtne ärataja-kell kõrwal toas, kus ta telefoni-üksikkõnesid pidas, et rahwa silmis ärile hiilgust anda. Samaks otstarweks laskis ta tuttawaid poissa iga silmapilk «kundedena» äris käia uure «ostmas» ja «tellimas». «Tellimisi» oli arutu palju, — nii et asja pärast sisse astunud lihtmeelne inimene tahtmata imestas.

Raha polnud Juhani l iial, ta elas wõlgu, tõi tarbekorral suuremaist uurikauplustest ükshaawal klaase, wedrusid ning rattakesi, sest hulga-viisi ostmiseks polnud raha: särast ükshaawal ostmist kut-
sutigi «ladust» toomiseks.

Juhan teenis siiski kaunis hästi; aga tüssamise ja «wigurite» peale kulus rohken kui äri sisse tõi. Mis reklaamiks ja külgetõmbejõuks pidi olema, elas lausa äri kulul ja sõi lõpuks kogu etewõtte. Kitsas ruum jäi aina tühjemaks, waateaken lagedamaks. Wiimaks pidi nupukas ärimees kõigi wigurite peale waatamata kaugemale agulisse kolima, kus ruumid odawamad.

Käisin teda ka seal waa'amas; andsin talle mõni aeg tundisidki. Ta oli omapead mitmesuguseid asju õppida katsunud, aga kaunis hooletult ja pealiskaudselt; püsiwa töö asemel unistas ta wõi-

maluste leidmisest, mille abil «kõik korraga pähe saaks». Nii ei tulnud õpetamisest suuremat wälja. Enamasti lõppesid õpitunnid jutuwestmistena, mille del raamatutarkusega midagi ühist ei olnud. Juhani mõtted keerlesid aina imeliste, erakordselt-wõimatumate kawatsuste ümber. Sagedasti kõneles ta rikkaks saamisest: seks oli ta ju maalt ära linna tulnudki.

Rikkaks tahtis ta saada, et midagi «suurepärast» ette wõtta; mida, ei teadnud ta isegi: kord rääkis ta määratu worstiwabriku asutamisest, kord kogu ilma waeste toitmisest, wahel uhkest lossist, milles ta elada ihkas; teinekord pikkadest merereisudest. Ta sonis iseäralikkudest, ennenägemata masinatest, mille abil puust, liiwast, nartsudest — igasugu wäärtuseta asjust — wõiks kasulikka tarbeaineid walmistada: miks ei wõidud näituseks puust willast riidet, nartsudest ehitusmaterjali, liiwast kallidkiwa teha? Miks mitte, kui aga raha jätkus masinate wäljamõtlemiseks?.. Ehk miks ei wõinud äri asutada, kus poole hinnaga wõi alla sisseostu hinna wõis waesemale rahwale kaupa müüa: ostjaid pidi sarnasel kaupmehel palju olema, nii et lõpuks kasugi wõidi saada,— ainult alguses oli raha waja... Ah, kui oleks kulda osanud teha! Ta oli kindel, et seda teha wõis.

«See on narrus!» katsusin wahel seletama hakata: «Keemia õpetab...»

«Ah, so keemiast pole kasu mitte poole kopka eest!» rääkis Juhan kärsitult wahele: «Pallugi, mis see keemia õpetab... No eaküll, ütleme, et kulda teha ei soa; aga siis wõiks kulda kaewata.»

«Kust?»

«Meil on moal Päimetsas Suure soo taga mitmes kohas warandused ä' petetud. Kui teaks, kus kohas, siis oleks kerge asi rikkaks soada...» jutustas Juhan unewalt: «Tarwis jaani-õösse minna otsima!»

Wõimata oli aru saada, kas ta tõtt kõneles wõi nalja tegi; täitsa wõimata oli o sustada, kas ta ise uskus, mis rääkis, wõi mitte: ta ei teadnud seda õieti isegi.

«Wõiks jo koa Siberisse minna kulda kaewama wõi Ameerikasse,» arwas ta mõnikord: «Wõi tuleks mõne millonäri rahakapid tühjaks teha. Sealt soaks seda puru laialt, — päris laadungi kohe.»

«See rahakappide tühjendamine pole ka nii lihtne,» kahtlesin mina.

«Mis sea's õige on? Kui ead wärksad kää', siis põle kunsti midagi... A' kõige lihtsam oleks: mõnes kõrwalises kohas sihukese millonäri kraest kinni wõtta — ja: kus raha? Natuke tikutada, — küll annaks kätte.»

«Palju siis kellegil kõrwalises kohas ikkagi kaasas on? Suuremat midagi selkombel ometi ei saaks...»

«No küll neil kaasas on. Kui aga ea püss kääpärast, küll siis ä' annaks, mis on.»

«Sa ilgeksid tõesti sel kombel raha muret seda?...» Tahtmata hakkasin uskuma, et ta seda ilgeks: midagi nii õudselt-kalki oli paiguti Juhani silmis.

«Kui sa jänekseid maha lasta ilged...» wastas Juhan ebamääraselt: «Jäneksel wõi linnul koa ing sees...»

Puutus jutt juba kudagi wiisi jänestesse ja lindudesse, siis oli kindel, et me õhtul otsal muust ei kõnelenud kui jahist. Juhan oli kirklik kütt — enam kui ühe põdra oli ta sala-teil maha lasknud; ajuti tuli nagu haiguse-wahk ta peale, siis jättis ta kõik, wiskas töö käest ja kadus maale, kodulaantesse. Wahel oli ta nädal aega ära; kartsin mõnikord, et ta metsawahtide kätte sattub; aga Juhan naeris ainult selle peale.

«A' karda, ma tunnen me Soarnakõrwe metsa parem ku kõik metsawahid... Wa't, ku' seal met-sas mõne millonäri kätte soaks, — seal juba käest ei pease... Toreda põdra saime seekord Eeriku Oaduga kätte: soab süia ja müia...»

Juhanil olid linnas tuttawad l' hunikud teada, kes ta jahisaagi igakord kõige suurema heameelega ära ostsid. Mida halwemaks kellasepa-äri asjad muutusid, seda sagedamini käis Juhan lihtsa raha-teenis-

tuse otstarbel sala-küttimas; õieti elaski ta -wiimati peaasjalikult «põdralihast».

Mida tuntawamaks puudus kaswas, seda enam tegi Juhan imelikka kawatsusi. Praktiline algatuswõime näis tal ajajooksul täitsa kaduwat; kui ma mõne tegeliku ettepanekuga esinesin wõi nõu andsin mõne igapäise ameti kaudu olukorda parandada, siis lõi ta käega.

«Kauaks see aitab? Pal'lu se'st soab? Kui midagi teha, siis nii, et koa mõjub. Wa't ku' oskaks waleraha teha, see oleks asi olema. Aga wabrikusse tööle minna — mis ma se'st soan?.. Päril seenike oleks, kui mõistaks postpaberist raha teha: waja mu'ku' wärksasi. Teeks sada tükki walmis ja wiiks mõne juudi'e, — need ostawad ä' kohe...»

«Aga kui sind waleraha tegemise eest kinni pannakse?» heidutasin mina.

«Kinni... Kas tead, kudas koa raha wõiks soada: peaks hakkama nõgesest niiti tegema ja kangast kuduma. Nõgese-kiud peab küllalt: see on kõwa. Ja nõgesid soab kui pal'lu, — mu'dku' korja aga, kõik kohad täis... Wõiks rikkaks soada raksu pealt.»

Teinekord kujutas ta ette, kudas pressitud korgi-purust saapataldu teha ja sel kombel raha teenida wõiks.

«Korgi-praht ei maksa midagi. Ja toredad tallad soaks: kerged kui õhk. Mis sa arwad, kui akkaks õige nisukest sehti tegema? Kümne oasta pärast oleks millonär...»

Ta wõis aga ka lihtsalt mõtte peale tulla: mõnele suurkaupmehele sõna saata, pängu kümme tuhat Rannawarawa mäele õnna pärna tüwesse, ahwardades kauplust «tänamendiga» õhku lasta, kui nõudmist ei täideta.

Imestasin wahel kõneleja lapsikut rumalust — ja tundsin mitu korda sala-hirmu ta ettekujutuse piiramatuse ees...

Tulid «punased aastad» ja nende järelkaja. Lahkusin kodumaalt ning tunnen Agurauja edaspidist käekäiku ainult teiste juttude järgi.

Muude tollaegsete hirmsate lugude seas oli tuttav parun B. tapmine kaua kõneaineks. Parun sõitis — ei mäleta enam, mil otstarbel — suurema rahasummaga mõisast linna: sõitis tollas, maanteid kaudu, — rongid ei käinud. Teel — mitmekümne werstaliste metsade wahel — tapeti parun ja riisuti raha; kutsar sai raske haawa kõhtu, põdes kaua, kuid jäi ellu. Tapjaid otsiti piinliku hoolega; ei leitud aga mitte. Ka rahast polnud kusagil jälgi märgata.

Alles mitme aasta pärast leiti süüdlased, wähe-maalt üks neist: leiti salakaebtuse tõttu. Peatun-nistajaks mõrtsukate wastu oli keegi ulaka-elukom-metega poiss, kes ise midagi ei olnud näinud, üks-neis teiste kõrtsi-juttu kuulnud. Kõige rohkem kaht-ustas kaebaja Juhan Aguraiujat. Joomari juttu ei tihatud esmalt uskuda; teati, et ta Juhaniga kellegi neiu pärast tülitse-nud oli ning arwa-i, et kogu kaeb-tus kättemaksmiseks oli se-pitsetud. Waidlemata-kin-del oli esmalt õieti üksnes see, et Juhan tapmise-koha lähedalt päritud ja kodu-metsi haruldaselt häs-ti tundis. Warsti läks korda sedagi teada saada, et ta ärewatel «punastel» aegul töö ja teenistuseta maal isa-kodus wiibinud, enamesti metsi mööda luu-sides, arwatawasti sala-küttingas käies.

Juhan salgas kaua. Aga pika peale selgus asi kaudseltki: tuli awalikuks, et ta kuriteo-päewal kodus ei olnud ja warsti, pärast paruni tapmist maalt ära oli läinud; tuli ilmsiks, et ta wiimsil aastail roh-kem kulutas kui teenis, kuigi wõlgasid ei teinud. Lisaks saadi teada, et Juhan alati natuke «napakas» oli olnud ja mitme aasta eest juba kawatsenud mõnda miljonäri paljaks rööwida. Lõpuks oli parun kodu-wallas wihatud mees ja mitu tunnistajat ütlesid kuulnud olewat, kudas Juhan teda siunanud.

Wiimaks tunnistas Juhan isegi, kõik olewat õige. Teatud õöl waritsetud metsas, — kellega, se-da ta ei öelnud, — nõör seotud põigiti üle tee; hobused komistanud ja kukkunud põlwili, kutsar lastud pukist maha («ta oli poissmees!» tähendas Juhan wabanduseks), parun pistetud pussidega sur-nuks. . . Ta ei salanud, et mõrtsukatöö raha saami-

seks oli ette wõetud; nimetas ainult mööda minnes, — enam ehk tunnistajate sõnade kinnituseks — et wihatud paruni surm ühtlasi rahwa eest kättemaksmiseks oli sündinud. Paruni linna-sõidu aeg saadud toapoisilt teada (see oli wahepeal surnud).

Aguraiuja rääkis külmalt ja rahulikult, wäikseid halle silmi üles tõstmata; naeratas wahel, kui midagi naljakat meelde tuli. Hobustest ütles ta endal kahju olewat: need olid jalaluud murdnud.

Eeluurimisel jäi Juhan tiisikusse. Ta mõisteti sunnitööle; teel Siberisse suri ta kuhugi kesk-Wenemaa wangimajja.

1915.

Purustatud wiul.

Tuba oli külm. Perenaine ei lubanud enne kütta, kui tulewase kuu üür ette maksetud. Aga maksta kudagi ei saanud: kõigest-kõike oli Reigas kolm rubla kakskümmend kopikat raha — ja koht oli talle eile hommikul üles üteldud. Perenaisele ei julenud Reigas rääkima hakata, et tuba jällegi kohata oli; perenaine oleks ta tingimata wälja wisanud: praegu kesktalwel oli mööbliga tubade otsijaid nii palju, et ei tarwisenud üürilisest hoolida, kes iial ette ei maksnud ning enamasti teenistuseta oli. Reigas katsus sellepärast wõimalikwähe kodus olla, et perenaine kahtlema ega küsima ei hakkaks. Nurisemata leppis ta sellegagi, et talle hommikul kohwi asemel leiget teed toodi; ta oleks ka sellega leppinud, kui midagi poleks toodud.

Tõepoolest: õhtul ei toodudki midagi. Reigas oli nõrkemiseni näljane, ta polnud päewal otsal söönud; paljil seljas ja kindad käes, hulkus ta tuba mööda edasi-tagasi: paljais sokkes, et perenaine ei kuuleks. Perenaist kartis ta praegu enam kui tuld.

Reigas kõndis, kunni tal pea uimaseks jäi ning süda pööritama hakkas; külmast löid hambad suus lõksu. Ei olnud enam jõudu kannatada; Reigas pani saapad jalga ja läks wälja süüa otsima. Ei raatsinud muud osta kui naela jämedat leiba ja weerad naela kõige odawamat worsti. Siis ruttas ta koju tagasi. Tuba oli endist wiisi külm.

Reigas hiilis köögi ukse taha, kuulatas natuke aega ning awas tasakesti ukse.

«Miina!» palus ta alandlikult: «Kas wõiksite

mulle natuke sooja wett anda? Ma oleks... ma tahaks... habet ajada!..»

«Nüüd õhtul siis?» nurises Miina: «Mis te ta'st nüüd weel ajate?»

«Homme pole aega», kogeles Reigas: «Ja praegu pole muud midagi teha... Ehk annaksite...»

Toas kallaskas Reigas sooja wett hiljukesi klaasi, et keegi ei kuuleks, ja hakkas sööma. Esite mõtles ta poole leiba hommikuks jätta; aga see kahanes, kahanes järjest ja sai wiimaks koguni otsa. Ei olnud jõudu söömist enne lõpetada, kui wiimne raasuke laualt kadus.

Siis peitis Reigas worsti-naha ja raswased paberid ära, et need kogemata perenaise kätte ei puutuks, ja pugespängi. Waiba peale tõmbas ta palitu ja kiskus ennast kerra; ta uinus kohe magama.

Aga mitte kauaks. Oõsel kaswas külm kõwemaks ning ära'as magaja unest; ta süütas lambi põlema, et käsi soendada, aga lambist lõppes weerand tunni pärast õli. Siis tõusis ta üles, pani riidesse, mässis ennast woodi waipa ning hakkas mööda tuba kõndima. Väljas oli alles pime, tuul hulgas, wastu akent rabises kuiwa lume-tuhka... Reigas tundis ennast õnnetu ja mahajäätuna kui peremeheta koera. Raskelt lasus mure hinge peal: kust ametit ja teenistust leida.

Tal oli aastate jooksul nii palju kohti olnud, ta oli nii mitmeid kutseid katsunud, et enam usku ei olnud ühessegi. Ta ei kõlwanud millekski; igalpoolt aeti ta ära, igalpool heideti ta üle nalja, põlati teda, pilgati, sõimati. Ta oli õpetajaks olnud, kirjuajaks kümnes kontoris, kaupluse selliks, kojameheks, kirjakandjaks, raamatupidaja-abiliseks, haigetalitajaks, trükiadujaks, pakikandjaks. Kui ta wahel tõusis, kui tal nähtawasti õnne oli, siis ainult seks, et warsti seda sügawamale langeda, seda õnnetumaks saada.

Ta oli wäsinud igawesest heitlusest; tal polnud enam jõudu midagi uut alustada. Ta oli nelikümmend aastat wana; aga tundis ennast kuuekümnest wanemana. Tal polnud ühtegi sõpra, ühtegi poolehoidjat, ainustki sugulast; keegi ei hoolinud

temast, keegi ei tundnud talle kaasa, keegi ei küsinud temast. Kui ta uulitsal kõndis — abi'u, küüru wajunud seljaga, jalgu lödwalt järele wedades, pea norus —, siis ei waadanud keegi ta poole, ei pannud keegi teda tähele. Wõi kui teda keegi pilguga riawas, siis põlgawalt, pilkawalt, halwakspanewalt.

Paari kuu eest sai Reigas hea koht: kuulustuste kogujaks suurele ajalehele; ta oli paremaid kohti näinud elus, — aga ka halwemaid. Kahtlemata wõttis ta wastu, mis pakuti, ning oli õnnelik. Wähemalt wõis ta nüüd igapäew süüa, wõis üüri korralikult maksta ning uued saapad osta. Ta arwas ennast warjatud olewat iga häda eest. . .

Reigas ohkas ja tõmbas selja weel rohkem wimma. Ka see amet oli kadunud, ka sinna ta ei kõlbanud, sealtki aeti ta ära. Kuhu minna? Kust otsida?

Lootusetu heitis ta uuesti süngi. Jalad walutasid käimisest; silme ees keerlesid punased rõngad.

Järgmistel päewadel käis Reigas palju wäljas. Perenaisele ütles ta, et temale kusagil wabrikus hea kirjutaja koht olla pakutud, mis nädala pärast wabaks saawat. Sellepärast olla tal nõu senisest ametist lahkuda; teda ei tahtawat küll kudagi minna lasta, palutawat wägise, et ta paigale jääks, aga:

«Wabrikus on parem palk ja rahulikum amet. Muidugi wõtan pakkumise wastu. . . Teate, siis wõin ka teile korralikumalt maksta!» lõpetas Reigas asjalikult.

Perenaine jäi nähtawasti uskuma ja laskis tubagi kütta, muidugi õige pisut. Magada ikka wõis, kuigi riietes.

Aga uut kohta polnud tööpoolest kusagilt leida, polnud lootustki. Tuimalt ja tüdinult liikus Reigas tänawaid mööda; nälg ja wäsimus olid ta nii ära kurnanud, et ei jõudnud enam karta ega muretsedagi.

Oli kaunis hiline õhtu. Sadas jämedat lund,

ilm oli weidi pehmemaks läinud. Reigas toetas wilkeks kuhugi müüri najale. Silmad kippusid kinni, peas kumises; tumedalt käis hirm südamest läbi, et ta wast uulitsale ära minestab.

Korraga tundis ta enda käest kinni hakatawat; naise-hääl küsis osawõtlikult, kas ta haige olewat.

Reigas waatas üles: noor neiu tumedas palitus seisis ta ees, läbi loori paistsid kaastundlikud sirmad.

«Tänan!» pomises Reigas: «Pole midagi. Ma wist wäsisin natuke ära. Arge ennast minu pärast tülitage,» lisas ta juurde.

Neiu pidi nähtawasti hakkama edasi minema. Reigas tundis meeletut hirmu, et ta ära läheb ja tema üksi jätab: üksi, keset lagedat wõõrast täna-wat... Ta astus sammu edasi ning sõnas palu-walt:

«Kõnnime natuke! Mul pole kedagi, ühtegi sõpra... Ma kardan...»

Neiu imestas, näis kahtlewat.

«Kas te ... Ma ei tea ... Nii hilja ...» kogeles ta.

«Ma ei tee Teile midagi halba,» ruttas Reigas tõendama: «Lubage ainult, et ma Teid koju saadan» Neiu hakkas aeglaselt minema, Reigas jäi ta kõr-wale.

«Kas Te töölt tulete?» küsis ta.

«Jah.»

«On Teil raske amet?»

«Ma olen postiametnik,» wastas neiu: «Ja Teie?»

«Mina? Ma olen...»

Silmapilguks peatas Reigas. Oldi parajasti lanternast walgustatud tänawa nurgalt, hele walguskiir langes müürilehele suure hoone seinal: see oli hom-se kon'serdi kuulutus, jämedail tähtedel paistis kuul-sa kunstniku nimi Reigasele silma.

«Ma olen Aksel Kull,» lõpetas ta järsku.

«Kull? Kunstnik Kull?» küsis neiu.

«Jah.»

Neiu seisatas silmapilguks. Siis ulatas ta kaas-lasele käe ja ütles alandlikult:

«Minu nimi on Ella Ilwes. Ah, ma olen Teid

nii ammu juba näha igatsenud! Kas usute, ma poie Teie mängu weel iialgi kuulnud, — meil on nii palju tööd ja peale selle . . .»

Ta mõles oma kehwa riiete-tagawara peale ja lõpetas pealiskaudselt:

«Ma ei armasta palju seltskonnas käia. Aga grammofonist olen Teid kord kuulnud! See oli ühe sõbranna pool; oli tema sünnipäew ja keegi noormees kinkis talle plate Teie tükkidega . . . Nüüd on nad juba abielus, see sõbranna ja noormees.»

«Kas Teil- neiu Ilwes, ka mõni niisugune noormees on?» küsis Reigas.

«Ah ei, mis Te nüüd . . . Ma ei tahagi mehele minna,» hüüdis neiu Ilwes: «Te olite ennist küll harjutamisest wäsinud, herra Kull?» küsis ta siis.

«Jah! Ma olen wiimastel päewadel wäga palju mänginud. Peab ennast ette walmistama . . .»

«Aga ma olen kuulnud, et Te iial enne kontseriti ei harjuta?»

«Kudas?» kohmetas Reigas: «Muidugi mängin. Te olete eksinud; see wõis mõni muu olla.»

«Ei, ma tean kindlasti. Ma lugesin lehest.»

«Oh, lehed wõiwad ka waletada,» ütles Reigas julgelt.

«Kas tõesti? Ma poleks uskunud! Aga mis tükkia Te homme mängite?»

Salaja siunas Reigas ennast oma rumaluse eest: mis tal ometi pähe oli tulnud, et ennast wõõra nimega nimetas? . . . Aga uhkus oli siiski kõditatud: esimest korda elus oldi ta wastu tähelepanelik, tunti temast huwitust. Ja ta mängis osa edasi, küsimuste eest kõrwale põigates, mis ta uude «kutsesse» puutusid, ning püüdes muud kergemat juttu ajada.

Ta katsus lõpuks naljatadagi. Neiu Ilwes naeris õnnelikult ja meelitatult; ta maitses uut «kuulsat» tutwust kogu hingest, oli pisut joobnud heameelest ja uhkusest. Ta tundis ennast korraga nii palju enam olewat ametiõdedest ja tuttawatest . . .

Wiimaks jõuti Ella wärawa ette. Reigas aitas wärawa awada, siis jäeti jumalaga. Homme õhtul

lubati jälle kohtada ; Ellal oli öö-töö ja Reigas töötas kontserdilt tulles teda oodata ning koju saata.

Kell oli ligidale kaks, kui Reigas järgmisel ööl neiu liwest nägi postiasutusest välja tulewat.

«Ah, Te olete tõesti mind oodanud?» hüüdis Ella rõõmsalt ja pisut upsakalt nagu inime, kes oma väärtust korruga on hindama hakanud: «Kas Te kaua ootasite? Ma ei saanud warem tööga walmis...»

«Tulin kah nüüdsama,» waletas Reigas: «Egas Teil külm ei ole?»

«Oh ei-» Neiu jäi mõttesse.

«Herra Kull!» hakkas ta siis natuke kohmetult rääkima: «üks minu ametiõde oli kah täna kontserdil, .. Ta jutustas...» neiu näis kahtlewat, kas edasi rääkida wõi mitte.

«Noh?» küsis Reigas: «mis ta siis ütles?»

«Ta ütles... ta arwas, Teil olnud mustad juuksed... ja Te olete üleüldse noorem mees... ja...»

Reigas tundis ennast kahwatawat; siis hakkas ta nagu pimedas õhetama.

«Ja Te uskusite selle neiu juttu?» küsis ta wiimaks ning imestas isegi oma wõigast häält.

«Mina... ma ei tea,» arwas neiu Ilwes: «Ma ei ole Teid ju ka weel hästinäinud: eile õhtul oli pime ja praegu...»

«Teate, neiu Ilwes!» algas Reigas otsustawalt: «ülevalt kontserdilawalt näib inime alati noorem; see on wana tuttaw asi. «Ja peale selle... ma kannan ette astudes parukat...»

Ta nägi neiu pettunud ja imestawat pilku ja lisis kähku juurde:

«Sest saadik, kui ma raskesti haige olin, ei taha mu juuksed enam hästi kaswada...»

«Ah, Te olete haige olnud! Nüüd saan ma kõigest aru...» Neiu ohkas kaastundlikult: «Kas Te täna õhtul wäga wäsinud olete?»

Reigas jõudis waewalt käia; ta oli juba teist päewa söömata:

«Jah!» wastas ta: «olen tõepoolest wäsinud.»

Neiu Ilwes jäi mõttesse :

«Kui ma tohiksin...» algas ta siis paluvalt :
«see on muidugi wiisakuseta, aga ma tahaks nii wä-
ga... Te olete muidugi paremaga harjunud, —
aga kui Te nii lahke oleksite, ma pakuks Teile klaa-
si teed, herra Kull!..»

Tal oli nii suur himu kuulsat kunstnikku kord lähedalt näha, lähemalt kui ametiõde oma odawa pi-
letiga teda kontsertsaalis wõis näha. Arewusest wä-
risewal häälele lisas ta juurde :

«Ega Te pahaks pannud? Mul pole palju pak-
kuda, — Te wähest olete kuhugi peenemasse kohta
kutsutud...» Neiu näis hilise aja olewat unustanud'

«Neiu Ilwes!» hüüdis Reigas ja surus Ella kätt:
«Ma tänan Teid! Tänan Teid, — Te olete esimene
sõber, kes mind omakasu ega rumala uhkuse pärast
külla ei kutsu. Wõtan Teie pakkumise heameelega
wastu...» Ta andis weel kord neiule kätt.

«Kui lahke Te olete!» pomises neiu Ilwes ja
hakkas waimus kaaluma, mis külalisele oleks pak-
kuda, et teda wääriliselt wõrustada.

Waikides mindi edasi, Ella koduni.

Ulewäl neljandal korral, wäikses walgeks waa-
batud seintega toas tundis Reigas ennast nagu tae-
was olewet. Ta ei olnud iial naise korteris käinud,
teda polnud mitmel aastal enam külla kutsutud, ta
polnud mitmel kuul enam kuuma ahju juures istu-
nud!-. . Jalgu wälja sirutades surus ta ennast korw-
tooli põhja, laskis ennast ümmardada ning oli õnne-
lik. Ta jõi ja sõi nagu näljane kunagi, häbi maha
surudes, wiisakust unustadas; ei märganud sedagi,
et hoolikale perenaisele midagi ei jäänud.

Hiilgawail silmil waatas Ella ta otsa. Korraga
ütles ta weidi nurisewal toonil.

«Te olla palju lillesid saanud täna!..»

«Jah, hea hulga!» sõnas teine toitu puredes.

«Oleksite wõinud ometi ühe õiegi mulle tuua,»
arwas Ella etteheitwalt.

«Ei tulnud meelde. Ma ei hooli ise lilledest
midagi,» wastas Reigas ja määris wõid leiwa peale :
«on neid ka juba liig palju saadud...»

Ta muutus julgemaks ning ülbemaks sel määral, mil kõht rohkem täitus.

«Aga teine kord...» algas Ella.

«Teine kord toon Teile terve koorma!» ütotas Reigas.

Ta tundis ihus mõnusat wäsimust ja peas loidu laiskust. Suurte sõnadega hakkas ta kiitlema; jutustas kontsertidest wäljamaal ja Soomes, kirjeldas austuseawaldusi, mis talle osaks saanud, — näitles nagu ainult täie kõhuga wõimalik ja usklik-aukartlikku kuulajat enda ees nähes... Siis aegutas ta laialt ja tõusis üles.

«Täna, preili Ella, lahke wastuwõtte eest! Pean Teid eluotsani meeles,» ütles ta kummardades: «Elage hästi, head ööd!...»

«Kas tohin loota, et Teid... et Te... jälle tulete?» kogeles Ella.

Reigas tegi laia liigutuse:

«Täna!» hüüdis ta imeliku kõrge häälega: «Tulen niipea kui aega saan! Nägemiseni, preili!»

Kuninglikult lahkus ta. Kergelt ja paenduwalt läks ta koju; ta katsus teel koguni wiistada. Riidest lahti wõtma ta heitis ta sängi.

Perenaine näis aimawat, et Reigas jälle kohata ja kõik ta jutud uuest ametist luuletused olid. Järjest kahtlasem oli ta pilk, järjest kuiwemaks jäi terwitus, kui Reigas hommikuti juhtus teda teretama.

Mida kaledamaks kodune õhk muutus, seda sagedamini tõttas Reigas Ella kambrikesse warjule: seal tundis ta ennast julge olewat kogu ilma ohtude eest, seal rõõmustati tema tulekust ja kurwastati mineku puhul.

Mitu korda oli Reigas walmis oma «pettust» pihtima ja Ellalt tollekordset walet andeks paluma. Aga mida kauem tuwus kestis, seda raskem oli tõtt tunnistada. Tõtt tunnistada, ennast lihtsalt ja labaselt Reikaks nimetada, — kui kogu sõprus ju ainuüksi selle peal põhjenes, et ta «kunstnik», et ta «suur» ja «kuulus» oli... Ei, Reigas ei suutnud kõ-

neleda! See oleks iseenda risti löömine, oleks enda viimase väärtuse mahamatmine.

Mida suurema rõõmuga ta nägi Ellat endale vastu tulewat, mida suurema lugupidamisega ennast kuulawat, mida suurema osawõttega enda käekäiku kuulis küsiwat, seda suuremaks kaswas tema tung hiilgust jäädawalt alal hoida: ühegi inimese silmis enam olla kui põlatud, kuhugi kõlbmata, tööta ori...

Kui kaks nädalat mööda läinud, ilma et Reigas korteri-üüri oleks ära maksnud wõi uuest «kohast» juttu teinud, nõudis perenaine awalikku seletust. Reigase kohmetust näost ja katkenud wastustest weeris ta warsti tõe wälja; siis sai ta wihaseks, wihasemaks kui iial enne. Kolm päewa andis ta õnnetule aega; pärast seda olgu tuba tühi.

Waarudes läks Reigas wälja, surmani wäsinult jõudis ta Ella poole. Onneks oli Ella kodus. Reigas tegi wägise mureta näo, püüdis naljatada, jutustas lookesi kuulsate heliloojate elust (ta oli neid linna-raamatukogus õhtuti lugemas käinud). Ella palus õhtusöögini jääda; Reigas kinnitas, et teda mujal oodatawat, laskis kaua paluda: kunni Ellal pisarad silmi tulid.

Siis otsustas ta jääda, palus «peent» leiba tuua, sest et arstid talle «jämeda» leiwa söömise ära olewat keelanud, jõi teed marjakeedisega ning unustas tüürikeseks oma külma toa, kurja perenaise ja kogu ilma mured.

Enne äraminekut tuli tal meelde, et ta rahakoti koju unustanud; ta palus endale mõnikümmend kopikat laenata — woorimehe rahaks.

«Homme õhtuni; siis annan Teile wõla ära ühes protsentidega!» naljatas ta.

«Mis Te nüüd,» puikles Ella: «see mõni wõlg... Ei ole jutu wäärtki!»

Tänawale jõudes wajus Reigas kõssi ja hakkas jalgu järele wedades pikkamisi minema; laenatud raha eest mõttes ta homme leiba osta ja lehe, et kuulutustest kohta otsida...

Muidugi ei leidnud ta mingisugust kohta. Tänapühkijaks ei tahetud teda wõtta, seks oli ta weel liiga «peenike» oma «herrasriides». Kolmandal päe-

wal wiskas perenaine ta wälja : asjad pilluti wõõrusesse, toa uks käänati seespoolt lukku. Reigas wõis minna, kuhu tahtis.

Ohtuni hulkus ta tänawatel, siis läks Ella poole. Ella ei oodanud teda seekord ; sõbra kahwatut nägu ja klaasiseid silmi nähes, kohkus ta.

«On Teil midagi wiga?» küsis ta. «On midagi juhtunud?»

Reigas ei wastanud. Sõnata wajus ta toolile ning jäi tuimalt enese ette maha wahtima.

«Utelge ometi, mis Teil on!» palus Ella.

Reigas waikis. Korruga purskas ta waljusti nutma.

«Jumal! Te olete kindlasti haige!» - hädaldas Ella: «Teiega on õnnetus juhtunud! Kõnelege ometi!» ahastas ta: «On keegi surnud?...

Reigas wangutas pead:

«Ei!» wastas ta läbi nuuksumiste.

«On Teil... on Teil ehk wargad käinud?» päris Ella.

Reigas noogutas pead.

«On nad midagi kallist ära wiinud?» kohkus neiu: «Wiimati... wiimati Teie wiiuli, Te kalli wiiuli?... usutas ta.

Reigas tõstis pead:

«Puruks on nad ta teinud — mu wiiuli. Puruks, neiu Ella!...»

Uesti hakkas ta nuuksuma.

«Puruks? Ja seda ei saa enam parandada? Ja Te ei saa nüüd enam mängida?...»

Ella kahwatas.

Korruga löi ta käed silme ette, wajus toolile ja hakkas kah kõwasti nuuksuma.

«Ah, herra Kull, missugune kahju, missugune kahju», kordas ta läbi pisarate.

Ta silitas Reigase kätt, põlwitas maha tema ette ja katsus ta pisaraid kuiwatada, kuna tal endal rasked piisad põski mööda alla weeresid.

«Arge nutke!» palus ta: «ärge nutke, ma ei wõi seda näha. Oh, ma ei wõi seda näha!»...

Järsu liigutusega hakkas ta nutja mehe kaelast

kinni, surus ennast kôwasti tema wastu ja sosistas ägedalt :

«Te ei tohi, ei tohi nutta!... Laske mina nutan Teie eest... Wõi nutame üheskoos!...»

«Jah, nutame üheskoos!» wastas Reigas, tõmbas tütarlapse lähemale ning laskis pea tema õlale. Ta südant täitis ärras kaastunne iseenda wastu.

Wäljas rabises lund wastu akent, kusagil kaugel wedelesid ta waesed kalud wõõraste jalus tallata; ulualuseta oli ta ise, õõmajata ning ametita; tal ei olnud kuhugi minna, homselt päewalt midagi oodata... ja ta nuttis purustatud wiili pärast, mida iial polnud olemas olnud.

VI. 1915.

Saatus.

Pilli-Hindreku pool peeti simmani. Pilli-Hindreku kodu oli paatjas-punakas, määrinud telliskiwimajas, milles töörahwa saun asus. Sauna - all keldris oli kahetoaline wõlwitud laega korter, kus ees-toas sauna «leili» oma pojaga ja teises toas woorimehe-poiss Peeter ning Pilli-Hindrek elasid.

«Leili» oli suur ja kondine, alati kõhiw ja läkastaw, punaste pundunud silmade ja wetinud halli näoga eit; ta poeg Andres oli kingsepp. Woorimehe-poiss Peeter oli tüüaka kere ja lühikeste jalgadega mätaskaru, pikkade sasis juustega, mis õletorte meelde tuletasid; ta oli ümberkaudu kuulus laulumees. Pilli-Hindrek oli kiidetud gitarril, harmooniku- ja «simle»-mängija, kellela naabruses ega kaugemalgi tutwuskonnas ühtegi pulma ega pidu ei peetud. Juua wõis Peeter alati; purju ei jäänud ta kunagi; Hindrek ei joonud muud kui kalja wõi «wassi» ehk «limunaati»; aga temale ei pandud seda pahaks: Hindrek oli alati lõbus ja lahke, naljast polnud tal iial puudust, — kuid lapsest-saadik oli ta wigane. Sellepärast anti talle mõndagi andeks, mis muidu mehele poleks andeks antud.

Poisikese-põiwes rikkus raske haigus Hindreku parema jala; ligi kümme aastat sai ta üksnes karguwaral hädapärast liikuda. Hiljem paranes jalg nii palju, et ta karguta käima hakkas, kuigi waewaga. Keha poolest oli ta nigel ja nõrk; luitunud näos wirwendasid üksikud tedretähed. Pruunid juuksed wajusid alati otsaette; juuksesalkude wahelt waatasid rõõmsad silmad alt-üles: Hindrek hoidis pea alati weidi kummargile.

Oli laupäewa õhtu. Esimene, suurem tuba näis

peaaegu tühjana. Ainult laealuse kitsa akna kohal maas oli walge, kujutud linaga kaetud laud ja halliks lubjatud seinte ääres mõned punutud põhjaga toolid. Wõlwitud laest rippus paigutatud klaasiga õlilamp.

Aeg-ajalt awanes üks; tuli külalisi. Seinte ääres toolidel istus juba kümmekond neidusid, poisid seisid; aeti naerdes juttu. Pilli-Hindreki ise kükitas madala kolmjalgse pingi peal ning seadis kannelt häälede. Ohk oli paberossi-suitsust sinakas.

Masaja, wärwimata ahju taga wäiksel järjel istus «ieili» ja kudus willast sukka; Peeter oli tahutupa wiiwa ukse kõrwal püsti, toetas õlaga uksepiida najale ning suitsetas, käed püksitaskutes.

«Wa Sass oma kampaniiga», terwitas ta tulijaid: «Näe, Piibu-Jürka kah!... Kudas käbarad käiwad? Tere, Juuli!...»

«Juuli ikka aga nii plass näost!» tähendas keegi osawõtlikult. «Punane» Juuli oli umbes kuuteistkümne aastane tüdruk, keskmist kaswu, kehast weel arenemata; wahakas-walge, haruldaselt peene näoga ja werewate tõsiste naise-huultega. Tal oiid silledad juuksed ja tumedad haldjasilmad ahtakeste mustade kulmude all. Kitsad käed olid närwiliselt-rahunutud. «Punaseks» kütsuti Juulit sellepärast, et ta helepunaseid pluuse, lindikesi ning paelu armastas, punaseid õisi juustesse palmis ja punaseid helmeid kaelas kandis.

Juuli istus Pilli-Hindreki kõrwale.

«Mis sa nii kurb oled?» küsis poiss.

«Niisama», wastas Juuli: «ega ma kurb ei ole».

Hääl oli wäsinud ja loid; Juuli oli lähedalt kehwa würtspoodniku tütar; laupäiwiti oli poes alati palju tegemist: alles praegu, istudes, tundis Juuli, kudas tal jalad pikast seismisest ja sekeldamisest wälutasid.

«Tee rõõmsam nägu!» palus Hindrek.

Juuli naeratas nagu lapsele headmeelt tehes.

Teispoolt lauda kajas wali naerulagin — nagu koopa põhjast. Seal wäänles paks ja lihaw tüdruk naeru-krampides: walge peaga ja suurte läikiwate kõrwarõngastega Moosi-Miralda, Peetri tulewane,

nagu mõned rääkida teadsid. Wõib olla, et rääkijatel õigus oli: Peeter polnud just rahata, Miralda oli koguni rikas: ta isal oli käidawal kohal wana raua kauplus ja emal «pesukoda». Miralda ise ei tarwitsenud midagi teha; ainult ehtis ennast, käis kinos ja pitspaillidel, mõnikord «Lennukis» wõi «Pandoriinis».

Pikkamisi raugesid Miralda naeruhood; tõrjuwalt käega liües pööras ta poistele selja, kes nähtawasti uute naljadega tahtsid teda põrutada.

«Hindrek, pane pill hüüdma!» käskis ta mängumeest, kes alt-üles Juulij poole waadates aeglaselt kandli keeli põnksutas.

«Wõib hüüdma panna ka!» wastas Hindrek. Ta pani simli kõrwale ja wõttis põranalt gitarrit. Nagu otsides ja kobades käisid sõrmed paar korda üle keelte, siis hakkas wiis kiiresti seiguma: oli tutaw moodne tantsu-wiis; aga Hindrek mängis seda oma moodi — nagu ta kõike oma moodi armastas mängida, olgu takti muutes, olgu wiit rikkastades ning teisendades.

Jutu-sumin katkes. Põlenud paberossi-otsad wiisati ahju taha nurka. Poolpõigiti kummardades — parem küünarnukk terawa nurgana ette käänatud — kutsusid poisid neidusid tantsule. Tõrjuwalt naeratades wõi häbelikult wiiwitades ehk ohates nagu sunnitud töö eel, wõtsid tüdrukud pakkumise wastu ja tõusid aeglaselt üles. Ainult Juuli näolt paistis wõltsimatu rõõm ja warjamata heameel; naeruwine suunurkades, astus ta kellegi kirju kaelusega poisi kõrwale, kummardas kergelt ja paenduwalt ning wiskas pea kuklasse.

Seda liigutust oli Hindrek walmis ikka ja jälle waatama. Ta ei tundnud ilmas midagi ilusamat sellest toredast, julgest ja wabast liigutusest, millega Juuli — enam kui ilu ning ehete-kirewusega — kõigist teistest tüdrukutest lahku läks: midagi wõimsat oli selles liigutuses, midagi suursugust nagu igas ta sammus, igas astes, kas ta kõndis wõi tantsis. Kergelt, peaaegu maha puutumata, keerles ta teiste seas: nagu tuule murtud punane magunaõis raskete wihkude ja nabrade seas; ei: nagu

punane tulesäde haallide haamrite ja raudlattide hulgas, mõttes Hindrek, wiit kiirustades: kui ta midagi tõsiselt ihkas, siis võimalust — kord elus ise Juuliga tantsida; aga temast ei olnud tantsijat! . . .

Tantsiti kaua, wäsimuse ja hingetuse ni: kuni tüdrukud uimaselt seinte weerde toolidele wajusid, — lõõtsutades, näod punased ja niisked. Siis panid poisid uuesti paberossid suitsema, Hindrek sõrmitses jälle tasakesi kandli-keeli ja Peeter hakkas ukse najale toetades ümismema:

«Urädnik löi jalaga wastu maad: karabants!

«Oh üttele, kas oled sa sulipoiss Ants? . . .»

«Laula midagi mõistlikku!» nõudsid neiud: «Mis sa sellest lora-laulust ümised! . . .»

«Et üttele nüüd meile, kus panid sa raha,

«Ehk muidu wast hakkab su seljaksel paha. . .»
jatkas Peeter üksluiselt:

«Ei ole mul wenniksel midagi karta,

«Mul õlade küljes kaks tugewat wänta! . . .»
põrutas ta siis, pihta sirutades.

«Wõiksid midagi paremat laulda jah», tähendas Juuli pool-käskiwalt.

Peeter kehitas õlgu, nagu pitsitaks teda kuub, ja pistis käed sügawamale taskutesse.

«Mida siis? Mis asi see mõistlikum ja parem on?» küsis ta läbi hammaste. Kõneleda Peeter ei armastanud: ta laulis wõi oli wait; isegi juues waikis ta tundide kaupa.

«Ukskõik, mida!» palusid neiud: «laula aga, Peeter!»

«Nüüd jälle ükskõik. . .» urises Peeter heasüdamliku karuna: «kui hakkaks ükskõik mida, siis poleks ühti enam ükskõik. . .»

«Kas see on see wana Ann? . . . algas ta siis, iga sõna üksikult rõhutades.

«Jah, see on see wa . . . na Ann! . . .»

«Kas see on see kohwi kann?»

lausus ta weniwalt edasi:

«Jah, see on see koh-wi . . . kann! . . .»

Akki pead kuklasse wisates jatkas Peeter karmasti:

«Wana Ann! Kohwi-kann!

«Kuu-wal-gel ööl. . .»

«Mi-ne a-ga

«Re-de-li-ga

«Pöö-ningul-le —»

Kuulajad wõpatasid.

«Sest sinu Man-nike

«Ootab ju sind! . . .»

lõpetas koor pühalikult. See oli üks armsamatest lauludest, mida ikka heameelega kuuldi.

«Wana Ann, kohwi-kann», jatkas Peeter:

«Wiina-waat, tobra taat,

«Kuu-wal-gel öö-l. . .»

Salmid argnesid, kaswasid järjest pikemaks. Haal paisus, liikumata seisis laulja paigal, nagu rahulik ja külm. Tubaka-suitsu tihenedes näis ta ikka ebamäärasemaks muutuvat, kaugenewat, sulawat. Iga salmi lõpul põrutas koor, järelest enam waimustudes, lõpulauset.

«Kas . . . see on . . . see sea . . . sink?» alustas Peeter uut salmi, iga sõna wenitades otsatuseni:

«Jah, see on see see-a sii-nk!

«Kas-see on-see hөө-wel-pink?»

«Jah, see on see hөөө-wel-pii-nk! . . .»

Kuulajad pidasid hinge kinni, kui Peeter nobedasti lõpu poole hakkas ruttama:

«Sea-sink, hөөwel-pink,

«Paja-sang, heina-hang,

»Wiina-waat, tobra-taat,

«Kohwi-kann, wana Ann,

«Kuu-wal-gel öö . . . l . . .»

Silmad wälgatasid:

«Mine aga . . . redeliga . . .»

«Pööning-ulle»,

kiirustas laulja.

«Sest sinu . . . Man-nike

«Oo-tab . . . ju . . . si-nd . . .»

lõpetas koor.

Wiimane salm kõlas sumbunult nagu katte alt tasa wälja kostew kumin; peaaegu hellalt lükkis Peeter ikka uusi sõnu ritta — ja Hindreku kandlist tuli waewalt kuulduw kaasmäng: nagu sügise-

ne tuule-undamine plekk-katusel wõi poollagunenud wabriku-korstnas.

«Kuu-wal-gel öö-l!...» kargas koor wiimast korda sekka; ühisel jõul weeresid laulu lõpusõnad läbi toa, põrkasid wastu pakse seinu ja madalat wõlwitud lage, kajasid kõlinal aknaruutudelt ning ühinesid möödasõitwa woorimehe wankri mürina ja hobuse kapjade laginaga.

«Nüüd midagi kurba!» palus osa tüdrukuid kui waewalt oli lõpuje jõutud. Teised aga tahtsid tantsida.

Hindrek wõttis harmoniku jalge eest maast.

«Kitajanka!» nõudis Juuli. Hindrek algas.

Harmonik — see oli koguni midagi muud kui gitarr: tusedalt, nõudwalt, käskiwalt sundis ta tantsijad oma meelewalda, pani silmad hiißgama, näod lõkendama, konsad paukuma. Isegi wettinud «leili-eit» ahju taga tõstis pead ja pani sukawardad käest... Hindrek tundis, kudas ta endagi näkku werd walgus ja wärin keha läbistas.

Juuli silmad pildusid sädemeid. Hindrek ei raatsinud pilku temast pöörata, — lõõtsapilli sundel tülles ja minnes, kummardades, keerledes ja kontse maad wastu kõpsutades, kehastas Juuli iga heli wälkuwaks, punetaw-heledaks elu-awalduseks.

Uhe wiisi teise järele mängis Hindrek, pea-aegu wahetpidamata, tantsijatele puhkeaega andmata; pilliga sundis ta neid hüppama, hõljuma, läbi-segi sõeluma, kuni põrandalt tõusew tolm nad läkastama pani ja põrutusest wankuw lamp laes pak-sult suitsema hakkas. Tagumise toa uks oli am-mugi laiaili lehti tehtud; kuumuse tõustes awati ka wööruse-uks.

Wäljast tuli ühes külmaga hapu kapsa ja kopitanud kalja kibedat lõhna: kojast seisid sauna kalja-tõrred, kuhu järjest kuiwanud leiba ja wett linnastele ja taarile jätkuks juurde lisati.

Hall kass hiilis näugudes kojast sisse; tüdru-kute undrukute-sabad peksid talle wastu pead, paar korda komistati üle kassi kere, kuni ta wingudes jälle kotta tagasi põgenes. Tantsijad ei näinud ega kuulnud teda, ei tundnud tolmu-kibedust ega suitse-

wa lambi karmu-haisu. Wiimaks äratas kalja lõhn nad ükshaawal uimastusest:

«Juua tahaks!» hoigas keegi.

«Tõepoolest, juua kuluks ära!» tõendasid teised.

Akilise hooga lõpetas Hindrek pillimängu ja pühkis higi näolt. «Leili» läks janustele taari tooma.

«Sauna-timpud peaks ka kalja juures olema!» naljatasid joojad, kui esimesed söömud ahnelt olid alla neelatud: «sauna-kaljale peale hammustada».

«Timpud kuluksid marjaks ära!» arwasid neid: «köht päris tühi».

Hindrek wiskas taskutest paar peotäit pehmeks läinud präänikuid ja «näkkisid» lauale: keegi tõmbas põuest poole teeworsti. Peeter tõi leiba ja noa. Paar poissi jooksid wälja: «wassiputkast» kompwekka ja saia otsima. Kuuldus naer, wäsinud nägudel õõgus puna, silmad häilisid.

«Nüüd algab pidusöök!» naljatas Hindrek, üles tõustes. Ta sirutas liikmeid ja läks longates teiste seka.

Oli wihane sügise õhtu, kui Hindrek Juulile armuawalduse tegi. Mõlemad seisid madala wõlwitud wärawa all tuulewarjus, waatasid wilkuwa laterna-tule paistel teineteisele silma ja kõnelesid suurest, ilusast, pilwita tulewikust. Mööda sõitwad woorimehed paiskasid neile pori-pritsmeid näkku; aga nemad ei märganud midagi, õnnelikud olles: noorte ning lootjatena õnnelikud.

Tuttawatest ei uskunud esmalt keegi, et wigase ja waese armuühendusest midagi «wäija tuleb» seda ühendust kuigi kauaks jätkub. Hindrek ja Juuli ei hoolinud inimeste arwamistest; kewadel mõtlesid nad pulmad teha.

Wabal-ajal — enamasti pühapäewa-hommikuni — tuli Juuli Hindreku poole. «Leili» oli sel ajal pojaga kirikus, Peeter magas wõi hulkus kusagil ehk istus ees-toas, armastajad segamata.

Haiget jalga järele wedades ja wilistades käis

Hindrek taga-tuba mööda siia-sinna, riputas mõne tooli-korjule unustatud riide-tüki naele otsa, koristas keset põrandat jäätud saapad woodi alla. Siis keetis ta ees-toas ahju-suu ees kükitades plekk-trumliga kohwi.

Juuli poolt olid saiad: isa teadmata tõi ta need poest. Kohwi juues kõnelesid Juuli ja Hindrek asjalikult oma tulevasesest kodust; arutasid, mis tingimata tarwis oleks osta ja milleta esialgul väga hästi võis läbi saada. Kõige suuremat muret tegi riiete-kapp, Hindreku alatine unistus. Juuli hingas kergemalt, kui Hindrek wiimaks kapi ostmise soovist loobus, nähes et raskepärase perekonna-majapidamise-algosa muretsemine lõpulikult võimatu.

«Oled ikka mõistlik poiss!» kilitis Juuli: «Mis see riiete-kapp siis õige ära ei ole? Ma teen sulle kirjust riide-tükist niisuguse «kapi», et hoia alt. Riputame su sabakuued ja sater-pinsakud punasekirju sitsiriidest kardina taaha ja käib küll...»

«Mis nüüd minu saterkuubedest rääkida», naeris Hindrek: «Aga prouakese pitsid ja satsid tolmuwad kardina all ära. Kapp oleks ikka nagu kindlam».

«Ega need pitsid ja satsid nii õrnad ei ole!» waidles Juuli: «Söö weel see kringel ära, muidu kuiwad päris kokku; näe, kael sul nagu niit».

«Wõi sa ise parem oled?! Omal hing paelaga kaelas... käed just kui kana-koodid».

«Küll sina söödad mu käed paksemaks», pilkas Juuli.

«Muidugi et söödan. Ega me muud ei hakkagi sööma kui weri-worsti ja sealiha...»

«Ja joome sula-raswa peale.»

«Neh. Ja pärast söömist sõidame tõllaga patseerima.»

«Ikka nagu herra ja proua kunagi.»

Hindrek ei mõistnud Juuli otsa waadates iialgi, mis seda ilusat tüdrukut sundis temale lombakale hea olema. Juuli ei mõistnud eemal olles wahel isegi, millega lonkur Pili-Hindrek teda paelas. Aga poisiga ühes olles tundis ta, et tal ilmas mujal kodu

ei olnud, kui selle wigase, rõõmsate silmadega narri juures.

«Mängi midagi», käskis ta.

Hindrek waatas talle mustjate, salkude wahelt atkulmu otsa ja sõnas, silmadega naerdes :

«Kas wõi kolme häälega!..»

Ta wõttis suupilli hambu, paigutas gitarri põl-wedele ja simli jalge ette maha ning mängis kõigel kolmel pillil korraka. Ehk ta asendas kandli selja taha ja mängis nii; siis mängis wahelduseks jalga-dega harmonikut.

Juuli kuulas ja waatles ta nägu.

«Sa oled päris ilus poiss,» arwas ta wahel uuri-walt: «kui su silmad nii juuste sees poleks.»

«Ega maksa liiga ilus ka olla,» wastas Hindrek, gitarri seinale riputades ja kõlkuwal riistal waltsi kõlistades. Ise wilistas ta wiit kaasa.

«Oled ikka narr küll,» tähendas Juuli.

«Pole sa ise ka parem!»

Nii läks pühapäine hommiku-pool harilikult möö-da. Ohtul oli Hindreku kodus jälle simman, ja Juuli tantsis uimastuseni. Aripäiwil tehti tööd.

Talwel, toomapäewa ümber jäi Hindrek haigeks. Kolm nädalat waakus ta elu ja surma wahel, üle ka-he kuu lamas haigemajas. Kui ta wiimaks paranes, oli ta teenistuse ning peawarjuta; lisaks warastati tal haiguse ajal uur ning paremad riided ära, nii et pantigi panna midagi ei olnud.

Juuli andis oma tagawara-korjanduse peigmehe-le, siis hakkas ta õhtuti isa järelt poe-laekast wargi-le: ükskord pidi ju Hindrek õmeti koha saama, siis oleks kerge neid «wõlgu» tasuda. Kuid kohta ei lei-dunud; selle asemel tabas wihane isa koduse warga kuriteolt ja kihutas jalamaid minema. Nüüd olid mõlemad leiwa ning ulualuseta.

Juuli leidis küll peagi lapsehoidja-koha kellegi kehwa, suure perekonnaga ametniku juurde, kus ta peale laste hoidmise ka tube koristama, turul käima, pesu paikama ning õhtuti puid üles neljandale kor-rale pidi kandma; kõike seda näruse palga ja poo-

liku kõhutäie eest. Ränga töö tagajärjel hakkas ta paari kuu pärast kõhima ja mitmesuguste walude üle kurtma; aga kohta käest anda ometi ei targenud.

Hindrek oli meeleheitel; ta oli wiimaste saabaste tallad läbi kulutanud, teenistust otsides; riided narmendasid ja näljases näos põlesid silmad; palawikuläikes. Kes andis räbalais wigasele tööd, kui terweid ja tugewaid küll oli? (Ta katsus tänawail kerjata; aga sai hurjutada, kuna teistel — ameti poolest kerjustel — raha panka wiimiseks jatkus. Ta katsus warastada, kuid sattus politsei kätte ning mõisteti wangi...

Kui ta jälle wabanes, oli töö leidmise lootust weel vähem. Wiimse hoobi andis teade, et nüüd ka Juuli kohata oli: teda lasti «kangekaelsuse» pärast lahti, — sest et tal jõud puudus endiste kohuste liiksaks weel pesu pesta ning rullida. Kõhides ja läkastades jutustas ta Hindrekule oma häda; ta oli nii nõrk, et waewalt weel jalgel seisis.

Oöseks jäid mõlemad Juuli endise pererahwa külma pesukööki, mis ilmatu suure neljakordse maja keldris asus. Pesuköögi kohal oli kingsepa töökoda ja kõrwal elas kojamees oma naisega. Pidi tasa olema, et keegi ei kuuleks ega õnnetuid sellestki wiimsest pelgupaigast wälja kihutaks.

Kummuli käänatud pesu-päli põhjal kirjutas kumbki oma wanematele jumalagajätte-kirja: Hindrek maale, wanale halwatud wallawaesele-emale; Juuli isale, kalgi südamega poednikule linnas. Siis kustutas Hindrek pühkmekastist leitud küünlajupi, mille walgel nad kirjutanud, ning awas gaasi-kraani. Must pesu kimbule istudes jäid nad wabastust ootama, kõwasti teine teise ümbert kinni hoides. Ei maksnud kauem waewelda. Nüüd pidi kannatustele ots tulema... Tuimalt wahtisid nad pilkasesse pimedikku; kuulasid ükskõikset, kudas rasked weepisad niiskest wõlwitud laest maha porisele põrandale tilkusid. Pea kohal kopsis kingsepp tööd tehes, keegi läks jalgu järele wedades aknast mööda.

Juuli tõmbas punase narmendawa rätiku kindlamini piha ümber.

«On sul külm?» küsis Hindrek.

«On sul ka? Tule, ma annan poole rätti sulle, siis on soem...»

Kojamehe toast kuuldus lapse nutt. Jälle läks keegi aknast mööda.

«Tea, kes seal kolab?» pomises Juuli: «Hilja juba... Ega see väga walus ole?» küsis ta äkki.

Hindrek surus ta enda lähemale. Kumbki ei kõnelenud enam. Silmad kinni, ootasid mõlemad.

Akki kõmas midagi, Hirmsa kärgatusega langesid müürid mõlema ootaja üle kokku; klaasid lirisid, kusagilt kostis kõle karjatus, — see oli wiimne, mis nad kuulsid. Meelemärgusele tulid nad alles haigemajas, mõlemad raskete sügawate haawadega näos ja kätel, kogu keha walgetesse sidemisse mähitud. Neid kästi waikida, nende küsimistele ei tahetud wastata; lubati kõik ütelda, kui nad paranevad. Aga nad ei suutnud teadmatuses püsida, nõudsid järjest seletust, kuni wiimaks nende pealekäiwat soowi täideti.

Mis oli juhtunud? Kuna Hindrek ja Juuli musta pesu pambu otsas päästjat oodates istusid, tundnud kingsepa naine ülewal kitsas köögis unest ärgates wänget wõõrast haisu. Ta arwanud selle esmalt mehe töötoast tulewat; aga uks oli wahelt kinni. Naine pööranud wäsinult teist külge ja katsunud uuesti uinuda; kuid uni ei tulnud, õhk muutunud ikka raskemaks; kärsitult tõmmanud ta tikust tuld, et lampi põlema süüdata... Siis kaotanud ta meelemärguse. Temagi ärkas alles haigemajas; mees ja neli last olid rusude alla surnud.

Plahwatus, mis gaasi põlemasüttimisest tekkis, oli nii tugew, et hoowipoolses majas hulk wäikseid esimese korra korterid alla keldrisse langes; isegi tänawapoolne hooneosa sai raskeid wigastusi. Ule kümne inimese hukkusid kohe; haawatutest surid paljud järgmistel päiwil. Pesuköögi akna alt leiti tundmata mehe werine keha: riiete järele otsustades oli see Juuli isa, kes parajasti oli tulnud tütart koju tagasi kutsuma. Ka Juuli leiwawanemate keskmine tütar oli surnud, — ta wiibis õnnetuse puhul kojamehe kambris ning sai ümber kukkunud kapi nurga-

ga purustawa hoobi pähe. Kojamees ise ja ta pere jäid terveks.

Kui «punane» Juuli ja Pilti-Hindreki kõik teada said, ei wajunud nad minestusse ega hakanud karjuma. Kannatused, millede käest nad tahtsid pääseda, ei olnud lõppenud, — weel suuremad piinad olid neid ootamas. Waikides läksid nad neile wastu.

1916.

Dagobert Jonatan Änilane.

Laada-elu oli täies hoos; piki awarat platsi neljas reas mitukümmend laudonni puldan-katustega, katustel k' rjud l' pukessed. Walendawate wärwimata laudadest onnide wahel sõelus ja tungis ostjate-woog, tõukles, sumises, rüseles, naeris ja käratses kaupa hinnates; õhk wirwendas kärast, koerte haukumisest ning müüjate hõikamisest. Igamees meelitas oma poole, igähel oli oma ostjate-ring.

Perenaised seisid murdu plekksepa-töö ja sawipottide lasude ümber; noori tüdrukuid paelas lõhnaõlide, seepide, lintide ning eredate riiete hulk; poisikesed proowisid suupillide häält wõi katsusid piipude kõwadust. Lapsi seisis murdu maiuste- ning mänguasjade wirnade ümber. Mida agaram kaupmees, seda suurem oli murd.

«Astuge ligi, astuge ligi!» hõigati igalt poolt: «Odaw ja hea! Pool muidu, pool raha eest!»

«Iga asi wiis kopkat!» pasundas jämeda punase kaelaga «Ameerika» ärimees: «Iga asi wiis ja kümme kopkat! Kõige uuemad uudised. Kes mööda läheb, see kahju saab!»

«Anna!! Maria!!» kutsus wõietud peaga noor- mees helkiwaid siidpaelu lehwitades ja pitsi-rida- sid kohendades: «Anna!! Maria!! astuge ligi, as- tuge ligi! Siin on pitsi ja satsi, siidi- linti ja wiiuli winti! Siin on ane kooti,» hõikas ta, häält kõwendades: «ja pilli nooti! Siin on arm- panti ja elewanti! Astuge ligi, astuge ligi!..»

Pikas reas seisid walged kiwi-elewandid kaup- luse letil — suured eel, järjest wäiksemad taga ku- ni tillukesteni, — tugesid jämedaile jalgele ning lasksid pikke lonte rippuda:

«Ostke elewante! Elewant toob õnne!» rõkkas kaupmees: «Noormees neiule ja neiu peiule, — ostke elewante! Hind on odaw ja kaup tubli...»

Keset laada-platsi asus kirjuks maalitud lõuendseintega palagan. Ukse kohal oli silt:

«Aruldaste ilma-asjade näitus».

Luitunud punane eesriie warjas sisemust uudishimulise poisikeste-karja silmade eest.

Eesriide taga awanes kütüniatoline lage ruum; pea kohal helendasid katuse sarikad; walgust andis rida petroli-lampe. Pika ja kitsa leti peal puhkasid klaaskastides «aruldased ilma-asjad»: rida pealuid, ahwi- ja inimese-kondikawa; täistopitud krokodilli-poeg; roostetanud mõõgad, punased mantlid ja muud pleekinud kirjud hilbud; rida kips-kuje. Seintel rippusid puurid paabude ja paari waresega nukas maas pesitsesid kodujänesed; lae all ronis ahw mööda sarikaid.

«Waarao mõök Egiptusemaalt», seletas «muuseumi» omanik waatajate-kogule laulwalt: «Punase mere põhjast leitud!.. Krokodil Niiluse jõest, kole ja werejänuline loom, rändajate kohutaja; pikkus saba peani wiis jalga, peast sabani seitse jalga; kokku kaksteist jalga!.. Napoljoni pealuu kümne aastaselt, Napoljoni pealuu kahekümne aastaselt, Napoljoni pealuu kolmekümne aastaselt, Napoljoni pealuu...»

Keegi hakkas wägise naerma:

«Mitu pealud sel mehel õige oli!»

Seletaja wihastas:

«Naerda pole siin midagi, — kes waadata ei taha, wõib minna!» sõnas ta pahaselt ja laulis edasi: «Napoljoni pealuu neljakümne aastaselt, Napoljoni pealuu wõiekümne aastaselt, Napoljoni pealuu pärast surma...»

Seletaja oli alles noorewõitu mees, aasta kolmekümnene, imewildaka ja kõweriku kehaga, nagu tegija käes poolwalmina rikki läinud sawikuju. Pikad ahwi-käed peente sõrmedega tegid ala'asa wõikaid ämbliku wõrgu kudumist meelde tuletawaid liigutusi. Kollakad silmad kiilustasid nagu kassil; nagu

oli hall, lühikeste juuste lähedalt mustjaspruun ja wõidunud.

«Tseesari sõjakuub, wana-aja kangelase mälestus! Uhe ausa ja kõrgest soost rüütli-proua tanu ja kaela-ehe! Rooma kardinaali müts! Ahwi luukere ja selle kõrwal inimese shkelett!»

Uhetooniliselt-laulwal ja sumisewal häälel eietas mees oma seletust, silmad poolkinni, näol unew ilme.

See oli Dagobert Jonatan Anilane, endine ülikooli-teeneter, kes heal tujul sellega kiitles, et ta «isikliselt» enam kui ühte professorit tunneb ja mõnest rumalast üliõpilasest «pea-jagu targem» on.

Pärit oli Anilane ülikoolilinnast, mille peaaegu ta üpris uhke oli. Ta isa oli kojamees ning ema peenemate sakste «passija»; kaks aastat oli Dagobert Jonatan omal ajal koolis käinud.

Tema esimeseks ametiks oli herrastele Muru-Tõnise pallide kätte andmine mänguplatsil. Kahe aasta pärast astus ta lõhnaõli- ja seebi-kauplusesse jooksupoisiks. Hiljem oli ta sildi-maalri «antlangriks», siis habemeajaja õpipoisiks; aasta pärast katkus ta rätsepaametit õppida, asus siis piimapoodi müüjaks, oli kolm kuud päewapiltniku uksehoidjaks, pool aastat «nurgameheks» ja poolteist aastat ülikoolis teenriks.

Pärast seda ei tahtnud ta enam kuhugi ametisse astuda, waid otsustas «wabaks kunstnikuks» hakata. Uheks eneseawalduseks uues kutses oligi «aruldaste ilmaasjade» kogu. Et selle kaudu raha teenimine aga ainult laada-aegul wõimalik oli, hakkas Anilane harilikul ajal muud äri ajama: ostis ning müüs wana kraami, — riideid, piita, kalusid, lampe, raamatuid ja muud.

Kõige selle kõrwal aga oli Dagobert Jonatan Anilane l u u l e t a j a.

Ohtu. «Aruldaste ilma-asjade kogu» kassa-sisu oli loetud, ohtu-eine — peenleib ja kolm silmu-kala — söödud. Dagobert Jonatan puhkas.

Ta koduks oli katuskamber, mille laealusest ak-

nast kaks korstna-otsa ja naabri-maja tulemüür paistid. Akna all oli roosa kuiwatuspaberiga kaetud wärwimata laud. Peale selle oli toas raudsäng, kaks tooli ja punaseks waabatud köögi-kapp wana kraamiga. Kapi peal asus priimus, ja kapi kõrwal maas seisis weepang, kolm lampi, kaks peeglit ja tühi pildiraam. Priimusel oli Dagobert parajasti teed keetnud; nüüd rüüpas ta pikkamisi kuuma wedelikku, hammustas suhkru tükist raasuke si kõrwa ning mõttes.

Tal oli nimelt uus luuletus walmis saanud, mida ta edasi-tagasi käies wahete-wahel deklameerida katsus. Luuletus oli järgmine :

Kewadel.

Laias laanes laksutab laulu
 Oitseisel õiskap öösel Oöpik
 Inimese ilu ihaldaw Igawik
 Waljult wangistap wainulise walu.

Kadunud kannist kaunimast Kallist
 Arutu armastusest arwukad armid
 Kaowad kahwatawad Karistused karmid
 Alba aawawast aldiast allist.

Leidup looduses lopsakas lootus
 Uhkest Unistusest uuendap usu
 Muudap musta mure musu
 Ohatlep oigawa ohkawa ootuse.

Kewade keeru'ap kenamaid keelesi
 Kauga kaebawa kawaka kandlele
 Oikap eledalt elkawa elidele
 Mettip me meeltheitjaid Meelesi.

Olgugi, et wäljas mihkclipäewa aegne tuul undas, oli Dagobert Jonatanil seda luuletust lugedes ja deklameerides väga kewadine tundmus. Midagi ebamääraselt-ilusat ja ähmaselt-suursugust näis luuletuses helisewat; ta wördles seda teiste, trükitud luuletustega — neid oli ta laual mitu kogu —, kuid ei leidnud ainustki, mis talle nii oleks meeldinud kui see «Kewade».

Seinast-seina kõndides ja wahel klaasist jahtuwat teed rüübates kujutas Anilane tahtmata oma «Kewadet» trükituna ette. Tõepoolest, miks ei wõinud tema luuletused trükiis ilmuda nagu teistegi omad? See mõte oli tal ennegi olnud, aga iial ei kipitanud see nii pealetükkialt südames kui täna. Anilane ihkas midagi enam kui wanade asjade müümine ja laada-palagani omanik olemine; ta ihkas midagi suursugusemat, peenemat. Ta tahtis udu-selt-ilusaid üleelamisi teistele awaldada; tahtis, et teisedki tema «Kewadet» imestaks. Dagobert Jonatan Anilane ihkas luuletaja kuulsust ning au.

See iha oli teda kihutanud ühest ametist teise, kusagil rahuldust leidmata. See soow oli teda sundinud — enda seesmist üleolekut aimates — igalpool ametiwendadest eemale hoidma ning labaste inimeste seas igawust tundma. «See igatsus oli teda kihutanud «aruldaste asjade kogu» asutama, kus midagi ebaharilist, mittetawalikku wõis esitada, kus luitunud närudest wõis luua muinasjutulisi pettepilta ja ennast ning teisi wilkeks joowastada kaugete imede warjude ning wõõraste maade kajade kaudu.

Anilane kõndis ja mõtles. Igatsusest wallatuna istus ta roosa kuiwatuspaberiga kaetud laua juurde, wõttis puhta poogna ja kirjutas «Kewade» ümber. Siis wõttis ta pikkamisi weel teise poogna ning algas «Sõnumitooja» toimetusele kirja.

Kolm korda pidi ta algama, enne kui kirja walmis sai; siis kujunes see järgmiseks:

W. a. i.

Mina üks tugewamatest Eesti soost tõusnud arwan Kui mitte ei Eksi — kes midagi suurepäralise waimu andega Noormees — Kes eneses suurt luule andi

Tunnep olewad.

Kes rahwa üleüldise meelega ühendamise ja eakäe käigu eaks midagi Wõiks korda saata...

Sest ma arwan kui seda nii kaua katte all saab peidetud sellest ei tuleks ka midagi Kasu — minu ees laual seisap praegu Paremate Eesti luuletajate Onne soowi luuletuste aalbum. Nagu sellest nimest

näha siis wõip ka selle sisust midagi kaunis head leida —

Siis ütlen selle kohta mina Wõiks niisuguseid töösid palju Korda saata sest praegu mis mul alles peas ja Paberile pandud — ma arwan kui ma mitte ei eksi wõiks küll Meil aja rahwale meele lahutuseks olla.

Ja siis lõpuks palup weel see waimuannetega Noormees kell küll wäike kooli aridus on kuidas oleks wõimalik oma Töösid kõigē rohkem ehk kergem awaldada ja rahwa Sekka s a a t a.

Teie alandlik
Dagobert Jonatan
Hänilane
ehk warju Nimega
Roosiõis.

Kirja pani Dagobert Jonatan ühes «Kewadega» tumbrikusse, kirjutas «Sõnumitooja» aadressi peale ning wiis samal õhtul postkasti. Siis heitis ta mägama.

Hommikul oli ta juba warakult jälle laadal ning seletas uudishimulistele «aruldasi ilma-asju:»

«Paabukoi, kõige targem lüind ilmas! Kodujänes, poegib igas-kuus, kasulik liha'loom, nahk kõlbab kasukateks ja kraedeks! Ahwi luukere ja inimese shkelett! Hüään, kõrbe kiskja! Napoljoni pealuu kümne aastaselt, Napoljoni pealuu kahekümne aastaselt, Napoljoni pealuu kolmekümne aastaselt, Napoljoni pealuu enne surma!...»

Wäljas käratses ja sumises rahwa-parw. Kaupmehed kiitsid wõidu endi kaupasid.

«Astuge ligi! Astuge lähemale!» hõigati igalt poolt: «Hea ja odaw! Odaw ja hea! Esimene sort! Tubli ja tulus! Tore ja tobra! Astuge ligi, astuge ligi!»

Unewalt eietas Anilane oma seletust ning mõtles salaja «Kewade» peale nagu peig mõrsja peale mõtleb: täis õnne ning uhkust.

1916.

Reisija.

Wana kolmanda klassi wagun wabiseb ja naksub teekäänakutel, rattad mürtsuwad ja kõlksuwad ühetasaste waheaegade järele. Ahmaste akende taga walgatawad üksikud sammaldanud katustega taluhooned, punatab wahel sügis-ruuge pihelgate-salk werewate marjakobaratega. Siis algab soine, roostetanud mätastik.

Wagun on rahwast peaaegu täis. Kõrgete munakujuliste mütsidega talunaised istuwad paksudesse suurrättidesse mässitult muna-korwide, wõipüttide ja mitmesuguste kimpude ning pampude wahel. Ranna-eided toetawad käsipõsekil suitsu-räime korwidele, parknahka-pruunid näod pool-unised, riiejes kala hais. Hallides kuubedes maa-mehed tossutawad piipu wõi ajawad isekeskis juttu. Paar linna-emandat wõrustawad teineteist wõileibade ja külma kohwiga. Waguni-otsast kuuuidub lapse-nutt.

«Aa-papa! mis jaam nüüd tuleb?» küsib walgesinise joonilises sitsi-kleidis tütarlaps wanapoole mehe't, kes aeg-ajalt tüükalist lõuga siludes akna juures pingi-nurgas istub. Tütarlaps seisab maas põrandal wana põlwele wahel ning waatab aknast wälja.

«Nüüd tuleb pooljaam», wastab wana kõikteadja näol: «Peatus üks minut. Kiirrongid ei peata».

«Aa-papa! Kas pooljaam on vähem kui jaam?» küsib tütarlaps.

«Pool-jaam on vähem. Pool-jaam on — ütleme — niisama, tühi asi; ei maksa seisma jäädagi...»

«Jaam on suurem», lobiseb tütarlaps: «ja puhwet on kõige suurem».

«Ja. Puhwet — see on koguni teine asi. Pea-

tus : kakskümmend minutit. Rahwast murdu. Uusi sõitjaid tuleb . . . teised lähewad maha. Tegemist, enne kui kõik jonele saad».

«Tapa on puhwet?» küsib tütarlaps, näpu-ot-saga ähmasele aknale rõngaid joonistades.

«Tapa on puhwet, Millikene. Ja sõlm. Üks tee läheb Riia poole, teine Peterburi».

«Seal tuleb ümber istuda?»

«Ja. Kui, ütleme, õhtuse rongiga Tapale tulled ja Riia poole tahad sõita : Tartu, ütleme, wõi Walka — siis pead kaks tundi ootama. Umberistumine ! Oösise rongiga saad otse Riia poole».

«Aga Peterburi ei saa?»

«Ei. Siis pead Peterburi rongi istuma. Wõi ootama : jälle ümberistumine».

«Kas Peterburi on suur?» küsib Milli.

«Peterburi . . . seal on Balti waksal, Nikolai waksal, Soome waksal. . .»

«Aa-papa ! mis majad need on?» hüüab Millike wahele-sõrmega wälja näidates.

«Need? Ei tea. Muidugi majad. Warsti tuleb jaam. Sealt paistab torn, näed : see on Anna kirik. Ja metsa taga ongi jaam».

«Puhwet?»

«Ei, Niisama. Wiis minutit.»

«Aa-papa!» küsib tütarlaps : «On sul nüüd heameel? Me oleme nüüd päris reisijad, üks ole? Sina ka? Eks ole?»

Wana silmis helgib naeratus, nagu läheb muheldalt kortsu.

«Ja. Kakskümmend wiis aastat olen sõitnud. Aga täna olen esimest korda inimene, reisija. Ja . . .» Wana toetab laia plhta mõnusamalt wastu istme seljatuge ning waatab rõõmsate silmadega ümber : «Reisija kui reisija . . .» ta wõtab taskust piletid ja naeratab : «Kakskümmend wiis aastat olen sõitnud, aga esimest korda wõib inimesewiisi istuda ja aknast wäljawaadata . . .»

«Ja teine konduktor tehku tööd!» naerab Millike heledalt : «Teine konduktor peab nüüd piletitele aukusid sisse klõpsutama ; aga sina muudku' istud, aa-papa ! On sul heameel?»

Wana silitab Millikese juukseid.

«Jah, Millike. On waewa nähtud. Oöd otsa, päewad otsa. Muudkui rappud ja rappud, — kondid walutawad ja pea huugab. Mõni hull inimene sõimab; teine ei mäleta, kuhu pileti pannud. Kolmas ei ärka ega ärka: norskab kui lõõts, Hüüad teda, tõmbad hõlmast: ta muudku' nohiseb. . . Ja kaks-kümmend wiis aastat ikka seesama.»

«Ja jänesed, aa-papa? . . .»

Wana silub lõuga:

«T-ja. Need. Seal kükitab teine plawormil, näost sinine, käed külmast kanged. . . Pingi a'l mõni kõweras. Katsuwad wahel waletada: kaotasin pileti ä'. Nagu näost ei näeks, et jänes oled! Aga tema: kaotasin ä', — kus sa ta kaotasid? . . .»

«Mõni maksis heasti?»

«Uks maksis, teine nuttis, kolmas katsus sääred teha. . . On igasuguseid olnud: kaks-kümmend wiis aastat, Millike. Ja. . . Utleme: missugune ülemus ka juhtub; wahel ei ole wigagi, lased sõita. Aga teine kord: kardab, et ennast minema kihutatakse. -Kui ülemus wali, siis pole nalja. . .»

«Jaam!» rõõmustab Millike: «waata, aa-papa! Näe, kell ripub ukse kõrwal. Ja kanad! Waata, puude all kirjud kanad! . . .»

«Ja. Meie ostame endile ka kanad. Kuke muretseme, kõik nagu kord ja kohus. Kaks-kümmend wiis aastat on orjatud, nüüd hakkame puhkama. Jalad seina peale ja. . . Mis?» Wana konduktor waeris lapselik-rõõmsalt: «Sihukese wäikse maja! üürime kuskile linna-äärde, hakkame porgandid ja kurke kaswatama. Lehma ostame. . . Müüme piima.»

Tal ei olnud kedagi ilmas peale selle wäikse tütarlapse, ainsa lapselapse. Naine oli ammu surnud; lapsed osalt kaugel, osalt surnud nagu Millikese wanemad. Kellele pidi ta jutustama oma rõõmusid ja muresid, kellega pidi ta jagama oma wanainimese-mõtteid kui mitte ainsa seltsilise Millikesega? Kes muu oleks ta unistustest osa wõtnud? . . . Wähe küll oli ta tänini aega saanud unistada ja kõneleda: töölt tulles ei olnud tuju rääkimiseks, wäsinud kondid ihkasid puh-

kust. Praegugi tuli aegutus peale, meelde tu'etades koera-wäsimust pärast pikki ametis-oleku öid.

«T-ja, Milliike! On waewa nähtud küllalt!» kordas ta lapselast kindlamini põlwede wahele asendades.

«Aga nüüd puhkame!» töötas Milli: «Aa-papa! kui tahad, wõid nüüd päew otsa magada, eks?»

«Miks ei! Aga ega's me sellepärast magama hakka. Tarwis peenraid kaewata, istutada... Utleme: kurgid on maas, — neid tuleb harida, rohtu kitkuda. Siis kanad, lehm, sea-põrsas. Maja tarwis korras hoida, kõik nagu kord ja kohus.»

«Aa-papa, mina pean kanad ja maja korras! Ja lüpsan lehma, kas?»

Wana naeris:

«Sa ei julge ju lehmale otsagi waadata! Peab inimese majasse wõtma, kes lehmaga oskab ümber käia.»

«Passija?»

«Noh, passija wõi, üleme, teenija, — eks seda näe. Waata, selle silla peal on kaks korda rongi-õnnetus olnud. Üks kord lendas pool rongi alla jökke.»

«Kole, aa-papa!» wäristab Milliike: «Aga kui meie ka...»

«Ara kardad!» trööstib wana ruttu: «Näe, olemegi juba üle silla.»

«Aa-papa, ega me teist korda enam reisima lähe? Ilmaski?»

«Ei. Ukskord sai inimese-wiisi sõita; aitab sellest.»

«Raha kulub ka palju piletite peale!» tähendab Milli asjalikult.

«Ja, jah. Nüüd on nii: tahad sõita, siis maksa. Hakka nüüd weel igapäew reisima!»

Wana toetab käed põlwedele ja naerab õnnelikult.

«Sa oled nüüd palju ilusam kui enne, aa-papa!» tähendab Milli: «Palju noorem. Ja nagu päris her-ra». Arwustawalt waatleb tütarlaps wana'sa halle «mustriga» püksa, tumesinist pinsakut, westi ja ma-

niskit ning pea kohal naela otsas rippuwat päiwitanud õlgkübarat.

«Siin putka juures jäi kahe aasta eest hobune rongi alla!» jutustab wana: «oli pime öö, sügisene aeg....»

Kindlamalt tõmbas ta tütarlapse enda lähedale: hea on oila riides nagu kõik inimesed; hea on reisijana istuda wagunis nagu igaüks teine; hea on meelde tuletada wanu ametniku-mälestusi, teades, et endisel elul igawesti lõpp ning eel ootamas wäike maja linna serwal, kurgi-peenrad, kanad, lehm, sea-põrsas ja kodune waikne elu. Kortsud silmade ümber muhelewad nii lõbusasti, isegi paljas pealagi häilib nii pidulikult, et Millike wanaisa kätt peosse wõttes jälle küsib:

«Eks ole, nüüd on sul hea, aa-papa? Jah?»

«On, on. Midagi ei mõista enam tahta, Millike,» wastab wana: «Pooljaam, Millike,» lisab ta juurde: «Kaks minutit».

Waguni-uks awaneb.

«Teie piletid, herrased!» kuuldu tüdinud walju ning puist häält: «teie piletid?»

Muheledes tõmbab wana piletid taskust.

«See on sinu!» pistab ta Millikesele lapsepileti pihku: «Anna ise ära. Kohe oleme linnas.»

1917.

Nüüd ja enne.

Kes poleks imetlenud kodumaa suuremat kunstnikku, kes poleks vähemalt kordki waimustunud kodumaa hiilgawamast näitlejast? Kes poleks kuulnud Aleksander Upsist? Ei, mitte Aleksander Upsist — seda tundsid vähesed; — kes poleks kuulnud A. Hellamäe-Rajaja wõluwast mängust; kes poleks näinud A. Hellamäe-Rajaja näopilte kõigi kaupluste akendel?» Kes poleks teatrisse tõtanud — wõi sinna igatsenud, — kui müürilehtedel punaste tähtedega põles A. Hellamäe-Rajaja nimi? A. Hellamäe-Rajaja kunstniku-külaskäik — see tõi igasse linna, kõige wäiksemasse alewikkugi hulgaks ajaks ärewat elewust! A. Hellamäe-Rajaja mäng oli sündmus!..

Kaugel peakohal hõljuwate elekterpäikeste walgel istuwad rõdudel ning looshides walwakais siidülikondades daamid kõrgete, keeruliste juuksekohendustega; hinnatumad pitsid helendawad, wõrratumad tikandused ehiwad ülikondi, kaaliskiwid kiirgawad kaelades ning sätendawad kitsastel haritud kätel. Herrade triiksärgid walendawad wärskest sadanud lume puutumata puhtuses ja mustad sabakuued on daamide õiskobarataolistele rühmadele mõjuwaks tagaseinaks.

Aegamisi, hoolika ettewaatusega hakkawad lambid ning eredad päikesed kustuma; pikkamööda wajub maja silitaw-siidise pimediku rüppe ning eten-dus algab.

Mäherdune Romeo! Jumalik, taewalik olewus, ilus kui Adonis, weetlew kui muinasjutt!... Nagu siiwa-sahin lehwib õhus daamide ärew hingamine. Kui eesriie langeb, ei ole waimustusel otsa ega määra. Tagasihoidlikult kummardades, nägu wõludalt-

wiisakas, tänab Romeo kiitusest; ainult kuldne juuste-kahu peas põleb ning leegitseb igas warjundis ja näib edewalt wirwendawat.

Ehk Hellamäe-Rajaja Leo Saalepina! See kitsa, kahwatu näoga, terawate, selgete näojoonte ja pikk-sõrmiliste, kalkide kätega mees ei ole tawalik abitu ja nõder naiste-sülelaps ega «talleke» Saalep; see on pinewile tõmmatud wedru, wiimse wõimaluseni pingutatud wibu, mis raksatades murdub, kui endise kaaslase a'atu kättemaks põnewaks kistud erkudelt wiimset, ülemäärast jõuproowi nõuab.

Nagu kaks jääkildu helgiwad näitleja sinised külmad silmad ning ruuge juuste-laene otsaes on teguri tähiseks, mis tema Saalepi liikuma ning jõutagawara tilgatumaks tühjendama sundinud: hiilgawa tulewiku, au ja kuulsuse ning r a h a iha sümbooliks, Peaaegu üliinimlikuks kaswab waatajate silmis endast ega teistest hoolimatu püüdja, kelle ainsaks eesmärgiks tundub olewat edu, — ükskõik, mill tingimisel. Suurepärasena näib kelmuse-piirideni ulataw ü'bus, millega ta ennast wäljamaal ja sealt tu'les kodus rahwapäraseks teha püüdnud; kõik muud tegelased alanewad tema käsilasteks, ka Lilli: wärwitu ning hootu näitlejanna s e l l e kunstniku kõrwal. Kergesti-usutawaks saab endises abilisest loobumine: tarbekskõlbmata tööriistana heidetakse ta endast. Lühidalt, peaaegu käskiwalt walib Saalep Eewa Marlandi mee-sauna puhkepaigaks...

Selles osas paljastas Aleksander Upsi oma hinge warjatunud saladused. Seal ei näidelnud mitte üksnes A. Hellamäe-Rajaja; seal elas Aleksander Upsi.

Kunstnik maetakse lilledesse, daamid saadawad sõrmused ja kõrwarõngad üles näitelawale. Ikka ja ikka jälle kerkib eesriie, ikka uuesti kajab walgetelt seintelt meeletu käteplagin. Külmalta naerata-des kummardab kunstnik.

Kahupea Sass, Kassisaba neiude kangelane, endine lukksepa-poiss lialdastes raudtee-tehastes, pühitses esimest sammu tõusu-teel. Täna esimest kor-

da wõis ta hiilgawate hõbenõõpide ja kollaste «kantidega» ametniku-kuue selga panna; täna oli temast «herra» saanud: tänasest peale oli ta waksalis telegrafistik.

Haljate nõõpidega kuues, paberkrae ja must lips kaelas, ruuged kiharad kunstniku kombel otsaette soetud, oli Sass ilusam ja neuu-silmadele weetlewam kui iial enne. Edwistades laskis ta puhtaid — telegrafis õpilaseks õiles walgeks luitunud — käsi wälkuda, kõndis terawate ninadega saapaid kriuksutades edasi-tagasi ja pakkus tuttawatele kuldweertega nimekaarte, mil jämedate tähtedega mustas:

«Aleksander Woldemar August Upsi, telegrafi-ametnik ja näitleja.»

Uksi jäädes tegi ta proowiks paenduwaid kumardusi; astus peegli ees sammu edasi, kaks tagasi; nikutas paremale ja pahemale poole pead... Oli pühapäew. Ohtul pidi Sass «Walwajas» mängima; wiimast korda mõttes ta täna seal «küünis» ette astuda: ta ihkas kõrgemale, kaugemale. Telegrafistina tohtis ta loota mujalgi esineda wõiwat kui tolles «prostoi» rahwa — kõige prostoima rahwa — lõbutsemise-kohas...

Nagu hingetu lõust wahtis punaseks maalitud, siniste ja kollaste rõngaste ning wõguritega ilustatud eesriie rahwa kärsitud nägusid, — silmi pilgutamata, ilmet muutmata nagu surnu. Wiimaks ometi hakkas see wähehaawal kerkima — pikaldaselt ja wäsinult: nagu wastu tahtmist äratatud inimese silmad päewawalgusele awanewad. Saalis kustus tuli. Paari käsilaterna walgustusel aegutas näitelawa mingi koopa- wõi telgi-sarnane awaus: esialgul tühi. Uks- haawal hakkas koopasse inimesi koguma, — musts, awarais mantlites mehi punaste wõõdega ümber kõhu, laiade serwadega kaapkübarad peas. Kõigil olid pisolid wõõ wahel ja näod tahmaseks määritud: need olid Sassi — nüüd Rinaldo de Almagro-Frankoni — käsualused; mägede rõõwliid: «Meksika Komorra salaseltsi» liikmed.

Wiimasena ilmus Rinaldo ise. Tema tundemärgiks oli kollane wõõ ja pikk suletutt kübaral, nagu warjas üle õla wisatud mantli-hõlm... Sõnata kum-

mardasid alamad pealiku ees: parem käsi õieli wäl- ja sirutatud, pahem südame kohale wastu rinda surutud. Siis hakkas Sass käske ning juhatusi andma õiseks lahinguks; sealjuures wahtis ta silmi pööritates ümber nagu midagi kartes wõi kedagi ähwardades.

Akki tungis wõõras salkkond hirmutawa kisa ja käraga koopasse. Järgnes koletu mõõkade kõlin, raksumine ja paukumine; laternad löödi kiidudeks wõi kustutati; tükk aega kostis pimedas rüselemist ning wandesõnu.

Siis süüdati laternad uuesti; tulukeste walgel nähti surnuid ja haawatuid maas lamawat, nende ees hulk kinni wõetud wange ning õnnest hiilgawaid wõitjaid nende ümber. Must habemik mees punases, põlwini ulatawas suurräti taolises rõiwas, punane kübar peas ja häiliw plekkmõök käes, oli wõitjate ülem.

«Paater Smolofort!» sosistasid pealtwaatajad saalis: «Kole mees!»

Sassi polnud wangide ega maaslamajate killas; wist oli ta eluga põgenema pääsenud. Loodetawasti tuli ta warsti oma meestele appi! Kuid enne langes eesriie; saalis pahwatasid gaas-lambid. põlema ja mürisew käteplagin pani õhu laenetama ning hallitanud seinad wabisema.

Teises waatuses päästis Sass mehed. Kolmandas wõttis ta paater Smoloforti enda kinni. Nagu metsaline kargas ta wihatud waenlase kallale.

«Paater Smolofort!» karjus ta kähisewal hääl, nii et see kõlas: «Ihh... paatii Shhmolofortti ssa alatu kkpõn!... Ssure,» karjus ta. «Ssure- ma ütlen! Ssure, punase mantliga mmees — waba mägede poja tagakiusaja. Ssurm ja ppõrgu!... Aranneetud olgu sa igawesti!...» Wilmast silpi rõhutas raputas ta käsist ning jalust kinni seotud meest kui takukoonalt ja hütidis oma sulastele läbi hammaste:

«Wwiige see elajas ära! Homsest päewa ärgu saagu ta näha!!...»

Ning jälle kukkus eesriie ja paukusid saalis olejate peopesad, kunni riie kerkis ja Sass rahwale

kummardas, wõidurõõmus naeratus näol, wiltu wajunud musta rööwli-paruka alt heleruuge juukse-salk väljas.

«Praawo!» kisendas rahwas: «Piis! piis! hurra, Renaldo, mägede poega!... Piis, piis!»

Järgmistele waatustele jooksul kaswas waatajate osawõtte alatasa. Kui uuesti wallale pääsnud Smolofort oma meestega mägede poegade eest puude wahel peitu puges ja Sass sõpradega kaks sammu nendest eemal kõige suuremaid rööwlite saladusi paljastas, waenlaste lähedust aimamata, ei suutnud kuulajad all saalis säärast etewaatamatust rahulikult kannatada.

«Waata ette!» karjuti alt: «Tee silmad lahti, Renaldo. Näe, paater puu taga...»

«Löö ta wainlane maha!» käkisid teised: «ära enam käest lase! Muidu teeb sihwid!»

Aga Sass ei kuulnud heatahtlist nõuannet! See pahandas publikumi. Kui paater hiljem suurema salgaga Sassi otsis ja teine ühegi sõbrata näitelawanukas ennast ettekujutatud palkoni taha warjas — oldi Meksika linna taga üksiku mõisa hoowis — siis näitas kogu saalitäis rahwast näpuga Sassi poole ja rõkkas:

«Wõta! Seal ta on!... Näe pimedaid, — mitmekesi ei näe sedasama üht poissi! Waadake ometi, — seal nurgas ta on!»

Aga weel polnud Sassi tund tulnud!...

Kui tal wiimases otsustawas lahingus pistol lahiti ei läinud ja wihatud waenlane siiski surnult maha langes, polnud rahwa heameelel jällegi otsa:

«Näe meest, — ilma pauguta tappis teise ära!» kiisid ühed.

«Tal on pauguta püssirohi!» arwasid teised naerdes.

«See jänespüks kukkus palja hirmu pärast ümber!» hirwitasid kolmandad.

Sassi nägu säras.

Wiimases waatuses, kui Rinaldo «mu õnnis ema!» oigades hingetult maha kukkus, ei saanud ta kuigi kaua surnuna püsida. Ikka jälle ning uuesti kummardas ta käsi plaksutawa, toole müristawa, al-

gu trampiwa, kisendawa, möirgawa rahwaees; ikka uuesti oli ta walmis naeratades käemusid alla saatma ega oleks hommikuni seilest lakanud, — poleks mitte eesriie lõpulikut lawa ette laskunud ja saalis tuled kustunud, mis waimustatud rahwahulga wiimaks sundis minekut tegema.

Sassi toa-seltsiline ja sõber nahkru Juss oli äärmuseni waimustatud. See oli au! see oli kuusus! See oli wõit!.. Niisuguse õhtu pärast maksis elada. Juss põles kui palawikus — nagu alati Sassiga koos «Walwajast» koju minnes. Wahel nägi ta ettekujutuses ennast seiswat ülewal näitelawal — ning all hõiskas rahwas, mühises, mürises, rõkkas heameele pärast!.. Ohates laskis Juss pea longu: tema oma kowerate rangjalgade ja pisikeste pilu-silmadega ei kõlwanud näitlejaks. Tal polnud häältki; ta wõis ainult sõpra eemalt imetleda.

«Tead, miks tuled täna nii ruttu ära kustutati?» lobises Sass kodu-teel: «Sellepärast, et paater kade oli. Temale ei paksutanud keegi ja wälja teda ka ei kutsutud. Oleks sa näinud: ta tahtis mu näitelawa taga südametäiega ära süüa, lubas mu'lt osa ära wõtta ja... Nagu ma seda rööwli-osa nüüd weel tahaks!»

Sass naeris laginal.

«Mu on üks uus tuttav, tead! «Wõitleja» näitejuht. Jah, wennike! Ja see kutsub mind oma trupesse. Utleb, mul olla annet. Muidugi on! Oleks ma ennem teadnud, et ma niiwiisi mängida wõin, — arwad sa, et ma oleks wabrikus wedelenud kõik-need aastad? Ammu oleks näitlejaks hakanud!..»

«Selle eest wõid sa nüüd wabriku-töölist mängida, kui tarwis», trööstis Juss.

Wennalikult koputas Sass talle öla pihta:

«Oige jah! Kahju, et sinust näitlejat ei saa, wa nosu! Muidu wõiks sinu ka «Wõitlejasse» sisse upitada...»

Ta hakkas jällegi naerma:

«Kui ma paatrile ütlesin, et «Wõitlejasse» üle lähen, — ai seda nägu, mis ta tegi! Ja kohe uksest wälja — põmm! Mitte sõnagi ei lausunud enam. Ja, minuga pole nüüd nalja. Warsti olen wäikselt

tähtis mees, — «Wõitleja» näitemängu arwustawad lehed ka. . . Oi, wennike, aasta pärast olen ma kuulus; usu mu sõna, Juss-poiss!»

Kadedalt ning uhkelt ühtlasi kuulas Juss.

«Ja kui ma juba kuulus olen, siis wõib see telegrafiamet käia, kus. . .» Upsi sülgas: «Küll sa näed, minust saab kord mees!» kinnitas ta pead kuklasse wisates: «Minust saab niisugune mees, et. . . Las aga hakkab kord susisema, — siis läheb kui auruga. Aina edasi. Nii kui lepsi reega. Siis tuleb raha kui raba. Eh, Juss-poiss, siis tuleb raha! Ja kui raha on, siis teeme seitse imet».

Aasta pärast asus Upsi juba teises korteris. «Wõitleja» esimesel armastajal ei tarwisenud räpases keldritoas kellegi nahkru-foisiga ühes kopitada. Kümne aasta pärast ei tundnud keegi Aleksander Upsit; hiilgawa tähena helendas kodumaa kunsti-
taewas A. Hellamäe-Rajaja.

1917.

Pärandus.

Insener Albert Metsamart oli mees nagu tuhat teist. Keskmist kaswu, lühikese mustja habemega, tawaliku mitte midagi ütlewa näoga. Weereta prillide läbi waatasid rahulikud, mõistlikud silmad. Insener oli töökas, kokkuhoidlik ja kaine.

Oieti teadis ainult inseneri abikaasa, temast kaks aastat wanem, kõigi heade perenaise-omadus-tega warustatud wäike paksuwõitu Leida, et kaine ja mõistlik Metsamart ajuti wäga «imelik» ja otse kohutaw olla wõis. Insener ei joonud; mitte põhjusmõtte pärast: ei, ta ei wõinud lihtsalt juua. Seda ei kannatanud ta terwis, see tegi ta haigeks, armetumaks; joomine oli talle wastik ja läifa. Seda mõistmatumad olid ta arusaamata tujud — nagu neid Leida nimetas.

Nädalaid ja kuid wõis insener päew päewa kõrwal tööd teha, korralikult süües, hästi magades, inimese-wiisi kõneledes ning õhtuti suitsetades, midagi lugedes wõi emand Leida klaweri-mängu kuulates. Siis tuli äkki mingi pöörane sööst; mees muutus sõnaah'raks, kaotas isu, wiskles õõseti uneta wõi kargas kisendades une pealt üles. Teda näis mingi mõte puuriwat, näis mingi ettekujutus paenawat; kuid asjata oli tal't rahutuse põhjusi küsida. Ta wastas silmnähtawate hädawaledega ehk waikis. Pikapeale harjus Leida mehe tujudega; ei nõudnud seletust, ootas igakord kannatlikult paranemist ega lasknud ennast abikaasa arusaamata närwilikkusest eksitada, — seda wähem, et insener wõõraste eest haiguse-wahkused mõistis warjata.

Oli südatalw; tormised ööd mõjusid rõhuwalt. Oudselt wingus tuul korstnates, paugutas katustel ja

wihises bulwaari puestikus ning peksis lund wastu aknaid. Insener läbes uneta, lamas kaua kinnisilmil seliti, kuulatas ja waikis. Korraga kähwas ta üles, nipsatas elekter-lambi põlema ning waatas naise poole. Ere walgus äratas Leida. Ta awas silmad, sulges jälle ning pööras teist külge.

«Mul pole und», sõnas mees.

«Katsu midagi lugeda», andis Leida masinlikult nõu.

«Ma peaksin õiguse pärast...» Mees kahtles: «Luba, et ma sulle... et ma sulle midagi jutustan!» lõpetas ta otsustawalt.

«Noh?»

«See puutub minu uneta öödesse», seletas mees: «See tähendab — see ongi nimelt nende uneta ööde põhjuseks...»

«Noh?» kordas Leida wirgudes: «Räägi siis».

«Asi on selles. Nimelt...» Ta ei saanud kuhtagi joonetele. «Waata, mind paenab nimelt üks mälestus. Wõi mitte mälestus; ma pole seda kõike oma silmaga näinud. Sellest jutustas mu wana tädi, kui ma laps olin. Ja sest saadik on mul nagu oleksin ise seal juures olnud...»

«Mis see siis oli?» julgustas naine, kuuldes kõnelejat nagu aru pidades peatawat.

«Sa tead, mu isa-isa oli kõrtsmik», rääkis teine edasi: «Kõrts oli suure maantee ääres, aga kaunis üksildases kohas. Umberkaudu oli põline mets; tol aja oli kodumaal metsi rohkem kui nüüd; ja metsad olid suured, harimata ning tihedad, õudsed. Isa-isa hakatigi Metsa Mardiks kutsuma, ka Laane kõrtsmikuks hüüti teda. Ta oli tugew mees, päris karu, suure musta habemega. Wanaema oli sama-sugune: suur, laia tugewa turjaga, kondise näoga ja kõwade kätega. Lapsi neil weel ei olnud.

«Laane kõrtsmikki kardeti umberkaudu; temas oli midagi taltsutamata-metsiku, kuigi keegi temast midagi halba ei teadnud rääkida. Iseäralisi wihamehi tal ei olnud — peale ühe. See oli Saarepera mölder, keda kõrtsmik — nagu igauks teadis — silma otsas ei wõinud sallida. Mis eest ta möldrit wihkas, seda kindlasti ei teatud: mõni rääkis, Saa-

repera Tõnu olla omal ajal ta pruuti katsunud ukutada; kuid see ei võinud ainus põhjus olla, — see polnud üleüldse wist mitte wiha põhjuseks. Oigem oli nende jutt, kes päritud waenust kõnelesid: ka Metsa Mardi isa, endine Laane kõrtsmik, oli Saarepera Tõnu isaga weriwaenlane. Miks? Mine tea. Nad olid mõlemad ümbruskonnas lugupeetawamad ja mõjukamad mehed; kumbki tahtis esimehe olla, — kes teab, see oligi ehk ainuke põhjus. Wõib ka olla, et nad lihtsalt teadwuseta seesmise wastolu tõttu, loomusunnilise antipaatia mõjul teineteist waenasid.

«Saarepera Tõnu ei tulnud iialgi Laane kõrtsi, sama wähe kui Mart iial ühte iwagi oleks Tõnu weskile wiinud. Isegi mööda sõita ei tihanud Saarepera Tõnu Laane kõrtsist; kui wähegi wõimalik, tarwitas ta teisi teid, olgu kui suurt ringi tehes. Ootamata ja tahtmata kokku saades ei teretanud kumbki teist ega näinud waenlast märkawatki. Ainult siimis oli halb lõke.

«Oli talw; toomapäewa tormide aeg. Tuiskas teist päewa, kõik kohad olid umbes, wahetpidamata hulgas tuul ja kuhjas hangesid aina kõrgemaks. Kõrts oli pooleni lumest; metsas wihises ja mürtsus maru, puud raksusid, unnates keerles maru madalatel katustel. . . Kõrtsi-tuba oli tühi. Mart oli ukseid ammu kinni pannud; naine magas. Wõis kesköö lähedal olla.

«Akki kuuldus kedagi aknale koputawat. Mart kuulatas. Jälle kostis kobin: keegi tagus piitsawarrega wastu raami ja põristas ruutudel. Mart ajas pihkasuka selga, süütas laterna põlema ja tegi ukse ettewaatlikult lahti. Kojas kuulis ta koputamist jällegi.

«Wäljas peksis lumi wastu nägu, latern ei suutnud vähematki walgust anda. Läbi hangede sompides leidis Mart lumme wajunud hobuse, hangeks tuisanud ree ja lumise mehe.

«Kes seal on?» küsis Mart pimedas.

«Ole hea mees, lase öömajale. Hobune ei saa enam edasi ega tagasi. Tuul wiis kõnelejal sõnad suust ja kustutas tule laternast.

«Käsi-kaudu juhatas Mart wõõra tupp. Siin selgus, et tulija Saarepera mölder oli. Mart waatas talle kiwiti otsa :

«Saarepera Tõnu Laane kõrtsis!»

«Laane kõrts...» tuli Tõnu hammaste wahelt :
«Oleks seda teadnud, poleks ma sisse tulnud... Kuradi tuisk!»

«Eks istu».

Mart läks wälja.

«Wiisin looma ulualla», sõnas ta tagasi tulles.

«Tõnu istus pingil, kasuk seijas ja karwamüts peas nagu ta tulnud. Kindadki olid alles käes. Lume sulades tekkis ta jalge ette sawipõrandale mudane loik.

«Tükk aega seisis Mart sõnalausumata uksepiida juures. Tõnu waatas üles.

«Mis sa's seisad?»

«Eks waatan külalist».

«Mõne aja pärast lausus kõrtsmik aeglaselt :

«Kui niisuguse tuisuga Saarepera Tõnis ära kaoks, ei hauguks ükski koer ta järel».

«Kuhu ta kaob!» Tõnu naeratas (poo!wiltu, hambad irewil.

«Kuhu...»

«Waigiti kaua. Ka Tõnu oli püsti tõusnud. Silmad põlesid wihaselt nagu huntidel. Wäljas hulgus maru...»

«Wara hommikul äratas kõrtsmik naise ja käs-kis tasa üles tõusta. Sulast ei olnud seekord kodus, tüdruk magas. Naise abil kandis kõrtsmik möldri surnukeha reele ja wiis hobuse metsa. Paar wersta kõrtsist algas suur soo, kus talweti alati hundid hulgusid. Tuiskas ikka weel endist wiisi.

«Alles kewadel leiti ree ja hobuse riismed metsast. Tõnust polnud muud järel kui luud ja riide räbalad...»

Jutustaja tõmbas raskelt hinge.

«Kuus kuud hiljem sündis mu isa», lõpetas ta :

«Kadunud isa oli linnas kaupmeheks — seda sa tead. Ta oli kinnine ja kalk mees, äkilise wihaga. Joodik. Ema kartis teda».

Kõneleja waikis kaua. Kuuldus ainult Leida

hingamist ning aeg-ajalt mehe k arsituid liigutusi. Ta oli istukile tõusnud; nagu mingist koormast wabaneda p uudes kehtas ta ajuti õlgu.

«See pole k ok», algas ta uuesti juttu: «Ma pole Laane kõrtsis iial käinud, weel wähem tean ma Saarepera weskest. . . Aga minus on midagi, — ma ei tea, kudas seda ütelda. . . Ajuti näen suurt sawip randaga k rtsituba nii selgesti. Ja siis on mul tunne nagu oleks mina ja Laane Metsa Mart  ks. Ja nagu peaks ma sedasama weel kord tege-ma. Just niisama. Nende kätega. . .» Abitult liigu-tas ta kahwatuid käsi.

«Leida», ütles ta paluvalt: «Anna mulle nõu! Mis teha? . . . M letad sa adwokat Eriksoni? Oled teda seltskonnas näinud: pikk, kondine mees.»

«Ja. Walgete juustega. Arm kõrwa  ares. Käib, pea pool-wiltu, alati k siw ilme näol.

«Nimelt need walged juuksed! . . . Kui neid ei oleks!» ütles mees: «Ja k siwad silmad! . . . Ma ei wõi seda inimest näha. Wõib olla, on ta selle Tõnu järeltulija; ma ei tea. Wõib olla, olen ma hull. Aga ma ei suuda teda näha, ilma et tungi tunneks temaga teha, mis mu esiisa T nuga tegi.»

«Rumalus», sosistas Leida argsetl.

«Wõib olla. Aga mind p inab see. Ma ei saa rahu, kui teda näinud olen».

«N rwid!»  tles Leida julgemalt: «Sa peaksid arstiga kõnelema».

«Ah!» l i mees käega: «Mis aitab arst!»

Enam ei kõneldud. Pikkamisi näis insener rahustuwat, kuni ta uinus. Järgmistel päiwil paranes ta meeolu silmn htawalt. W rsti oli ta kaine ja mõistlik nagu harilikult. Leida unustas  udse  o nagu ta mehe «tujud» harilikult warsti unustas. Kes ei ole meie päiwil n rwilik? Sellega peab leppima kui paratamatusega.

Aasta hiljem kõneles kogu linn arusaamatust, otse m isatuslikust kuriteost. Lugupeetud mees, kõigile m is/liku inimesena tuntud, oli teise sama lugu-peetud ja niisama mõistliku ning rahuarmastaja ini-

mese ilma mingi nähtawa põhjusega tapnud. Insener Albert Metsamart oli adwokat Eriksoni ära kägistanud.

Kuritegu sündis tawaliku joogikoha erakambris, kuhu mõlemad mehed õhtupoolse sisse astunud, mingisuguste äriasjade üle kõnelema. Kuritegija ei wõinud purjus olla; oli üleüldiselt teada, et ta kõwu jooke ei tarwitanud, pealegi tõendas joogikoha teenija, et Metsamart ainult seltersi tellinud. Teenri jutu järele kõnelenud mõlemad herrad õige rahulikult, vähemalt tema juuresolekul.

Sündmus oli täitsa mõistmatu; teenija — ainukese tunnistaja — sõnad ei suutnud vähematki selgitada. Oieti ei teadnud ta midagi; ei olnud midagi näinud. Kui ta toast lahkunud, jäänud herrad asjakohalt westma; mõne aja pärast sisse astudes leidnud ta adwokadi hingetuna sohwalt ja tema ees inseneri. Esimesel pilgul arwanud ta inseneri joobnud olewat: mõttetalt, segaste silmadega wahinud herra temaie näkku, otsaesel rasked higi-tilgad, nägu muldhall ja moondunud. Siis ärganud ta nagu unest, heitnud ähmase pilgu oma wärisewatele kätele ja nagu nüüd alles äkki mõistusele tulles, nagu nüüd alles surnukeha märgates waadanud ta kiirelt kummardades õnnetule otsa. Laiade meeletute silmadega pööranud ta siis ümber, hakanud lähedal olewa tooli korjust kinni ja wajunud lõdvalt kõssi.

«Herra prillid kukkusid maha ja läksid kätti; ta ei pannud seda tähele», juustas teener: «Aitasin teda istet wõtta ja pakkusin talle juua. Ta istus liikumata paigal, kuni politsei tuli».

Kuritegija ise ei andnud juhtumisele mingit seletust.

«Ma pidin seda tegema», kordas ta: «See tuli iseenesest, ma ei tea kudas. Ma hakkasin tast kinni. . . Muud ma ei mäleta. Pärast ärkasin nagu unest».

Ta asendati arstliseks uurimiseks haigemajja. Degeneratsioon, arwasid arstid, joodikult saadud päritud närwinõrkus. Lähewea waimuhaiguse esimehe awaldus.

Uurimisealune näis õige rahulik, oli kestwalt

heas tujus. Uksi olles wilistas ta tasakesi wõi ümistas mõnda opereti-wiit.

«Hea, et ma seda tegin», tähendas ta kord : «Nagu koormast sain wabaks. Tõepoolest».

Weidi imestades näis ta terawalt enda siseilma kuulatawat.

«Ja, wäga hea», kordas ta : «Te ei wõi arwata, kudas see mind piinas», pööras ta arsti poole : «See oli mingi käsk, nagu sunne, suggestion». Ta kuulatas jälle.

Siis jutustas ta arstile Laane kõrtsmiku ning Saarepera Tõnise lugu.

«Ma ei tea tänapäewani, kas kadunud Erikson (ta ütles nimelt «kadunud Erikson» ja ütles päris rahulikult) tolle möldri järeltuleja oli wõi mitte. Aga ma arwan, et oli. Ta tuletas mulle Saarepera Tõnu nii elawalt meelde. Iga liigutuse, iga sõnaga. Kõige enam äritas mind ta näoilme : see küsiwaaade ja pool-wiljtu hoitud pea. Mis oli tal küsida? mis ta waanis alati nii wiilui! Ta näis nagu ise seda wälja kutsuwat. Näis ootawat. Ma ei suutnud teda lõpuks enam silmapilkugi rahulikult näha. . .»

«Oli teil teineteisega tülisid?» küsis arst.

«Tülisid, — ei. Meil ei olnud midagi ühist; puutusime harwa kokku. Ja sel päewal — teatud päewal — ei olnud meil teineteisele ka õieti midagi ütlemist. Ta oli seekord nähtawasti wäga heas tujus; saime juhtumisi kokku, läksime paar sammu ühes, ta kutsus mind kuhugi sisse. . .» Kõneleja peatas, äigas käega üle otsaesise, näis meelde tuletawat : «Jah», rääkis ta edasi : «Astusime sisse. Ta pani ette midagi juua. Ta rääkis mingisugusest wõidust, tal oli mingis asjas wäga hästi läinud. . .» Metsamart kohendas prille, waatas abitult ümber : «Jah,» kordas ta : «ja. . . Ta waatas mulle oma küsiwate silmadega otsa! Ta heledad juuksed olid lambi paistel päris walged. Ma ei wõinud neid walgeid juukseid kauem näha.»

Metsamart hakkas käsi õõrudes edasi-tagasi kõndima.

«Siis tegin ma seda,» jutustas ta edasi: «Ma wõtsin tast kinni . . . Muud ma ei mäleta. Hiljem tuli kelner. Ja nüüd on mul rahu,» lõpetas ta.

Insener Metsamart tunnistati parandamata waimuhaigeks. Ta wiibib tänapäewani hullumajas.

1917.

Willu.

Tuba oli pime. Ainult koldest paistis punetaw lõke ning heitis werewa kuma piki kulunud põrandat.

Tule paistel istus wanaema paku otsas ja kooris kartulid, katkenud kamponisse mässitud piht wäsinult wimmas. Wanaema põlwe kõrwal maas küürutas kaheksaaastane Willu, wäits peos, huuled põnewil, ning aitas koorida. Suletud suus liikus keel põsest põske, waewalise ameti pingutusi naljakalt wäljendades; peened, mullast mustad sõrmed kiskusid noa ümber konksu, koort wõimalikult õhukese ribana walgest kartuli-sisust lahutada püüdes. Iga toll asjata maha lõigatud kartulit läks kõhule kaduma; ennem jättis Willu koorekühmakese paigale wõi musta silma kartulist wälja uuristamata, ennem jättis roheline laigu kartuli küljest ära lõikamata kui küünewõrtki walget kõhutäidet asjata raiskas

Wanaema pani noa käest ning ajas ennast käsi põlwele toetades raskepäraselt üles:

«Aitab, Willu!» sõnas ta, koori sülest maha korwi puistates; ja kükitas ahju ette tuld kohendama.

«Uks ainuke weel!» tähendas Willu, poolkooitud kartulit kaussi wette wisates ja kõi'st uut wõttes. Uks kartul enam tähendas kolme-nelja suutäit rohkem.

«Palju kell on?» kuuldus madala «säärwandi» tagant kähisew häääl; seal oli isa pikali. Kuue kuu eest saadeti isa sõjast poolkurdi ning jalust-käsist halwatauna koju; sest saadik lamas ta «säärwandi» taga sängis, ilmast ning inimestest hoolimata, kodustest ja nende muredest küsimata. Tuina ja tülpinuna ei huwitanud teda miski muu kui söögiajad.

«Willu,» kähistas ta uuesti: «Palju kell on? Saaks süüa juba?..»

«Süüa pole veel,» hüüdis Willu kirju, ukse awaust warjawa eesriide taha. «Tea, kus Meeri nii kaua on,» sõnas ta murelikult, wanaema kõrwale ahjusuu ette maha põlwitades.

«Ei tea kuhu ta nii kaua peaks jääma,» häälitsetes wanaema, lõkke paistel krobeliisi käsi soendades: «Wäljas sajab, — saab teine jälle läbi-märjaks...» koltunud ning jändrikuks kuiwanud käsi libises kerget üle Willu punaka pea.

«Ema saab ka märjaks,» ütles Willu õhates.

Meeri oli Willu õde ja käis pealelõunati linna kaudu ajalehti tellijatele koju kandmas; ema oli telegrammide kandja.

«Peaks kõik traadid katki olema,» sõnas Willu mõttes ning wahtis aineti tulle: «Siis oleks emal vähem käimist...»

«Ega need traadidki alati katki wõi olla,» wastas wanaema ning tõusis waewaselt üles: «Paneme kartulid sisse; leem keeb, mis muriseb!»

Kikiwarwale tõustes sirutas Willu kaela õieli ja katsus keewa poti sisse näha.

«Ma panen wett juurde, wanaema! Siis saab rohkem...»

«Mis se'st weestki sisse ajada,» tuli wälis-ukse wahelt pahane hää: wihmast nõretades astus Meeri tupp ja wiskas läbi-märja sitsirätiku peast: «Teil alles kartulid sisse panemata,» sõnas ta mudaseid jalatseid lahti päästes pahaselt: «Nüüd hakka veel ootama, — mis asja te siin tegite päew otsa...»

«Sa arwad, et sinul üksi tegemist on,» pomises Willu tüdinud wanainimese häälel.

Meeri hakkas pilkawalt naerma: «Sinul wist muidugi rohkem tegemist!»

«Arge tülitsege, lapsed!» palus wanaema ning lisis nagu wabanduseks juurde: «Me seisime Willuga sabas...»

Sõnalausumata kooris Meeri ligedaid rõiwaid ümbert. Siis ajas ta isa wana palitu selga ning istus ahju ette maha. Weidi aega ei kõnelenud keegi; kuuldus ainult leent keedes wulisewat.

«Kas soola panid?» tuletas Willu meelde, wanaema poole pöörates.

«Panin.»

«Ema tuleb täna hilja?» sõnas Meeri wiimaks poolküsiwalt.

«Kell üksteist,» wastas Willu: «On sul weel õppida, Meeri? Ma panen lambi põlema.» Kaheldes wõttis ta pisukese plekk-lambi riitulilt ja pani lauale.

«Lase olla! Ma wõin ahjupaistelgi õppida,» sõnas Meeri wäsinult: «Anna raamat laualt.»

Raamat põlwel, katsus Meeri lugeda. Aga pea tundus raskena ja silmad jälgisid laisalt pikki sõnade ridu. Meeri aegutas; wäikse ning unise lapsena näis ta tule heitlikul walgusel, ei poolegi wiisteistkümnne aastase tüdrukuna.

«Heidaksid silmapilguks pikali,» käskis wanaema: «Kuni söök walmis. Eks hommikul õpi.»

«Ma istun siinsamas soojas,» kostis Meeri loiult: «Kartulid on warsti pehmed... Küll sa ab hirmsasti!» tähendas ta, akna poole kuulatades.

«Tuul aina hulub!» sõnas Willu: «Kas ema peaks praegu wäljas olema?..»

Keegi ei wastanud.

«M's neist telegrammidest ka nii palju peaks saadetama!» ütles Willu weidi aja pärast käsipõsekil õe põlwe najale toetades: «Kes neid küll alati saadab?» juurdles ta, unewalt leekidesse waadates.

«Eks ärimehed saada,» wastas wanaema üksluiselt, nagu sagedasti eietatud seletust korrates.

Willu näis pinewalt mõtlewat.

«Imelik, kudas need sõnad mööda traati sõidawad...» ümises ta.

«Rumal!» naeratas Meeri: «Ega sõnad sõida.»

«Kui neid poole tee pealt kinni püüaks?» küsis Willu: «Missugused nad siis oleks?»

Keegi ei wastanud.

«Palju kell on?» kuuldus «säärwandi» tagant pimedast sumbunud hääl: «Saaks juba süüa?..» Säng naksatas kannatamatalt.

«Kohe saab!» hüüdis wanaema eesriide taha ning liigutas kulbige leent.

«On kartulid pehmed?» küsis Meeri neelates.

«Wist on. Ma wotan tulelt ära.»

Willu tõi riulilt kolm sawikausikest. Wanaema tõstis esite neli kulbitäit wäiksesse potti ja pani ema jaoks ahju sooja. Siis hakkas ta leent kausidesse jagama: isale, Willule ja Meerile.

«Aitab juba temale,» tõrjus Meeri, kui wanaema isale kolmat kulbitäit hakkas tõstma: «Teistele ei jää midagi. Teised päew otsa püsti jalul, ta woodis pikali.»

«Lase nüüd, — ma panen oma jaost...» palus wanaema.

«Egas sa'gi wõi nälgida», ütles Willu, kaussi hoides: «Nõrked sabas ära. Mulle andsid wähem kui Meerile,» hüüdis ta kadedalt, kausiga mada-
la järjekese juurde põlwitades ning sööma hakates.

«Mõlemad saite ühepalju,» waigistas wanaema.

«Willu! weel enamgi kui mul,» sähwast Meeri wihaselt: «Ja leem pole muud kui paljas wesi.»

Wanaema ei wastanud. Turi wäsinult ja tüdinult wimmas, läks ta kauss käes «säärwandi» taha isa söötma.

«Arge mu jagu potist ära sööge», hüüdis ta lastele. Siis kuuldus näljane urin: isa hakkas sööma.

«Kas panen tule põlema?» hõikas Willu küsiwalt.

«Mis se'st panna, — küll ta sööb pimedaski selle tilga ära.»

Kui wõkalt õdnes ja tuim oli wanaema hääl! Willu pani salaja potist wõetud kartuli-wiilu tagasi.

«Leiba ei ole?» küsis isa pahaselt.

«Pole. Seisime pooli päewa, — ei saanud.»

«Leiba talle tarwis,» porises Willu: «Teised wõiwad ilma olla, tema ei wõi...» Söögi juures oli Willu alati wihane ja tige: «Meeril on rohkem kartulid kui minul!» hakkas ta kiuslikult nurisema.

«Ara wingu!» ka õde oli wihane. Wesine lihata leem ei suutnud kõhtu soendadagi, saadik isu täita.

«On aga jah rohkem!» Willul walgusid wihapisarad silma.

Meeri oli tülitemiseks liig wäsinud, muidu oleks pahane sõnelemine magamaminekuni kestnud. Et keegi ei wastanud, sõi Willu waiikides kausikese tühjaks; lakkis siis kausi ja lusika puhtaks.

«Ma riisun poti ka ära?» pööras ta wanaema poole, kes wahepeal ka oli sööma tulnud.

«Wõta, riisu! Täitmata...» ütles wanaema ja läks isa aset kohendama.

Kaua klõbistas Willu lusikat mööda tühja poti põhja, kükitas wõimaks kustawa ahju suu ette ning jäi mööda õõguwaid süsi nilpsatawaid sinakaid leegikesi wahtima.

«Kui rahu tuleb, siis keedame paja täie kartulid», ütles ta, kui wanaema söögiriistu hakkas loputama. Meeri oli nurka maha magama jäänud.

«Ja toome leiba ka», rääkis Willu edasi: «Terwe leiwa korruga...» Ta noppis prügiraasukesi ahju eest maast ning wiskas mängides ahju süte peale kõrwema: «Kui rahu tehtakse, siis tuleb Amerikast wilja», jutustas ta: «Wanaema, kas Amerikast laewadega wilja tuuakse?»

«Jah».

«Ma sööks küll kolm naela leiba korruga ära», kinnitas Willu: «Weel rohkemgi. Terwe wiinaelase leiwa sööks ära. Wanaema, miks enne sabasid ei olnud?»

Wanaema ei wastanud. Anumad olid pestud; selg küürus istus wanaema ahju juures ning määris jookswast kõweraks kistud sõrmi mingi kollaka õliga.

«Wanaema, mis Amerika nüüd selle wiljaga teeb, et seda enam ei tooda?»

«Weealused paadid lasewad wiljalaewad mere põhja», kostis wanaema: «Mine magama, Willu, hilja juba».

«Ma ootan ema. Ema tuleb nüüd warsti... Wanaema, palju leiwa nael enne sõda maksis?»

«Kaks kopkat».

«Miks sõda leiwa kalliks tegi?»

Wanaema aegutas ja keelas tüdinult: «A' päri igawesti! Mine parem magama».

Willu jäi wait. Söed olid ahjus kustunud. Wanaema lükkas siibri kinni.

Pea pool-wiltu, istus Willu ahju juures, sõtsutas keha ja mõtles. Tuli meelde, kudas enne, kui Willu alles «wäike» oli ja sõda weel ei olnud, ema wäljast tulles alati midagi ühes tõi: timpsaia wõi õuna; kui mitte muud, siis turult tulles punase porgandi.

«Kui ema tuleks ja suhkrusaia ühes tooks!» unistas Willu: «Terwe hulga sai, korwitäie. Kümme korwitäit. Sada korwitäit...»

Suu walgus wett täis. Pead ahju wastu toetades uinus Willu magama; suu matsus ahnelt: Willu sõi unes timpsaia.

1918.

Haua-tagused.

Walkjate lagedate seintega haigemaja-tuba, kaks awarat põhipoolset akent, puhtusest läikiw põrand, ühesuguste hallide karmide waipadega woodid ja madalad kapikesed woodite päitses.

Juba kolmat nädalat lamawad kahes uksepoolses woodis Andres Wiira ja Karl Tammroos naabritena kõrwu. Andres Wiira on endine kirjakandja, umbes kuuekümmne wiie aastane suure halli tokerdanud habeme ja tihedate karwaste kulmudega wana-mees. Ta käed ja sõrmed on sõlmilised ning jändrikud nagu kollased kadaka juured; päiwitanud ja tuuldunud nagu ei ole haiguse kesteski weel jõudnud ära luituda, ainult kohutawalt kõhnaks jäädes. kuiwade sügawate kortsudena ripub nahk ümber luude, õudselts waatawad silmad mustawatest koobastest. Wiira põeb kõhu wähjatõbe.

Karl Tammroos on endine «komii». Ta on alles kahekümne kuue aastane, teenis omal ajal suu-

reimas riidekaupmises ning meeldis ostjatele daamidele tagasihoidlik-peene wälimuse ja laitmata kommete pärast. Sõja algul wõeti ta wäeteenistusse; aasta hiljem lasi wigasena koju. Ta on jalutu, pahem käsi puudub küünarnukist saadik ja peapõrutuse tagajärjel on ta poolpime. Praegu põeb ta pikalist mäda-plewriiti, hiljutise löikuse tagajärjel on ta nõrk, näost lubiwalge; terawa kühmuna liigub kaelas kõrisõlm. Raske löikus ei oonud soowitawat abi; ta koriseb ja läkastab ühtelugu. Elu-loomust on temal sama wähe kui Wiiral; ent lõpu lähedust ei aima kumbki.

Wiira ja Tammroos toodi samal päewal haigemaia. Sest saadik on nad naabrid ja teatud määral sõbrad; teised haiged neid ei huwita; ei neerupõletikus paks würtskaupmees akna all, ei haige põlwege poiske ahju juures, ei keskealine kopsupõletikus rätsepp ega keegi muu neist oigawatest, ahkiwatest wõi hirmuäräwawalt waikiwatest toaseltsilistest.

Kolme nädala jooksul on Wiira mitu korda jõudnud kogu eluloo pikalt ja laialt naabrile ära jututada. Aegajalt puhates, pikkade waheaegadega on ta kõnelenud neljakümne aastases teenistuse-ajast, igapäsest kahekordsest kirjade-kandmisest: raske, pingul täis kirjade-pambuga treppidest üles ja alla ronimisest, hoowist wälja ja teisest sisse ruttamisest; ta on jutustanud pühade-eelsetest kümnekordsetest kirja- ning õnnesoowikaartide-koormatest, jootranades, kidsidest ja heldetest sakstest ning waestest, kes kord kolme aasta sees kirju saawad — ja siis tingimata halbu sõnumid.

Ta on aeglaselt, wahel walu-hoogude puhul ci-gades ning jutu-järke katkestades kõnelenud wiimsete aastate õnnetustest: naise äkilisest surmast neli aastat tagasi; tulekahjust, mis warsti pärast naise surma suurema hulga ta kehwest aastakümnete jooksul kogutud warast häwitas. Ta on jutustanud poegadest, iseäranis wanemast, kes sõja algul esimestes suurtes lahingutes jäljeta kadus — paar aastat oli lootust, et ta ehk kusagilt leidub: wasti wangina waenlaste maalt; siis kadus lootus. Teine poeg su-

ri laatsaretis haawade kätte, kolmas jäi põrutusest totraks ja kurdiks. . . Liikumata seljali lamades, aineti lakke wahtides jutustas wanamees minijast, kes mehe surma sõnumit kuuldes mõistuse kaotanud, ja nõdrameelse minija hooletuse tõttu kolmanda korra aknast uulitsale puruks kukkunud pojapojast. . . Ta jutustas kõike ühtwiisi kärisewal, katkewal häälel, wahel pooldest sõnast lõpetades ja ähkima ning oigama hakates, kui walude-sööst peale tuli.

Pühapäiwiti ootas Wiira tütart ja wana ametiwenda, kes alati korrapärast tulid, tund aega ta woodi juures istusid, ajuti midagi ühes tuues: paar muna, tüki nisukakku wõi pudelga piima.

Tammroosil ei käinud külalisi. Tal ei olnud sugulasi; wanemad olid ammu surnud ja õdesidwendi tal polnud. Kord oli tal mõrsja; aga wigasena ei wõinud naisewõtmise lootusi olla. Mõrsja oli teise linna asunud ning seal mehele läinud.

Tammroos ei armastanud minewikust kõneleda; ta ei mäletanud mingisuguseid iseäralisi juhtumisi: noorukesena pandi ta kauplusesse õpipoisiks, aastate jooksul sai temast alam sell ning lõpuks peenike «komi» siidide ja parema pluusi-riide osakonnas. See kõik läks nagu iseenesest, kuni sõda harjunud elukäigu katkestas. Sõja-juhtumistest armastas ta weel vähem rääkida: wapper soldat ei olnud ta kunagi; lahingutes läks ta, kuhu saadeti, külmetas kaewikutes ja ligunes wees, kui kästi, — aga kogu sõjamehe-amet oli talle läilusenä wastik ja suurtüki mürin kohutaw.

Karl Tammroos kõneles tulewikust. Ta kawatsees paranedes wäikse pudukaupluse awada; krediiti lootis ta endiste tuttawate kaudu saawat ning wilu wust oli tal enam kui tarwis.

«Tehnika on sõja-ajal aruldaselt edenenud», rääkis ta: «Kunstlisi kehaliikmeid tehtakse nüüd nii hästi, et neid kudagi loomulikkudest ära ei tunne, kui midagi ei tea. Jalad tehtakse nii toredasti, et käimise juures kõige vähemat märgata ei ole, peaegu mitte midagi. . . Ja käed walmistatakse niisugused, et wabalt wõib töötada. Onn, et mul parem käsi alles; pahema käeta saab ikkagi läbi.

Muidugi, kunstlise käega on esite ilusam — kes tahab ilma käeta kaupnehelt midagi osta! — ja teiseks on ikka koguni teine asi: mehhaniline asi on ikkagi suureks abiks».

Ta läkastas ja puhkas ning rääkis hingeldades edasi:

«Nüüd on niisugused käed välja mõeldud, milledega saab uurisid parandada ja õmmelda, — miks ei peaks siis kaupluses kunstlise käega toime saama. Mis seal siis waja? Parem käsi on ju alles...»

Ta kujutas ette, kudas ta mõnele käidawamale uulitsale — muidugi mitte südalinna, aga ka mitte kuhugi agulisse — korralikud ruumid üürib; kudas ta kaupa tellib: mitte kõige peenema publikumi tarbeks, aga ka mitte päris wäärtuseta kraami... keskmises headuses, keskmiste hindadega — keskmisele ostjale. Ta seletas, mida kõige kasulikum oleks müüa, kust kõige praktilisem kaupa muretseda, mida palju ja mida wähe muretseda peab, mis ruttu wanaks läheb, mis kauem ilus seisab ja moodis püsib. Ta jutustas endiste ja praeguste hindade ja kauba-wäärtuse wahekorra, seletas mitmesuguste riide-sortide häid ning halbu külgi, walgustas mitmekesiseid ärimehe-kriukaid ja wõrdles ehtsiidi igasuguste alawäärtusliste jäljenditega. Ta kõneles pitsidest — *valenciennes*-, *broderie*-, *tüll*-, klöppel-pitsidest; kõneles rips-, atlas-, *liberty*-, täis- ja pool-siidi paeltest, nõöpidest, looridest, puuwilla-, kunst- ja loomuliku siidi niitidest. Ta kawatses mõnikord muu seas ka piltpostkaarte, siidpaberit, kirjaümbrikka, postpaberit ja muid kirjutusmaterjale müüma hakata; teine kord heitis ta need kawatsused kõrwale. Ta rääkis waateakna ehtimisest, rõhutas maitse-tarwidust ning peene wärwide-kokkukõla tähtsust.

«Paha, et ma enam hästi ei näe», kurtis ta: «Wahel on silmade ees kõik kirju ja teine silm on mõnikord päris pime. Aga see läheb mööda. Meil oli roodus üks sõdur, see jäi ka põrutusest pimedaks; aga pärastpoole tuli tagasi, nägi jälle wäga hästi... Ma näen ka juba palju paremini kui mõne kuu eest».

— Wiira kuuldas waikselt, wahele rääkimata. Utle-
tildse ei kõnelenud kumbki teisele wahele, ei rää-
kinud poolt ega wastu, ei näidanud mingit huwi tei-
se jutu wastu. Kumbki rääkis oma asjast ja wõttis
ainult iseenda käekäigust osa; nad lamasiid kõrwu
ja nende kõned käisid kõrwu nagu roobastikku-woo-
lawad weed, mis iial ühte ei lange ega segamüni
lähe.

Ka Wiira rääkis wahel tulewikust; rääkis aja
l'jooksul ikka enam ja sagedamini. Tal oli kindel
nõu terweks saades tüki maad rentida ning aiawilja
kaswatama hakata.

«Kurgid», ähkis ta kärisewal häälel: «kurgid on
waewalised kaswatada, aga neist saab head kasu...
Praegusel ajal on kõik wilja-kraam kasulik kaswata-
da. Tarwis kapsaid ja kaalikaid maha teha... hea
hulk. Kapsaid wõib sügisel sisse teha. Mis hapu
kapsa nael nüüd maksab?! Ja siis porgandid-pee-
did. Kõik kasulik kaup. Süüa tahab igaüks; nii-
sugune kaup läheb ikka... Waewa oleks, enne kui
maa saab küntud ja peenrad tehtud; aga kedagi
abiks wõtta — siis saab toime. Seemneid muret-
seda pole ka lihtne asi; aga ehk kudagi saab...
Selle eest on see kasulik amet, — ei ole enese pä-
rast ka muret, et söömata jääd...»

Pühapäiwiti pidas Wiira tütrega nõu, kust kõi-
ge parem oleks maad rentida; missuguseid seem-
neid osta ja kui palju, ning arutas ägades ja must-
tadest silmaaukudest õudselt lakke wahtides, keda
abiliseks wõtta põldu kündma.

«Sina ei kõlba», laitis ta halli, kõhna ameti-
wenda: «Sul pole jõudu. Peab tugew mees ole-
ma... Aga päris wõõrast ei wõi ka wõtta, peaks
inimene olema, keda usaldada wõib».

«Ja-ja! nimelt!» sonis Tammroos lootutades ja
kõhides: «Pudukaup on peenike kaup. Kui mõne
kergemeelse poisikese wõtan, — see hakkab waras-
tama. Peab us'aw inimene olema, kes asja tunneks
ja aus oleks. Ilma abiliseta ei saa. Aga peaasi, et
ta aus oleks... Mis pitsi kütüinar praegu maksab!
Kui teine warastama hakkab, siis oled warsti pank-
rott...»

Haigete nõrgenedes jäid jutud ikka segasemaks.

«Pankrott?» kordas Wiira: «Ega seda ole! Wilja kraam on kasulik kraam, — kui sellega äri ei saa teha, millega siis veel? Wõta porgandid wõi peetersellid — neid ehk veel pole nii tarwis. Aga kapsad-kaalikad... ja kartulid, — kes ilma nendeta läbi saab? Süüa tahab igaüks...»

«Ja-ja! Igaüks. Aga igaüks ei tea, kust kõige parem on osta. Siidi jaoks on üks äri parem, wilst saab koguni teisest kohast. Ja peaasi: peab oskama üles astuda! Teisel on kaks terwet jalga, aga ta ei mõista ometi mitte käia. Wõi tal on silmad, aga pole maitset... Maitse on peaasi...»

«Hapu kapsal on kõige parem maitse, kui ta kõõmne ja jõhwikatega sisse on tehtud. Wenelased panewad sibulat sisse... Aga see ei sünni, see on Wene mood».

«Wene mood!» hakkas Tammroos ruttu sõnast kinni: «Jah! nad armastawad raskepärast ja toredat. Tumepunane samet ja kuldporde... Raske atlas... Kollane liberty...» Haige ägas.

Wiira külalised wangutasid päid. Tütar kuiwatas wälja tulles wargselt silmi.

«Ei neist enam kauaks asja saa... Päris otsas mõlemad», sosistas ta.

Haiged aga unistasid ja kawatsesid wõidu, täis lootusi ning usku tullewikku.

1918.